

სისხლის სამართლის პროცესების ოთხნობიანი მონიტორინგის შედეგები

ტენდენციები და არსებული გამოწვევები

საქართველოს
ახალგაზრდა
იურისტთა
ასოციაცია

სისხლის სამართლის პროცესების ოთხნობიანი მონიტორინგის შედეგები

ტენდენციები და არსებული გამოწვევები

მონიტორინგის პროექტის განხორციელება შესაძლებელი გახდა ამერიკელი ხალხის გულუხვი დახმარების წყალობით, რომელიც აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მეშვეობით იქნა გაწეული. ანგარიშის შინაარსზე პასუხისმგებელია საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია. ის არ ასახავს USAID-ის, აშშ-ის მთავრობის ან „აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის“ შეხედულებებს.

USAID
ამერიკელი ხალხისგან

E A S T • W E S T
M A N A G E M E N T
I N S T I T U T E

კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა
საქართველოში (PROLoG)

საია მადლობას უხდის საქართველოს სასამართლო ხელისუფლებას სასამართლო
მონიტორინგის პროექტის განხორციელების ხელშეწყობისათვის.

ანგარიშის ხელმძღვანელი: მერაბ ქართველიშვილი

ავტორები: თამარ ბოჭორიშვილი
ფატიმა ჩაფჩაძე

რედაქტორი: ხათუნა ყვირალაშვილი

ტექ. რედაქტორი: ირაკლი სვანიძე

ყდის დიზაინი: ნინო ბაგვა

აკრძალულია აქ მოყვანილი მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება
კომერციული მიზნით, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის
წერილობითი ნებართვის გარეშე.

ჯ. კახიძის ქ. #15, თბილისი, საქართველო
(+995 32) 295 23 53, 293 61 01
www.gyla.ge

© 2021, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია

ს ა რ ჩ ე ვ ი

მოკლე მიმოხილვა	6
მეთოდოლოგია	10
ძირითადი მიზნები	12
პირველი წარდგენის სხდომაზე გამოვლენილი ტენდენციების შედარებითი ანალიზი - ზოგადი მიმოხილვა	16
შესავალი	16
სხდომების ანალიზი	17
სასამართლოში ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომის ხანგრძლივობა	18
აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების ძირითადი ტენდენციები	19
კანონმდებლობის მიმოხილვა	19
სასამართლოს სხდომების შედარებითი ანალიზი	20
პატიმრობის შესახებ განჩინებების ანალიზი	23
აღკვეთის ღონისძიების სახით გირაოს გამოყენების ძირითადი ტენდენციები	24
კანონმდებლობის მიმოხილვა	24
სასამართლო სხდომების ანალიზი	24
გირაო პატიმრობის უზრუნველყოფით	26
პირადი თავდაბობა	28
შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ	29
არასაკატიმრო აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ განჩინებების ანალიზი ...	29
დაკავების კანონიერებაზე სასამართლო კონტროლის განხორციელების შედარებითი ანალიზი	32
კანონმდებლობის მიმოხილვა	32
სასამართლო სხდომების ანალიზი	33
განჩინებები	35
სამართალდამსავი ორგანოების თანამშრომლების მხრიდან სავარაუდო არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შედარებითი ანალიზი	37
კანონმდებლობის მიმოხილვა	37
სასამართლო სხდომების ანალიზი	38
წინასასამართლო სხდომაზე მტკიცებულებათა დასაშვებობა	40
შესავალი	40

წინასასამართლო სხდომების შედარებითი ანალიზი	40
საგამომძიებო მოქმედების – ჩხრეკისა და ამოღების – ჩატარების ძირითადი ტენდენციების შედარების ანალიზი	44
შესავალი	44
სასამართლო სხდომების ანალიზი	44
მოსამართლის წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღება	45
განჩინებების ანალიზი	47
ჩხრეკა-ამოღებასთან დაკავშირებით საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება	50
ალკვეთის ღონისძიების გადასინჯვის შესახებ სასამართლო სხდომები	52
კანონმდებლობის ანალიზი	52
სასამართლო სხდომების შედარებითი ანალიზი	52
საპროცესო შეთანხმება	54
შესავალი	54
მონიტორინგის შედეგები	55
ბრალდებულთათვის უფლებების განმარტება საპროცესო შეთანხმების შესახებ	55
გამოვლენილი შედეგები	56
სასამართლოს როლი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებისას	57
სასამართლოს მიდგომები სასჯელის სამართლიანობისა და კანონიერების შემოწმებასთან დაკავშირებით	59
გამოვლენილი შედეგები	59
საპროცესო შეთანხმების სხდომების ხანგრძლივობა და მხოლოდ სარეზოლუციო ნაწილის წაკითხვის პრაქტიკა	60
გამოვლენილი შედეგები	61
საპროცესო შეთანხმების შედეგად გამოყენებული სასჯელები	62
ადვოკატის მონაწილეობა საპროცესო შეთანხმების დროს	64
დაზარალებულის როლი საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას	65
გამოვლენილი შედეგები	66
არსებითი განხილვის სხდომებზე გამომვლენილი ტენდენციები	67
საჯარო განხილვის უფლება	67
გამომვლენილი ტენდენციები	67
გონივრულ ვადაში საქმის განხილვა	69
შესავალი	69
გამომვლენილი ტენდენციები	70

პროცესის გადადგმა	71
სხდომების დაგვიანებით დაწყება	71
არსებითი განხილვის შედეგად გამოტანილი განაჩენები/სტატისტიკა	72
ნარკოტიკული დანაშაულები	76
შესავალი	76
ამნისტიის კანონი	80
ალკოჰოლის ღონისძიებების გამოყენება ნარკოტიკულ დანაშაულებზე	80
მონიტორინგის შედეგები	82
საპროცესო შეთანხმების სხდომებზე გამოყენებული სასჯელები ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის	82
საქმის არსებითი განხილვით გამოტანილი სასჯელები	83
განაჩენების ანალიზი	84
ოჯახური დანაშაულები	88
შესავალი	88
ოჯახურ დანაშაულებთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემები	90
დისკრიმინაციული მოტივი	91
გამოყენებული ალკოჰოლის ღონისძიებები ოჯახში ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულებისთვის	92
ოჯახურ დანაშაულებზე გამოტანილი განაჩენები/სტატისტიკა	94
საპროცესო შეთანხმება	95
დაზარალებულთა და საზოგადოების პოზიციები	96
მძიმე სოციალური ფონით განპირობებული დანაშაულები	98
შესავალი	98
ალკოჰოლის ღონისძიების სხდომებზე გამოვლენილი ტენდენციები	98
ქმედების მცირე მნიშვნელობის საქმეებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმება	100
განრიდების გამოყენება	101
დასკვნა და რეკომენდაციები	104
დასკვნა	104
რეკომენდაციები	106
დანართები	109
დანართი №1	109
დანართი №2	111
დანართი №3	112

მოკლე მიმოხილვა

ანგარიშის მიზანია, სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესებზე დასწრებითა და გამოვლენილი შემთხვევების ანალიზის შედეგად, პრაქტიკული და საკანონმდებლო ხარვეზების, მათ შორის, დადებითი ტენდენციების იდენტიფიცირება. წინამდებარე 4 წლის მონიტორინგის ანგარიში ასახავს სისხლის სამართალწარმოების საკითხებს 2016 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით, ასევე, ძირითად ტენდენციებს მონიტორინგის დაწყებიდან დღემდე.

სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგი საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციამ თავდაპირველად 2011 წლის ოქტომბერში თბილისის საქალაქო სასამართლოში დაიწყო. შემდგომ პერიოდში კიდევ უფრო გაფართოვდა მონიტორინგის ფარგლები და 2012 წლის პირველი დეკემბრიდან მასში ჩაერთო ქუთაისის საქალაქო სასამართლო, ხოლო 2014 წლის მარტიდან - ბათუმის საქალაქო სასამართლო. 2016 წლის სექტემბრიდან მონიტორინგის არეალში მოხვდნენ თელავისა და გორის სასამართლოები, 2019 წლის სექტემბრიდან კი რუსთავის საქალაქო სასამართლო. მონიტორინგის დაწყებიდან დღემდე საიამ, ჯამში, სასამართლო მონიტორინგის 14 ანგარიში მოამზადა.

სასამართლო ხელისუფლება

მოსამართლის ფორმალური ან არასაკმარისი როლი ადამიანის უფლებების დაცვაზე სასამართლო კონტროლის განხორციელებისას, უკვე წლებია, პრობლემურია. გარკვეულ შემთხვევებში, როდესაც ბრალდების მხარე არასათანადოდ დასაბუთებული ალკვითის ღონისძიების რომელიმე ტიპის შუამდგომლობებს წარადგენდა, მოსამართლეების ფორმალური მიდგომები და, ხშირად, არასაკმარისი უფლებამოსილება, სათანადო სასამართლო კონტროლს ვერ უზრუნველყოფდა. ცალკეული მოსამართლეების გადაწყვეტილებებში შეინიშნება დადებითი მაგალითები, როდესაც მოსამართლეები გამოირჩევიან კონკრეტულ ბრალდებულებთან მიმართებით ინდივიდუალური მიდგომებით, მხედველობაში იღებენ მათ პიროვნულ მახასიათებლებს და იაზრებენ მიღებული გადაწყვეტილების ბრალდებულზე ზემოქმედების შედეგებს.

პირველი წარდგენის სხდომაზე მოსამართლეები უმეტეს შემთხვევაში საჯაროდ არ განიხილავენ დაკავების კანონიერებას. სასამართლო ამის თაობაზე, ძირითადად, მსჯელობს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც დაცვის მხარე შუამდგომლობით მიმართავს. პრობლემა კიდევ უფრო მწვავედება, როდესაც პირველი წარდგენის სხდომაზე ბრალდებულს არ ჰყავს ადვოკატი. შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებები აჩვენებს, რომ მოსამართლე განჩინებებშიც არ უთითებს სათანადო დასაბუთებას, თუ რატომ მიიჩნია მან დაკავება კანონიერად, რა გარემოებებს დაეყრდნო, რამდენად არსებობდა წარმოდგენილი მტკიცებულებების შესაბამისად დაკავების აუცილებლობა. რეალურად კი, სხდომაზე ამ საკითხის განხილვისა და მოსაზრებების ზეპირად მოსმენის შემდეგ მიღებულ გადაწყვეტილებას უფრო მაღალი ლეგიტიმაცია ექნება, რაც ხელს შეუწყობს მხარეთა თანაბარ პირობებში ჩაყენებას.

მოსამართლე არასაკმარისი გულმოდგინებით ეკიდება პატიმრობის პერიოდული გადასინჯვის საკითხს და მას თითქმის ყოველთვის უცვლელად ტოვებს. უმრავლეს შემთხვევაში სხდომაზე არ ხდება პატიმრობის ვადის გაგრძელების აუცილებლობის დასაბუთება.

პროკურატურა, თითქმის ყოველთვის, მაშინაც კი, როდესაც მკაფიოდ არ არის გამოკვეთილი საგამოძიებო მოქმედების გადაუდებელი საფუძვლით განხორციელების აუცილებლობა, სასამართლოს გვერდის ავლით ატარებს ჩხრეკა/ამოღებას. სასამართლო, თავის მხრივ, სათანადო კონტროლის გარეშე, როგორც წესი, კანონიერად მიიჩნევს წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩხრეკა-ამოღების გზით პირთა პირად ცხოვრებაში ჩარევას.

კვლავ ფორმალური ხასიათი აქვს საპროცესო შეთანხმებისას სასჯელის სამართლიანობისა და კანონიერების შემოწმებას უშუალოდ სასამართლო სხდომის დარბაზში. აუცილებელია, სხდომაზე მოსამართლემ მეტი გულმოდგინება გამოიჩინოს ამ საკითხთან დაკავშირებით და დააფიქსიროს, ეთანხმება თუ არა დანაშაულის კვალიფიკაციას და სასჯელს.

პრობლემად რჩება სასამართლო განხილვების გაჭიანურება. რიგ შემთხვევაში ბრალდებულები მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას, სრულყოფილად ისარგებლონ საქმის გონივრულ ვადაში განხილვის უფლებით. გაჭიანურების საპირწონე არგუმენტად ვერ გამოდგება ვერც სასამართლოს გადატვირთულობაზე აპელირება და ვერც სხვა ნებისმიერი გარემოება, რომელიც ხელს უშლის კანონის აღსრულებას.

საქართველოს პროკურატურა

პროკურატურის მხრიდან აღკვეთის შუამდგომლობის დასაბუთების სტანდარტი თითქმის არ შეცვლილა. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს პროკურატურის თანამშრომლები ამ საკითხთან მიმართებით პროფესიული განვითარების ფარგლებში არაერთ ტრენინგს ესწრებიან, მათი მიდგომები კონკრეტული აღკვეთის ღონისძიების შესახებ შუამდგომლობის დასაბუთების კუთხით მაინც არ არის ინდივიდუალური და საქმის გარემოებებით ნაკარნახევი. ის ხშირად უფრო განზოგადებული და შაბლონურია. რიგ შემთხვევაში ეს განპირობებულია საქმეთა სიმრავლით, ბრალდებულის პიროვნების, მისი ქონებრივი მდგომარეობის, ფსიქოლოგიური პორტრეტის არასათანადო შესწავლითა და მის მიმართ გამოკვლენილი არასათანადო ინტერესით.

ასევე, საყურადღებოა, რომ, როდესაც საუბარია აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის პერიოდულ გადასინჯვაზე, პროკურატურა თავად მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში ითხოვს მის შეცვლას სხვა აღკვეთის ღონისძიებით, მაშინაც კი, თუ ის საფრთხეები, რომლებზეც ბრალდების მხარე აპელირებდა, პირველი წარდგენის სხდომაზე, უკვე განეიტრალებულია.

სამწუხარო ტენდენციაა, რომ პროკურატურის მხრიდან წლიდან წლამდე იზრდება გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით ჩატარებული ჩხრეკა/ამოღების მაჩვენებელი. ამასთან, განჩინებების ანალიზმა აჩვენა, რომ წლების განმავლობაში მნიშვნელოვნად არ უმჯობესდება შუამდგომლობების დასაბუთების ხარისხი.

ბოლო სამი საანგარიშო პერიოდი, ოჯახურ დანაშაულებთან მიმართებით გამკაცრდა ბრალდების მხარის მიდგომები. ამ ტიპის დანაშაულებზე ძალიან იშვიათად ფორმდება საპროცესო შეთანხმება. ასევე, დადებითად უნდა შეფასდეს პროკურატურის მხრიდან ბოლო წლებში გაწეული ძალისხმევა იმასთან დაკავშირებით, რომ საქმეებში უფრო მეტად ხდება შეუწყნარებლობის მოტივის გამოკვეთა.

დაცვის მხარე

2016-2018 წლებში საიას მონიტორებს უფრო ხშირად უწევდათ ბრალდებულის პირველი წარდგენის ისეთ სხდომებზე დასწრება, სადაც დაცვის მხარე პასიური ან/და არასაკმარისად მომზადებული იყო. 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში დაცვის მხარე უფრო მეტად ერთვებოდა პროცესში, შესაბამისად, ამ მიმართულებით მდგომარეობა გაუმჯობესდა. თუმცა, გამოიკვეთა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ადვოკატი საპროცესო შეთანხმების მოლოდინით ეთანხმებოდა პროკურორის პოზიციას, ხოლო სასამართლომ ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი მსჯელობა საკმარისად არგუმენტირებულად არ მიიჩნია.

წლების განმავლობაში განხორციელებული მონიტორინგი აჩვენებს, რომ დაცვის მხარე ეფექტიანად არ იყენებს გირაოსა და პატიმრობის ალტერნატიულ ღონისძიებებს. იმ შემთხვევებშიც კი, როდესაც არსებული კანონმდებლობა იძლევა ადვოკატის ღონისძიების სახით გაუსვლელობისა და სათანადო ქვევის შეფარდების შესაძლებლობას, ადვოკატები ამას არ შუამდგომლობენ და ითხოვენ მინიმალურ ილენობის გირაოს.

ასევე, მონიტორინგმა გამოავლინა საპროცესო შეთანხმების დროს ბრალდებულსა და ადვოკატს შორის არასათანადო კომუნიკაციის შემთხვევები, როგორცაა: შეუჯერებელი პოზიციები, არასათანადო იურიდიული კონსულტაციის გაწევა და სხვა. იყო შემთხვევები, როდესაც სასამართლო სხდომის დარბაზში ადვოკატი პირველად ხვდებოდა თავისი დაცვის ქვეშ მყოფს და კითხულობდა, თუ რომელი მათგანი იყო ბრალდებული.

საქართველოს პარლამენტი

საია, წლებია, საუბრობს ადვოკატის ღონისძიების სახეების სიმცირეზე, რაც, საბოლოო ჯამში, პრაქტიკაში განაპირობებს მხოლოდ ორი ტიპის ადვოკატის ღონისძიების (გირაო და პატიმრობა) გამოყენებას. ორგანიზაციის პოზიციით, მნიშვნელოვანია, საქართველოს პარლამენტმა დროულად მოაწესრიგოს ადვოკატის ღონისძიების შესახებ კანონმდებლობა და რეფორმა მიმართოს მათი ფართო სპექტრის შემოღებისკენ, რაც შესაძლებლობას მისცემს როგორც მხარეებს, ისე სასამართლოს, უფრო ხშირად გამოიყენონ ალტერნატიული ზომები.

დადებით შეფასებას იმსახურებს 2019 წელს საქართველოს პარლამენტის მიერ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილება, რომელიც მოსამართლეს შესაძლებლობას აძლევს, სისხლის სამართლის პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიმართ განხორციელებული წამების, დამამცირებელი ან/და არაადამიანური მოპყრობის შესახებ ეჭვის გაჩენის შემთხვევაში რეაგირებისთვის მიმართოს შესაბამის საგამოძიებო ორგანოს.

საქართველოს პარლამენტმა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა 2018 წლის 21 ივლისს სახელმწიფო ინსპექტორის შესახებ კანონის დამტკიცებით. შედეგად, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის ნაცვლად, შეიქმნა სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახური, რომელსაც მიენიჭა უფლებამოსილება, გამოიძიოს სამართალდამცავთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის საქმეები. საია დადებითად აფასებს ამ ნაბიჯს, თუმცა პრობლემურია ამ ინსტიტუტის უფლებამოსილების ფარგლები. კერძოდ, საპროცესო მოქმედება კვლავ პროკურატურის კომპეტენციაა და მხოლოდ მას შეუძლია სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება ინსპექტორის სამსახურის მიერ გამოძიებულ საქმეებში.

4-წლიან საანგარიშო პერიოდში გაუმჯობესდა ოჯახში ძალადობისა და ოჯახურ დანაშაულთან დაკავშირებული კანონმდებლობა. ძირითადი ცვლილებები მიმართული იყო ოჯახში ძალადობისთვის დაწესებული სასჯელების გამკაცრებისკენ. სისხლის სამართლის კოდექსის 126¹-ე მუხლის 1-ლი ნაწილისთვის სასჯელის ზომად, 1 წლის ნაცვლად, დადგინდა თავისუფლების აღკვეთა 2 წლის ვადით. ოჯახში ძალადობის და ოჯახური დანაშაულების მუხლებს დამატებით სასჯელად განესაზღვრა იარაღთან დაკავშირებული უფლებების შეზღუდვა.

ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლისთვის 2018 წლის 11 იანვარს შინაგან საქმეთა სამინისტროში შეიქმნა სპეციალური სამსახური - ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტი, რომელიც ემსახურება ზემოხსენებული დანაშაულების შემცირებასა და პრევენციას. დეპარტამენტის საქმიანობამ შედარებით გააუმჯობესა ამ ტიპის დანაშაულებზე გამოძიების ეფექტიანობა, რაც მათი გამოვლენის მაჩვენებელზეც აისახა.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის შედეგად, წლების განმავლობაში ვლინდება ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით ამკარად არაკროპორციული და არათანაზომიერი სასჯელების პრაქტიკა, რაც გამომდინარეობს ზედმეტად მკაცრი კანონმდებლობიდან. ხუთი წლის მანძილზე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არაერთი გადაწყვეტილება/განჩინება მიიღო ნარკოტიკულ დანაშაულებთან დაკავშირებით, რასაც უნდა მოჰყოლოდა შესაბამისი საკანონმდებლო მხარდაჭერა, თუმცა საქართველოს პარლამენტს ამ კუთხით ფუნდამენტური ცვლილებები არ განუხორციელებია.

დადებითად უნდა შეფასდეს ასევე 2021 წლის 11 იანვარს მიღებული კანონი ამნისტიის შესახებ, რომლის შედეგად, გათავისუფლება შეეხო ნარკოტიკულ დანაშაულში ბრალდებული და მსჯავრდებული პირების დიდ ნაწილს. შეიძლება ითქვას, რომ ამნისტიის კანონით სახელმწიფო შეეცადა წლების მანძილზე მკაცრი, დაუბალანსებელი ნარკოტიკული პოლიტიკის ერთგვარი ჰუმანური აქტით შემსუბუქებას. ამნისტია, როგორც ჰუმანური აქტი, დადებით გავლენას ახდენს მსჯავრდებულთა უფლებრივ მდგომარეობაზე, თუმცა კანონმდებელმა დაუყოვნებლივ უნდა გადადგას ქმედითი ნაბიჯები ნარკოტიკულ საშუალებათა ნუსხის მოწესრიგების, ნარკოტიკულ დანაშაულთა თავში არსებული სასჯელების ადეკვატურ ჩარჩოში მოქცევისა და წამალდამოკიდებული ადამიანების მიმართ ზრუნვაზე ორიენტირებული ნარკოპოლიტიკის გატარების მიზნით.

მეთოდოლოგია

მონიტორინგის ანგარიშებში ასახული ყველა ინფორმაცია მიღებულია სხდომებზე დასწრებისა და მათზე დაკვირვების შედეგად. საიას მონიტორები არ ესაუბრებოდნენ მხარეებს და არ განიხილავდნენ საქმის მასალებს ან შემაჯამებელ გადაწყვეტილებებს.

მონიტორები ხელმძღვანელობდნენ სპეციალურად შედგენილი კითხვარებით. ისინი მოიცავს როგორც დახურულ კითხვებს, რომლებზე პასუხიც შეიძლებოდა ყოფილიყო „კი“ ან „არა“, ასევე ღია კითხვებს, რომლებიც მონიტორებს საშუალებას აძლევდა, ვრცლად აეხსნათ და დაეფიქსირებინათ თავიანთი დაკვირვების შედეგები. ამასთან, საიას მონიტორები გარკვეულ შემთხვევებში აწარმოებდნენ ჩანაწერებს სასამართლო განხილვებისა და განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი შუამდგომლობების შესახებ, რაც უფრო მეტ სიცხადესა და კონტექსტს ანიჭებდა მათ მუშაობას. ამ პროცედურის საშუალებით, მონიტორები ახერხებდნენ ობიექტური, გაზომვადი მონაცემების შეგროვებას და, იმავდროულად, სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტების იდენტიფიცირებას.

მონიტორების მიერ მოპოვებული ინფორმაცია, ასევე სასამართლოს საქმიანობის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან, საქართველოს კონსტიტუციასა და მოქმედ შიდა კანონმდებლობასთან ფასდებოდა საიას ანალიტიკოსების მიერ.

ანგარიშებში არ არის განხილული და დამუშავებული სასამართლოებში მიმდინარე ყველა პროცესი თუ სხდომა, თუმცა წარმოდგენილი ინფორმაცია მნიშვნელოვან და საყურადღებო მონაცემებს შეიცავს როგორც სასამართლო სისტემის, პროკურატურისა და ადვოკატთა ასოციაციის წევრების, ისე საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისთვის. აგრეთვე, მონიტორინგის მიღმა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების, სხდომის მონაწილეთა მიერ გაკეთებული განცხადებებისა და საქმის მასალების შინაარსის შესწავლა. კერძოდ, საია არ აანალიზებდა იმ საკითხებს, რომლებიც შეეხებოდა კონკრეტულ დანაშაულთან დაკავშირებულ გარემოებებს და განსაზღვრავდა პირის ბრალეულობასა თუ უდანაშაულობას.

სისხლის სამართლის საქმისწარმოების ხანგრძლივობისა და სხვადასხვა ეტაპის გათვალისწინებით, საიას დამკვირვებლები, როგორც წესი, შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით ესწრებოდნენ ინდივიდუალურ სასამართლო პროცესებს და არა - საქმის განხილვის ყველა სხდომას. თუმცა, გამონაკლისს წარმოადგენდა:

- ე.წ. „განმაურებული“ საქმეები, სადაც ბრალდებულები იყვნენ ყოფილი პოლიტიკური თანამდებობის პირები.
- საქმეები, რომლებიც შეირჩა უფლებათა უხეში დარღვევის, მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესის ან სხვა განსაკუთრებული ფაქტორის გათვალისწინებით.

წინამდებარე დოკუმენტი ასახავს ბოლო წლებში, კერძოდ, 2016 წლის თებერვლიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში საიას მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილ გამოწვევებსა და დადებით ტენდენციებს. ამ პერიოდში საიას მიერ მომზადდა ხუთი სისხლის სამართლის მონიტორინგის ანგარიში - №10, №11, №12, №13 და №14 ანგარიშები.

დოკუმენტის მიზნებისთვის გაანალიზებულია ბოლო 5 წლის განმავლობაში სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში განხორციელებული მნიშვნელოვანი ცვლილებები. პრობლემური საკითხების უკეთ წარმოჩენისა და მონიტორინგის

შედეგად გამოვლენილი მიგნებების კიდევ უფრო სიღრმისეულად გასაანალიზებლად საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროდან, სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურიდან საიამ მოითხოვა შესაბამისი სტატისტიკური მონაცემები¹ და სხვა რელევანტური ინფორმაციები.

სასამართლოს გადაწყვეტილებათა დასაბუთებულობის ხარისხის განსაზღვრის მიზნით, ხუთი სასამართლოდან, თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, რუსთავის საქალაქო და თელავის რაიონული სასამართლოდან ორგანიზაციამ მოითხოვა შესაბამისი ინფორმაცია, ასევე, შეისწავლა ამ სასამართლოებიდან მოწოდებული განჩინებები და განაჩენები.²

ანგარიშის ფარგლებში გაანალიზდა საერთო სასამართლოების საჯაროდ ხელმისაწვდომი ძირითადი სტატისტიკური მონაცემები. წარმოდგენილი მოცულობითი და ობიექტური ინფორმაციები აჩვენებს სისხლის სამართალწარმოების პროცესში ბოლო წლებში არსებულ საერთო სურათს.

¹ ოჯახში ძალადობისა და ოჯახურ დანაშაულებზე (სსკ-ის 126¹-ე მუხლითა და მე-11¹ მუხლთან კომბინაციაში მყოფი ყველა მუხლით ან/და ამ მუხლებთან ერთობლიობით გათვალისწინებულ დანაშაულებზე), ნარკოტიკულ დანაშაულებსა (სსკ-ის 260-ე-274-ე მუხლებით - თითოეულ მუხლთან მიმართებით ცალ-ცალკე არსებული სტატისტიკა - ან/და ამ მუხლებთან ერთობლიობით გათვალისწინებულ დანაშაულებზე) და არასათანადო მოპყრობის ფაქტებთან (სსკ-ის 144¹-ე-144²-ე მუხლებით, 332-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ და „გ“ ქვეპუნქტებით, 333-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ და „გ“ ქვეპუნქტებით, 335-ე მუხლით ან/და 378-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ან/და ამ მუხლებთან ერთობლიობით გათვალისწინებულ დანაშაულზე) დაკავშირებით გამოძიებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის მაჩვენებლები.

² კერძოდ, განჩინებები ალკვთის ღონისძიების გამოყენების თაობაზე; ალკვთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენებასთან დაკავშირებით; ჩხრეკა-ამოღების შესახებ; 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილზე არსებითი განხილვისა და ამავე მუხლზე საპროცესო შეთანხმების შედეგად გამოტანილი განაჩენები.

ძირითადი მიზნები

აღკვეთის ღონისძიების სხდომა

- პრობლემურია სისხლის სამართლის სხდომათა ხელმისაწვდომობა. უმეტესად, არ ქვეყნდება ინფორმაცია პირველი წარდგენის სხდომის ადგილისა და დროის შესახებ. ზოგიერთი სასამართლო ამ მონაცემებს საერთოდ არ აქვეყნებს, ზოგან მანდატურები უზრუნველყოფენ გამოცხადებას, ძირითადად კი ამგვარი სხდომების შესახებ ინფორმაციას დაინტერესებული პირები სასამართლოს პერსონალთან (მოსამართლეების მდივნებსა და თანამემწეებთან) კომუნიკაციის შედეგად მოიპოვებენ;
- 4-წლიანი მონიტორინგის პერიოდში საია დაესწრო პირველი წარდგენის 1628 სხდომას. 1332 სხდომიდან სასამართლომ მხოლოდ 8 შემთხვევაში გამოიყენა პირადი თავდებობა, 28-ში - შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ, ხოლო 51-ში არ გამოუყენებია აღკვეთის ღონისძიების არცერთი სახე. დანარჩენ შემთხვევებში სასამართლომ ბრალდებულს აღკვეთის ღონისძიების სახით შეუფარდა გირაო ან პატიმრობა;
- საიას ბოლო სამ ანგარიშში საუბარია პატიმრობის დაუსაბუთებლად გამოყენების მზარდ მაჩვენებელზე. მაგალითად, 2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში შეფარდებული 322 პატიმრობიდან 49 (15%) იყო დაუსაბუთებელი, ხოლო 2019-2020 წლების საანგარიშო პერიოდში 334-დან 69 (21%) იყო დაუსაბუთებელი;
- მონიტორინგმა გამოავლინა პროკურატურის მხრიდან პატიმრობის მოთხოვნის მზარდი მაჩვენებელი. კერძოდ, თუკი 2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში პატიმრობის მოთხოვნა შეადგენდა 45%-ს, მომდევნო წლებში ეს მაჩვენებელი ჯერ 15 პროცენტული ერთეულით, ხოლო შემდგომ 6 პროცენტული ერთეულით გაიზარდა და, საბოლოოდ, 66% შეადგინა;
- სასამართლოსა და პროკურატურის მიდგომებიდან გამომდინარე, რჩება შთაბეჭდილება, რომ დანაშაულის სიმძიმე და სასჯელის სიმკაცრე კვლავ წარმოადგენს აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების საფუძველს, რაც წინააღმდეგობაში მოდის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სტანდარტებთან;
- სასამართლოდან მიღებული განჩინებების ანალიზის საფუძველზე, პროკურატურის მიერ საპატიმრო აღკვეთის ღონისძიების მოთხოვნისას, უმეტესწილად, პროკურორი უთითებს პატიმრობის გამოყენების ერთდროულად ყველა საფუძველს, როდესაც რეალური დასაბუთება, შესაძლოა, ჰქონდეს მხოლოდ ერთს;
- არასაპატიმრო აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების შესახებ საიას მიერ გამოთხოვნილი 62 განჩინებიდან³ პროკურატურა თითქმის ყველა შემთხვევაში (61 შემთხვევა) შუამდგომლობდა გირაოს შეფარდებას. მხოლოდ 1 საქმეში მოითხოვა პროკურატურამ ღონისძიების - შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ - გამოყენება.

³ თელავის რაიონული სასამართლოს - 2, რუსთავის საქალაქო სასამართლოს - 9, ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს მიერ მოწოდებული - 51 განჩინება.

სათანადო სასამართლო კონტროლი

- ბოლო ორი საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში საგრძნობლად იმატა ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომაზე პირების დაკავებულის სტატუსით წარდგენამ. კერძოდ, 686 ბრალდებულიდან 518 (76%) სასამართლოში გამოცხადდა დაკავებულის სტატუსით, რაც წინა საანგარიშო პერიოდთან შედარებით 8 პროცენტული ერთეულით მეტია, ხოლო თუ ორი წლის წინანდელ სტატისტიკას შევადარებთ - 20 პროცენტული ერთეულით აჭარბებს;
- კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება დაკავების კანონიერებაზე ჯეროვანი სასამართლო კონტროლის არარსებობა, რაც, შესაძლოა, კანონმდებლობის ხარვეზებით იყოს გამოწვეული. უმეტესად, სხდომაზე მოსამართლეები არ ამოწმებენ დაკავების კანონიერებას;
- სასამართლოებიდან მოწოდებული ინფორმაციის ანალიზმა ცხადყო, რომ მზარდია პროკურატურის მიერ ჩხრეკა/ამოღების წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარების მაჩვენებელი, ასევე, კრიტიკულად მოიმატა სასამართლოს მხრიდან ამ საგამოძიებო მოქმედებების დაკანონების მაჩვენებელმა;
- პრობლემას წარმოადგენს კანონმდებლის მიერ დადგენილი ორთვიანი წინასწარი პატიმრობის გადასინჯვის ფორმალური ხასიათი. მიუხედავად აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების რისკების შემცირებისა, სასამართლო იშვიათად ცვლის პატიმრობას უფრო მსუბუქი აღკვეთის ღონისძიებით. 2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში სასამართლომ პატიმრობა უცვლელად დატოვა 213-დან 195 (92%) შემთხვევაში, მომდევნო წლების საანგარიშო პერიოდში კი - 190-დან 182 (96%) შემთხვევაში.

საპროცესო შეთანხმება

- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკის თანახმად, განხილულ საქმეთა უმრავლესობა საპროცესო შეთანხმებით სრულდება. ოფიციალური მონაცემები გვიჩვენებს, რომ სასამართლოების მიერ განაჩენის გამოტანით განხილული სისხლის სამართლის საქმეებიდან 2016 წელს საპროცესო შეთანხმებით დასრულდა 63%; 2017 წელს - 70%; 2018 წელს - 66%; 2019 წელს - 67%; 2020 წლის 9 თვის მონაცემით კი - საქმეთა 66%;
- საიას მონიტორინგის შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმებით დასრულებული საქმეების ყველაზე დიდი წილი მოდის ნარკოტიკულ (30%), საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ (27%) და სატრანსპორტო (18%) დანაშაულებზე;
- სასამართლო, უმეტესად, ისე ამტკიცებს საპროცესო შეთანხმებას, რომ არ მსჯელობს, რამდენად კანონიერი და სამართლიანია შუამდგომლობაში ასახული სასჯელი. ბოლო წლის მონაცემებით, მონიტორინგი ამ მიმართულებით მცირე გაუმჯობესებას აჩვენებს. კერძოდ, თუ წინა წლებში საპროცესო შეთანხმების კანონიერებაზე მსჯელობა 2%-3%-ის ფარგლებში ხდებოდა, 2019 წლის მარტი - 2020 წლის თებერვლის საანგარიშო პერიოდში 9% შეადგინა;
- პრობლემას წარმოადგენს საპროცესო შეთანხმებათა დამტკიცება მცირე დროში, საქმის ფაქტობრივი გარემოებების განხილვის გარეშე ან/და მხოლოდ შუამდგომლობის სარეზოლუციო ნაწილის წარმოდგენის შედეგად;
- საპროცესო შეთანხმების სხდომებზე შეინიშნება სახელმწიფოს ხარჯზე დანიშნულ ადვოკატებსა და მათი დაცვის ქვეშ მყოფებს შორის კომუნიკაციის გაუმჯობესების მზარდი მაჩვენებელი. თუ №12 ანგარიშის მიხედვით სასამა-

რთლო სხდომებზე 48% შემთხვევაში გამოიკვეთა ადვოკატსა და მისი დაცვის ქვეშ მყოფ პირს შორის კომუნიკაციის პრობლემა, №13 ანგარიშის მონაცემებით, ის შემცირდა 23%-მდე, ხოლო №14 საანგარიშო პერიოდში - 6%-მდე.

არსებითი განხილვა

- წინასასამართლო და საქმის არსებითი განხილვის სხდომების გამართვის შესახებ ინფორმაცია, ძირითადად, ქვეყნდება საჯაროდ, სასამართლოს ვებგვერდსა ან/და შენობის ტაბლოზე. თუმცა, გარკვეული შემთხვევებში ეს ინფორმაცია არაზუსტი ან არასრულყოფილია;
- სისხლის სამართლის სხდომების გაჭიანურება საიას სასამართლო მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილი მნიშვნელოვანი ხარვეზია. არაერთი საქმე წლების განმავლობაში ისე მიმდინარეობს, რომ მასზე კონკრეტული სამართლებრივი შედეგი არ დგება. შეინიშნება როგორც კანონმდებლობით განსაზღვრული ვადების დარღვევის პრობლემა, ასევე შემთხვევები, როდესაც ვადები პირდაპირ არ ირღვევა, თუმცა, ობიექტური დამკვირვებლის შეფასებით, აშკარად საქმის არაგონივრულ დროში განხილვის შთაბეჭდილება რჩება;
- 2016-2020 წლებში საქმის არსებითი განხილვის სხდომა გადაიდო, საშუალოდ, შემთხვევათა 44%-ში. ძირითადად, პროცესის გადადება განპირობებულია პროკურორის მიერ მოწმეთა ვერწარმოდგენის (32%) ან მხარეთა (დაცვის ან ბრალდების მხარის) გამოუცხადებლობის (28%) მიზეზით. ასევე, ხშირად სხდომის გადადება ხდება საპროცესო შეთანხმებაზე მოლაპარაკების მოტივით (22%);
- 2016-2020 წლების მონაცემებით, პრაქტიკულად, ყოველი მესამე სხდომა დაგვიანებით დაიწყო. ეს, ძირითადად, გამოწვეული იყო მოსამართლის მიზეზით (40%), ასევე - სხვა საქმეზე მიმდინარე პროცესის იმავე სხდომის დარბაზში გაგრძელებით (21%). ზოგჯერ კი სხდომა დროულად ვერ იწყებოდა მხარეთა დაგვიანების გამო (15%);
- მონიტორინგმა ბოლო 4 წლის განმავლობაში გამოავლინა გამამართლებელი განაჩენების მზარდი ტენდენცია. ამას ადასტურებს საერთო სასამართლოების ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებიც. კერძოდ, 2016 წელს გამამართლებელი განაჩენი დადგა საქმეთა 3%-ში, 2017 წელს - 4%-ში; 2018 წელს - 8%-ში; 2019 წელს - 10%-ში, ხოლო 2020 წლის 6 თვის მონაცემით - საქმეთა 9%-ში.

ოჯახური დანაშაული

- მონიტორინგის ანგარიშების ანალიზის შედეგად, ასევე, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, პროკურატურისა და სასამართლოს ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებით, ოჯახური ძალადობისა და ქალთა მიმართ ძალადობის გამოვლენის მაჩვენებელი გაიზარდა;
- მნიშვნელოვნად არის გაზრდილი დისკრიმინაციის მოტივის გამოკვეთა. ბოლო 4 წლის განმავლობაში ყოველწლიურად იზრდება პროკურატურის მიერ წარმოებული ამგვარი საქმეების რაოდენობა. გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით დანაშაულის ჩადენა 2017 წელს გამოიკვეთა 25 ბრალდებულის მიმართ, 2018 წელს - 111, 2019 წელს - 120, ხოლო 2020 წელს - 178 ბრალდებულის მიმართ;

- პროკურატურა სასამართლოს, უმეტესწილად, პატიმრობის შუამდგომლობით მიმართავს, როდესაც საქმე ოჯახში ძალადობისა ან ოჯახურ დანაშაულში ბრალდებულს ეხება. სასამართლო მონიტორინგის 2017 წლის თებერვლიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში ასეთი ტიპის დანაშაულებზე პროკურატურამ აღკვეთის ღონისძიებად პატიმრობის გამოყენება მოითხოვა საქმეთა 79%-ში, 2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში - 90%-ში, ხოლო 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში - 87% შემთხვევაში.

ნარკოტიკული დანაშაული

- ნარკოტიკული დანაშაულების შესახებ აღკვეთის ღონისძიებები, სხვა ტიპის დანაშაულებთან შედარებით, უფრო ხშირად არის დაუსაბუთებელი ან/და არასაკმარისად დასაბუთებული;
- სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილით ბრალდების საქმეზე შესწავლილი განაჩენები აჩვენებს, რომ ისინი, უმეტესად, გამამტყუნებელი შედეგით სრულდება. 86 განაჩენიდან მხოლოდ 3 (4%) საქმეზე, 3 ბრალდებულის მიმართ, დადგა გამამართლებელი განაჩენი. ნარკოტიკულ დანაშაულზე გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენები, ძირითადად, სამართალდამცავი უწყების წარმომადგენელი მოწმეებისა და ქიმიური/ნარკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნათა ერთობლიობას ემყარება;
- ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის განსაზღვრული მკაცრი სასჯელები, სამართლებრივი შედეგის თვალსაზრისით, სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვის გზით და არსებითი განხილვის გარეშე (საპროცესო შეთანხმებით) განაჩენის გამოტანის შემთხვევებში, იწვევს ინდივიდების არსებითად განსხვავებულ პირობებში ჩაყენებას;
- სასამართლო მონიტორინგის შედეგებისა და შესწავლილი განაჩენების თანახმად, საპროცესო შეთანხმებით დასრულებული ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის სასჯელად იშვიათად გამოიყენება რეალური თავისუფლების აღკვეთა, ხოლო თუ გამოიყენება, ისიც - მცირე ვადით და სხვა დამატებით სასჯელთან ერთად.

მძიმე სოციალური ფონით განპირობებული დანაშაულები

- მონიტორინგი ცხადყოფს, რომ ბრალდებისა და სასამართლო ორგანოები სათანადო გულისხმიერებით არ ეკიდებიან სოციალური ფონით განპირობებულ დანაშაულებს. მათი რეაგირება უფრო მეტად ორიენტირებულია ბრალდებულთა დასჯასა და არა - მათ შემდგომ რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციაზე;
- საიას ანგარიშები ავლენს საზოგადოებისთვის ნაკლებად საშიშ არაერთ ქმედებას, რომელზეც სასამართლოს უფრო ჰუმანური პოლიტიკის გატარება შეეძლო, მაგალითად, მისი მცირე მნიშვნელობის (სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილზე მითითებით) საფუძვლით, უარი ეთქვა საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე, ან წინასასამართლო სხდომაზე შეუწყვიტა სისხლისსამართლებრივი დევნა;
- თავის მხრივ, დისკრეციული უფლებამოსილებიდან გამომდინარე, საპროცესო კოდექსის მიხედვით, პროკურორიც უფლებამოსილი იყო, ასეთ დროს უარი ეთქვა სისხლისსამართლებრივ დევნაზე, ან მიემართა დევნის ალტერნატიული მექანიზმის - განრიდებისთვის, რომელიც გამორიცხავს პირის ნასამართლობას.

პირველი წარდგენის სხდომაზე გამოვლენილი ტენდენციების შედარებითი ანალიზი - ზოგადი მიმოხილვა

შესავალი

პირველი წარდგენის სხდომით იწყება სასამართლოში ბრალდებულის საპროცესო უფლებების⁴ განხორციელება. სასამართლო მსჯელობს მისი დაკავების კანონიერებაზე, აფასებს ბრალდების მხარის მიერ მოთხოვნილი აღკვეთის ღონისძიების მიზანს, პროპორციულობას და იღებს გადაწყვეტილებას პირისთვის აღკვეთის ღონისძიების შეფარდების ან მის გარეშე დატოვების შესახებ.

პირველი წარდგენის სხდომის მნიშვნელობა იმაში გამოიხატება, რომ მოსამართლე ბრალდებულს აცნობს მის უფლებებს, მათ შორის, ბრალდების არსს, კვალიფიკაციას, მოსალოდნელი სასჯელის სახეს და ზომას. ამ უფლებების გაცნობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ ბრალდებულთათვის, რომლებსაც არ ჰყავთ ადვოკატი. ამასთან, პირველი წარდგენის სხდომაზე დაცვის მხარეს ეძლევა შესაძლებლობა, ისაუბროს დაკავების კანონიერებასა და გამოძიების ეტაპზე დარღვეული უფლებების შესახებ.

წლების მანძილზე საიას მიერ წარმოებული სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის შედეგები თუ სხვა ტიპის კვლევები⁵ ცხადყოფს უფრო მეტი აღკვეთის ალტერნატიული ღონისძიების საჭიროებას. ამ ეტაპზე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით შემოთავაზებული აღკვეთის ღონისძიებები არ იძლევა მრავალფეროვანი არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობას. სასამართლო მოქცეულია კანონმდებლის მიერ დადგენილ მკაცრ ჩარჩოში და უფლებამოსილია, გამოიყენოს მხოლოდ შემდეგი აღკვეთის ღონისძიებები - გირაო, შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ, პირადი თავდებობა, სამხედრო მოსამსახურის ქცევისადმი სარღობის მეთვალყურეობა და პატიმრობა.⁶

საიას ბოლო ანგარიშიც აჩვენებს, რომ ამ ისედაც მცირე ჩამონათვალიდან სასამართლო, თითქმის უალტერნატივოდ, იყენებს მხოლოდ ორი სახის აღკვეთის ღონისძიებას - გირაოსა და პატიმრობას,⁷ მაშინაც კი, როდესაც აღკვეთის ღონისძიების მიზნების⁸ მიღწევა შესაძლებელია სხვა ნაკლებად მკაცრი ზომითაც.⁹

⁴ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 31.

⁵ საიას კვლევა „აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების სტანდარტები“ (2020), გვ. 49-51. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3qYi2no> [ბოლო ნახვა: 12.02.2021].

⁶ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 199.

⁷ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიშის მიხედვით, 2020 წლის მარტის თებერვლის საანგარიშო პერიოდში, წინა პერიოდის მსგავსად, აღკვეთის ღონისძიების სახით გირაოსა და პატიმრობის გამოყენების მაჩვენებელმა, ჯამში, 98% შეადგინა.

⁸ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 198 (1).

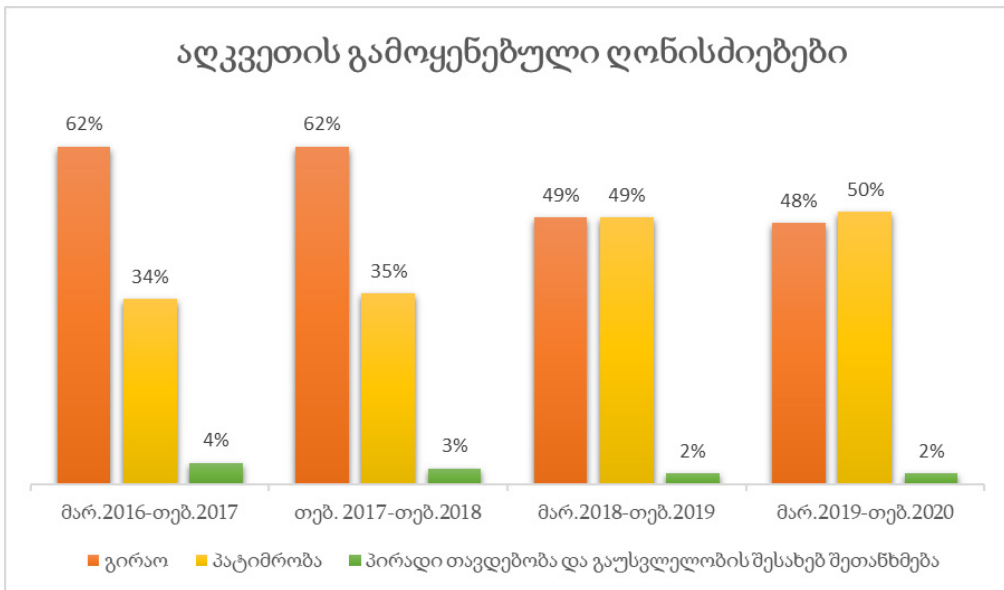
⁹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიშის მიხედვით, 2020 წლის მარტის თებერვლის საანგარიშო პერიოდში 334 პირის მიმართ გამოყენებული პატიმრობიდან დაუსაბუთებელი იყო 69 (21%), ხოლო 320 გამოყენებული გირაოდან - 98 (31%). ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/2NHREzF> [ბოლო ნახვა: 15.02.2021].

სხდომების ანალიზი

2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლამდე საიას მონიტორები დაესწრნენ სასამართლოში ბრალდებულის პირველი წარდგენის 1628 სხდომას. მთელი ამ პერიოდის მანძილზე სასამართლო, ძირითადად, აღკვეთის ღონისძიების ორ სახეს - გირაოსა და პატიმრობას იყენებდა.¹⁰ ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიების მაჩვენებელი კი 4 პროცენტულ ერთეულს არ ასცილებია, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს სასამართლოების მხრიდან გირაოსა და პატიმრობის შერჩევის უალტერნატივობას. აქვე აღსანიშნავია, რომ 2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდთან შედარებით, მომდევნო საანგარიშო პერიოდში აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდების პროცენტულობა 14 ერთეულით გაიზარდა, რაც საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია.

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებების მაჩვენებელს 2016 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №1

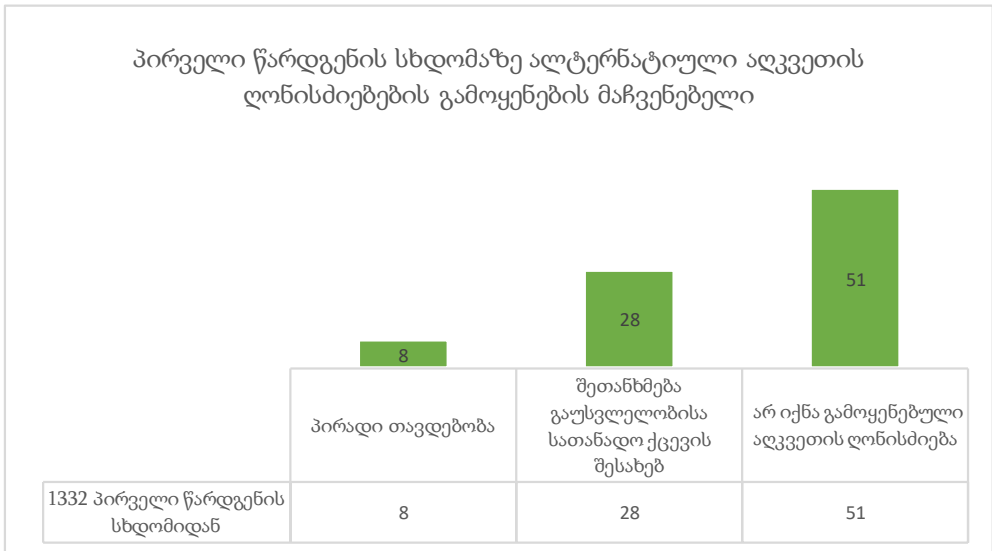
საიას მონიტორინგი აჩვენებს, რომ სასამართლოს მიდგომები ქალაქების მიხედვით განსხვავებულია, თუმცა ეს ხშირად კვლავ ორი სახის ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიების შერჩევის დროს ვლინდება. წარმოდგენილ საანგარიშო პერიოდში მხოლოდ **თბილისის საქალაქო სასამართლომ** გამოიყენა **პირადი თავდებობა**. გაუგებარია, სხვა რაიონული თუ საქალაქო სასამართლოები რატომ არ მიმართავენ ამ ღონისძიებას თუნდაც ნაკლებად მძიმე ან გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაულების შემთხვევაში, მით უფრო, რომ ამ ზომის გამოყენება ყველა კატეგორიის დანაშაულზეა შესაძლებელი. ქუთაისის, ბათუმის, გორის და თელავის სასამართლოებმა ბრალდებული აღკვეთის ღონისძიების გარეშე დატოვეს, საერთო ჯამში, მხოლოდ 18 შემთხვევაში.¹¹

¹⁰ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 18.

¹¹ იხ. საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში, გვ. 19; №13 ანგარიში, გვ. 23 და №14 ანგარიში, გვ. 19.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ 2017 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში სასამართლოში ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომაზე გამოყენებული ალკვეთის ღონისძიებების მაჩვენებელი.¹²

დიაგრამა №2

ზემოხსენებული მონაცემები კიდევ უფრო თვალსაჩინოს ხდის გირაოსა და პატიმრობის ჩარჩოში მოქცეულ სასამართლოს, რომელიც ხშირად სათანადო საკანონმდებლო საფუძვლის და გარემოებების არსებობის შემთხვევაშიც კი არ იყენებს ალტერნატიულ ალკვეთის ღონისძიებებს.

სასამართლოში ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომის ხანგრძლივობა

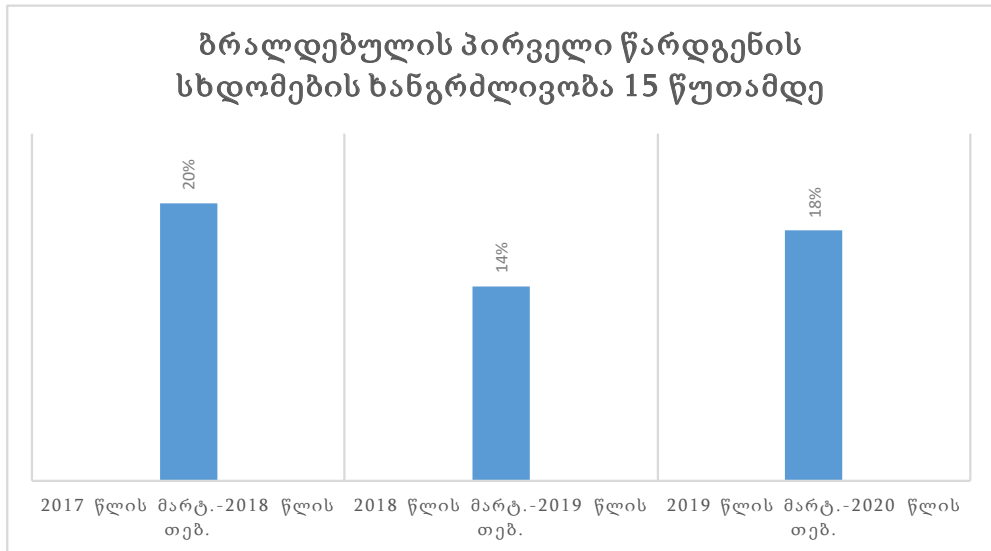
სასამართლოში ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომაზე განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მოსამართლის აქტიურ მონაწილეობას, მის მიერ საკითხების გამორკვევასა და განმარტებას.¹³ მოსამართლე ბრალდებულს აცნობს ბრალდების არსს, მოსალოდნელი სასჯელის სახეს და ზომას, ისმენს ალკვეთის ღონისძიების შეფარდების შესახებ ბრალდების მხარის შუამდგომლობას, დაცვის მხარის პოზიციას, უსმენს ბრალდებულს, დაკავებული ბრალდებულის შემთხვევაში იხილავს დაკავების კანონიერებას. ამ პროცედურების ბრალდებულისთვის გასაგებ ენაზე სრულყოფილად განმარტება და მისი პოზიციის მოსმენა, ბუნებრივია, დროს მოითხოვს. ბრალდებულებს იშვიათად აქვთ შესაბამისი ცოდნა სამართლებრივი ტერმინოლოგიისა თუ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესახებ. სწორედ ამიტომ, სხდომის მიმდინარეობისას მნიშვნელოვანია მათთვის გასაგებ ენაზე მათი უფლებებისა თუ სხვა პროცედურული საკითხების განმარტება, რაც, ფაქტობრივად, შეუძლებელია 15 წუთამდე დროის მონაკვეთში.

¹² არ შეიცავს სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №11 ანგარიშის მონაცემებს (269 პირველი წარდგენის სხდომა).

¹³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 197.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ 2017 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლამდე პერიოდში ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომების პროცენტული მაჩვენებელი, რომლებიც ჩატარდა 15 წუთამდე დროში.

დიაგრამა №3

აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების ძირითადი ტენდენციები

კანონმდებლობის მიმოხილვა

პირის თავისუფლების უფლებაში ჩარევის ხარისხის გათვალისწინებით, პატიმრობა ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების სახეა, რადგან მისი მეშვეობით ხდება საზოგადოებისგან ბრალდებულის იზოლირება. ის უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ პატიმრობა არის პირისგან მომდინარე გრძელვადიანი საფრთხეების¹⁴ განეიტრალების ერთადერთი საშუალება. ამ რისკების დასადასტურებლად ბრალდების მხარემ ყველა ჯერზე დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტით უნდა ამტკიცოს პატიმრობის გამოყენების მიზანშეწონილობა.

თავის მხრივ, სასამართლოსაც მართებს, სათანადოდ შეაფასოს ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი შუამდგომლობა, გაითვალისწინოს რისკებისა და საფრთხეების ხარისხი და დაასაბუთოს მიღებული გადაწყვეტილებები პატიმრობის გამოყენების შესახებ. სასამართლოს მხრიდან პატიმრობის შერჩევა მაშინ არის დასაბუთებული, როდესაც გადაწყვეტილება არ ეყრდნობა კონკრეტულ ფაქტობრივ გარემოებებს, აბსტრაქტულად არის შეფასებული საფრთხეები და

¹⁴ სსსკ-ის 205-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, „პატიმრობა, როგორც აღკვეთის ღონისძიება, გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, თუ ეს ერთადერთი საშუალებაა, რათა თავიდან იყოს აცილებული: ა) ბრალდებულის მიმალვა და მის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის ხელის შეშლა; ბ) ბრალდებულის მიერ მტკიცებულებათა მოპოვებისთვის ხელის შეშლა; გ) ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენა.“

შესაბამისი მიზნების მიღწევა სხვა ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებითაც შეიძლებოდა.

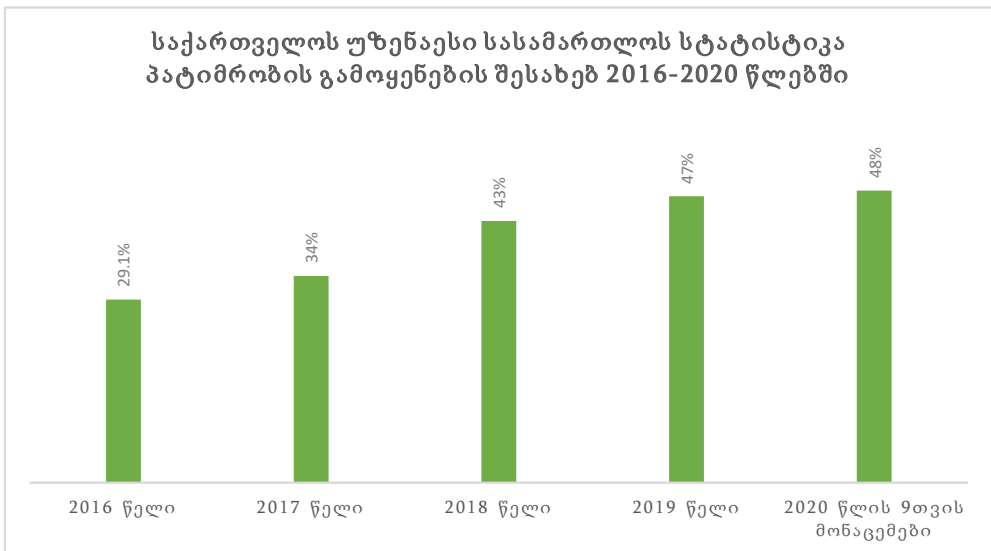
პატიმრობის შემზღუდველი ხასიათის გათვალისწინებით, ის გამოიყენება კანონმდებლობით მკაცრად განსაზღვრული ვადით. სასამართლოს გადაწყვეტილება ექვემდებარება გასაჩივრებას, ხოლო პირველი ინსტანციის მიერ გამოტანილი განაჩენის ძალაში დარჩენის შემთხვევაში, პატიმრობა უნდა გადაისინჯოს გარკვეული პერიოდულობით.¹⁵

სასამართლოს სხდომების შედარებითი ანალიზი

საიას მონიტორინგმა ცხადყო, რომ, პრაქტიკული თვალსაზრისით, აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შერჩევასთან დაკავშირებით არსებობს ორი პრობლემა: 1) ყოველწლიურად მისი გამოყენების მაღალი მაჩვენებელი, რომელიც არ არის გამყარებული თანაზომიერი არგუმენტაციით და 2) პატიმრობის შეფარდება შესაბამისის დასაბუთების გარეშე.¹⁶

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკა პატიმრობის გამოყენების შესახებ 2016-2020 წლებში.¹⁷

დიაგრამა №4

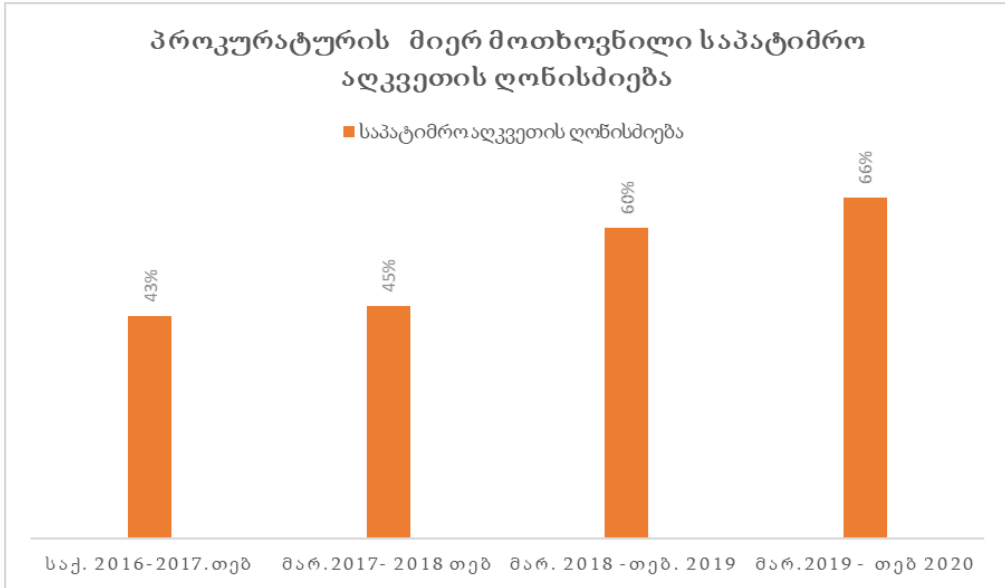
¹⁵ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 206.

¹⁶ საიას კვლევა „აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების სტანდარტები“ (2020), გვ. 23.

¹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მონაცემებით, 2016 წელს სასამართლოების მიერ სულ შეფარდებული 10598 აღკვეთის ღონისძიებიდან პატიმრობა გამოიყენეს 3082 (29%) შემთხვევაში, 2017 წელს 9501 აღკვეთის ღონისძიებიდან 3249 (34%) იყო პატიმრობა, 2018 წელს 9997 შეფარდებული აღკვეთის ღონისძიებიდან 4308 (43%) შემთხვევაში გამოიყენეს პატიმრობა, 2019 წელს 11031 შეფარდებული აღკვეთის ღონისძიებიდან 5205 (47%) შემთხვევაში გამოიყენებული იყო პატიმრობა. 2020 წლის მონაცემებით კი 7322 შეფარდებული აღკვეთის ღონისძიებიდან 3510 (48%) შემთხვევაში გამოიყენეს პატიმრობა. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკა გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ 2016 წლიდან 2020 წლის ჩათვლით, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/statistics/>. [ბოლო ნახვა: 15.02.2021].

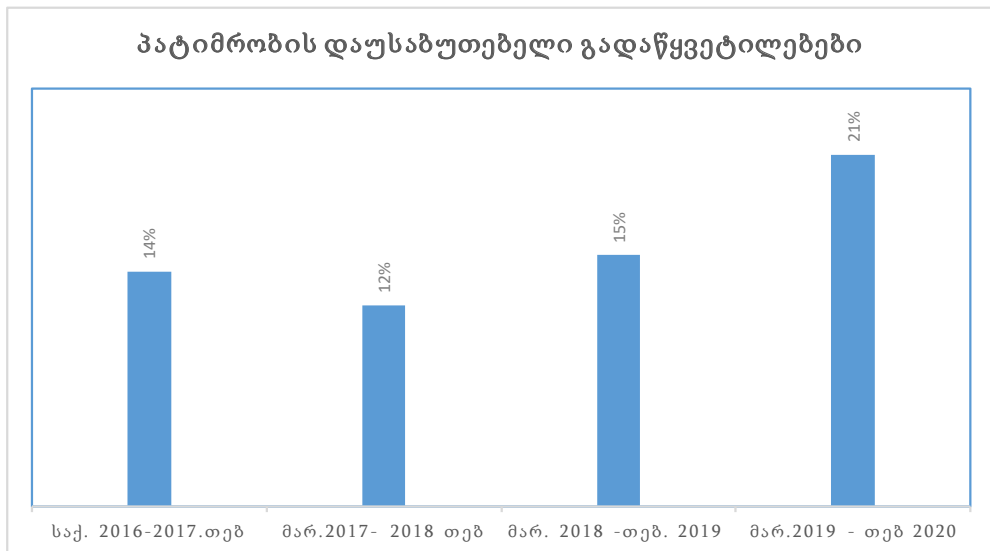
ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს ბრალდების მხარის მიერ მოთხოვნილი პატიმრობის სიხშირეს (2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლამდე).

დიაგრამა №5

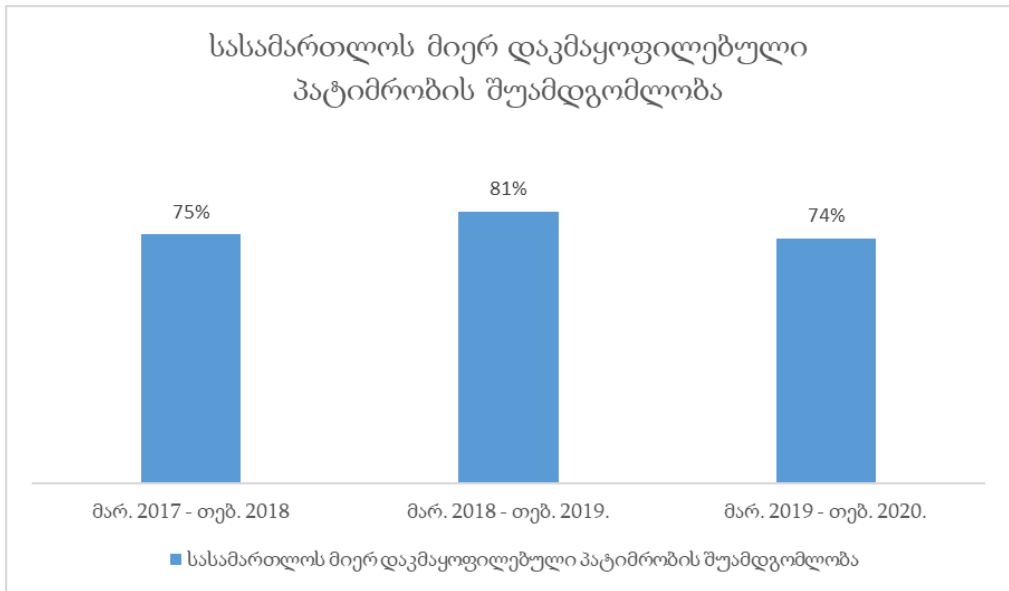
ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს აღკვეთის ღონისძიების სახით გამოყენებული პატიმრობის შესახებ დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილებების მაჩვენებელს (2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლამდე).

დიაგრამა №6

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს სასამართლოს მხრიდან აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის მოთხოვნის შუამდგომლობის დაკმაყოფილების მაჩვენებელს (2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლამდე).

დიაგრამა №7

საიას მონიტორინგის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ყოველწლიურად იზრდება პროკურატურის მიერ მოთხოვნილი პატიმრობის მაჩვენებელი. ამ მხრივ ყველაზე საგანგაშო აღმოჩნდა 2019-2020 წლის საანგარიშო პერიოდში დაფიქსირებული მონაცემი, რომელიც, წინა საანგარიშო პერიოდთან შედარებით, 6 პროცენტული ერთეულით არის გაზრდილი. პროკურატურა 686 ბრალდებულიდან 454-ის (66%) მიმართ ითხოვდა პატიმრობას. აქედან სასამართლომ 116 (26%) შუამდგომლობა არ დააკმაყოფილა. დადებითად უნდა შეფასდეს, რომ 2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდთან შედარებით, 8 პროცენტული ერთეულით შემცირდა სასამართლოს მხრიდან პროკურატურის მიერ მოთხოვნილი პატიმრობის დაკმაყოფილების მაჩვენებელი. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ 2019-2020 წლების საანგარიშო პერიოდში დაუსაბუთებელი პატიმრობის შემთხვევები 6 პროცენტული ერთეულით გაიზარდა.¹⁸

საია დადებითად აფასებს სასამართლოს მხრიდან პატიმრობის შესახებ შუამდგომლობის დაკმაყოფილების მაჩვენებლის შემცირებას. თუმცა, მეორე მხრივ, დაუსაბუთებელი პატიმრობის შემთხვევების მატება ადასტურებს, რომ სასამართლო აღკვეთის ღონისძიების ამ სახეს კვლავ არ განიხილავს, როგორც ყველაზე მკაცრ ზომას, რომელიც მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში უნდა იყოს გამოყენებული.

¹⁸ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 27.

პატიმრობის შესახებ განჩინებების ანალიზი

საიამ შეისწავლა სხვადასხვა სასამართლოს მიერ მოწოდებული 83 განჩინება,¹⁹ სადაც ბრალდების მხარე ითხოვდა პატიმრობის გამოყენებას და სასამართლომ ის ყველა შემთხვევაში დააკმაყოფილა. განჩინებების ანალიზმა კიდევ უფრო მეტად გაამყარა საიას ანგარიშებში მითითებული მსჯელობა პატიმრობის დაუსაბუთებლად ან არასათანადოდ დასაბუთებით მოთხოვნასა და დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით.

მონიტორინგის ჯგუფი ხშირად მოკლებულია შესაძლებლობას, სხდომის დარბაზებში მოისმინოს სასამართლოს მიერ შეფარდებული ალკვეთის ღონისძიების ვრცელი დასაბუთება. შესწავლილმა განჩინებებმა ცხადყო, რომ დასაბუთების ნაწილს არც განჩინებებში ეთმობა დიდი ყურადღება. მაგალითად, თუკი მოსამართლე **დაკავების კანონიერებას** დაცვის მხარის აპელირების გარეშე სასამართლო სხდომაზე საერთოდ არ განიხილავს, აღმოჩნდა, რომ უკეთესი ვითარება არც განჩინებებშია. აქაც, თუკი დაცვის მხარე არ გამოთქვამს პრეტენზიას დაკავებასთან დაკავშირებით, მოსამართლე მხოლოდ ორიოდ სიტყვით შემოიფარგლება და ფორმალურად განმარტავს, რომ დაკავების პროცესში არ ყოფილა პროცესუალური დარღვევები.

ასევე საყურადღებოა, რომ მოსამართლე განჩინებების უმეტესობაში არ საუბრობს დაცვის მხარის მიერ დასახელებულ გარემოებებზე, არ მიუთითებს, რატომ არ დაეთანხმა მათ მიერ შემოთავაზებულ ალკვეთის ღონისძიებას და ვრცელ დასაბუთებას უთმობს მხოლოდ იმას, თუ რატომ მიიჩნია ბრალდების მხარის პოზიცია მეტად მართებულად.

პრობლემურია, რომ სასამართლომ განჩინებაში 37 (44%) შემთხვევაში არ ასახა საქმის ფაქტობრივი გარემოებები, 27 (32%) შემთხვევაში ყურადღება არ გაუმახვილებია ბრალდებულის პიროვნულ მახასიათებლებზე. ძირითადად, პროკურორი უთითებს პატიმრობის გამოყენების ყველა საფუძველს ერთდროულად მაშინ, როდესაც, რეალურად, ასაბუთებს მხოლოდ ერთს, დანარჩენ საფრთხეებზე კი ზოგადი კომენტარით შემოიფარგლება. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ეს ემსახურება მხოლოდ საკანონმდებლო ტერმინოლოგიით შუამდგომლობის გამრავალფეროვნების მიზანს და არა - პატიმრობის გამოყენების საფუძველებზე ხაზგასმას.

შესწავლილი 83 განჩინებიდან ბრალდების მხარის მიერ მოთხოვნილი და სასამართლოს მიერ გამოყენებული პატიმრობა დასაბუთებულია 68 (82%), ხოლო დაუსაბუთებელი ან არასათანადოდ დასაბუთებულია 15 (18%) შემთხვევაში.

პატიმრობა დაუსაბუთებლად მიიჩნევა, როდესაც ის გამოყენებული არ არის, როგორც ბრალდებულის თავისუფლების შეზღუდვის უკიდურესი ზომა, ასევე, ისეთ შემთხვევებში, როდესაც მოსამართლე დასაბუთების ნაწილში ყურადღებას არ ამახვილებს ბრალდებულის პიროვნულ მახასიათებლებზე, არ მსჯელობს მისი მხრიდან მომდინარე კონკრეტულ საფრთხეებზე, მხოლოდ აბსტრაქტულად უთითებს მათზე და მაშინაც კი იყენებს პატიმრობას, როდესაც პროკურატურა არგუმენტირებულად ვერ ასაბუთებს საზოგადოებისგან პირის იზოლაციისა და მის მიმართ ალკვეთის ყველაზე მკაცრი ღონისძიების შეფარდების საჭიროებას.

¹⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლო - 14 განჩინება, ქუთაისის საქალაქო სასამართლო - 49 განჩინება, რუსთავის საქალაქო სასამართლო - 17 განჩინება, თელავის რაიონული სასამართლო - 3 განჩინება.

აღკვეთის ღონისძიების სახით გირაოს გამოყენების ძირითადი ტენდენციები

კანონმდებლობის მიმოხილვა

გირაო აღკვეთის ღონისძიების მკაცრი სახეა, რა დროსაც ბრალდებული, სათანადო ქცევის უზრუნველყოფის მიზნით, იხდის კონკრეტულ თანხას ბიუჯეტის სასარგებლოდ. სსსკ-ის მე-200 (2) მუხლის მიხედვით, გირაოს თანხის ოდენობა გამოიანგარიშება დანაშაულის სიმძიმისა და ბრალდებულის ქონებრივი შესაძლებლობის გათვალისწინებით. გირაოს თანხის მინიმალური ოდენობა არის 1000 ლარი. ბრალდებულს ან იმ პირს, რომელმაც გადაიხადა გირაოს თანხა ან ეკვივალენტური უძრავი ქონება, განაჩენის აღსრულებიდან ერთი თვის ვადაში ის სრულად უკან უბრუნდება ან ქონებას ეხსნება ყადაღა. ზემოხსენებული რეგულაცია მოქმედებს იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებულმა მასზე დაკისრებული ვალდებულება შეასრულა ზედმიწევნით და მის მიმართ გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიება არ შეცვლილა უფრო მკაცრი ღონისძიებით.²⁰ ამასთან, კანონი სხვა პირსაც აძლევს შესაძლებლობას, ბრალდებულის სასარგებლოდ შეიტანოს გირაოს თანხა. თუმცა, ერთმნიშვნელოვნად, გირაოს თანხის განსაზღვრისას ბრალდების მხარეს ეკისრება ვალდებულება, შეაფასოს ბრალდებულის ქონება, მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე და ამის მიხედვით მოითხოვოს გირაოს კონკრეტული ოდენობის გამოყენება და არა - მხოლოდ ბრალდებულის გარემოცვის აქტივებზე აპელირებით.

არსებობს ორი ტიპის გირაო: პატიმრობის უზრუნველყოფით და მის გარეშე. გირაო პატიმრობის უზრუნველყოფით გულისხმობს, რომ ბრალდებული იქამდე რჩება პენიტენციარულ დაწესებულებაში, სანამ გირაოს თანხას (ან გირაოს თანხის 50%-ს) არ გადაიხდის.²¹

აქედან გამომდინარე, დაუსაბუთებელი და ზედმეტად დიდი ოდენობის გირაო, ფაქტობრივად, პირის პატიმრობას უდრის (ე.წ. შეფარული პატიმრობა). დაუსაბუთებელი ან ზედმეტად დიდი ოდენობის გირაოს დაკისრება განსაკუთრებით მაღალი რისკის მატარებელია, როდესაც გამოყენებულია პატიმრობით უზრუნველყოფის ღონისძიება.²²

სასამართლო სხდომების ანალიზი

საიას მონიტორინგმა გამოავლინა, რომ ხშირად ბრალდების მხარე დაუსაბუთებლად ითხოვდა გირაოს გამოყენებას და არ ჰქონდა სათანადო ინფორმაცია ბრალდებულის მატერიალური მდგომარეობის შესახებ. ასეთ შემთხვევებში, ბრალდების მხარე მხოლოდ გირაოს გამოყენების დასაბუთებით შემოიფარგლებოდა და თავს არიდებდა გირაოს ოდენობის დასაბუთებას. მართალია, სასამართლო ცდილობდა პირის ქონებრივი შესაძლებლობების დადგენას, თუმცა ხშირად ბრალდებულის მიმართ გამოყენებული გირაო არ იყო ზომიერი და სათანადო ღონისძიება.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკა აღკვეთის ღონისძიების სახით გირაოს გამოყენების თაობაზე, 2016-

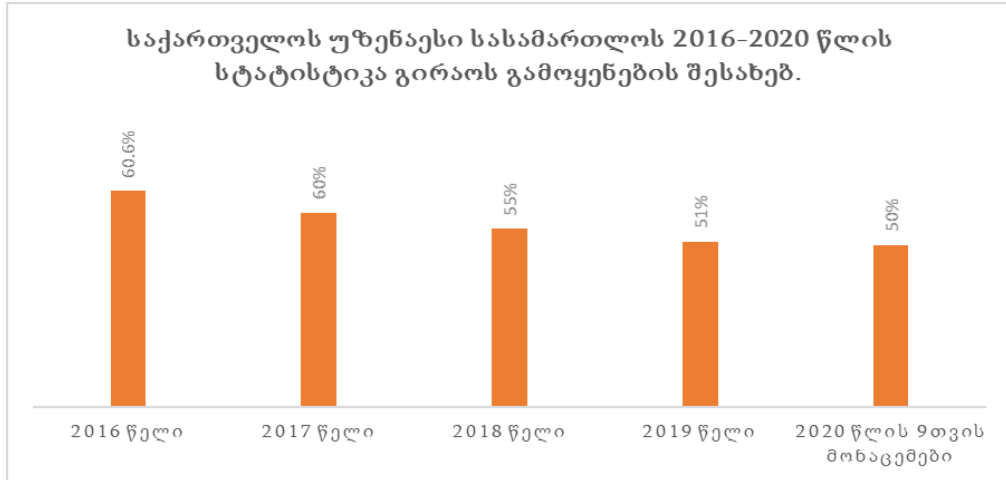
²⁰ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 200.

²¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 200 (6).

²² საიას კვლევა „აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების სტანდარტები“ (2020), გვ. 35-40.

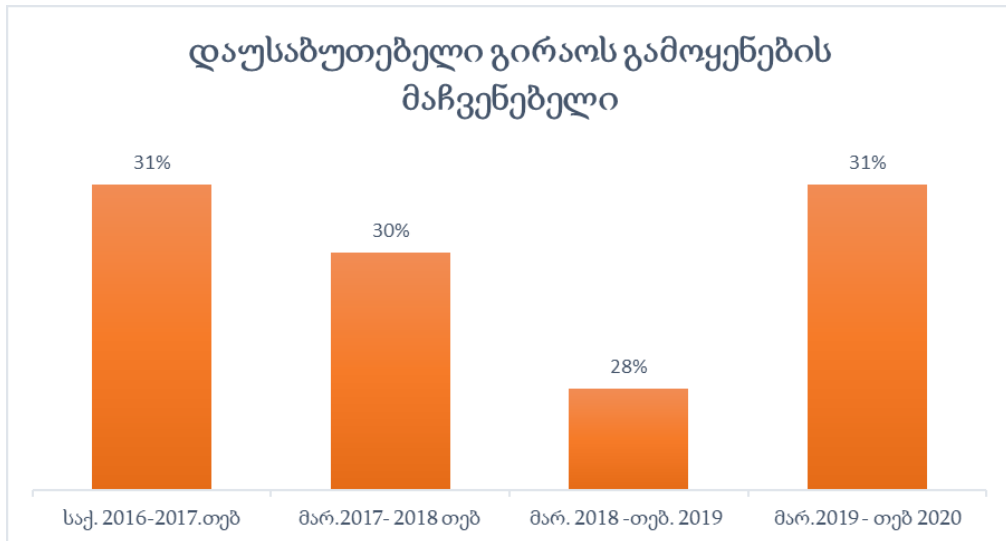
2020 წლები.²³

დიაგრამა №8

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს საიას მონიტორინგის შედეგად იდენტიფიცირებულ დაუსაბუთებლად გამოყენებული გირაოს მაჩვენებელს 2016-დან 2020 წლამდე პერიოდში.

დიაგრამა №9

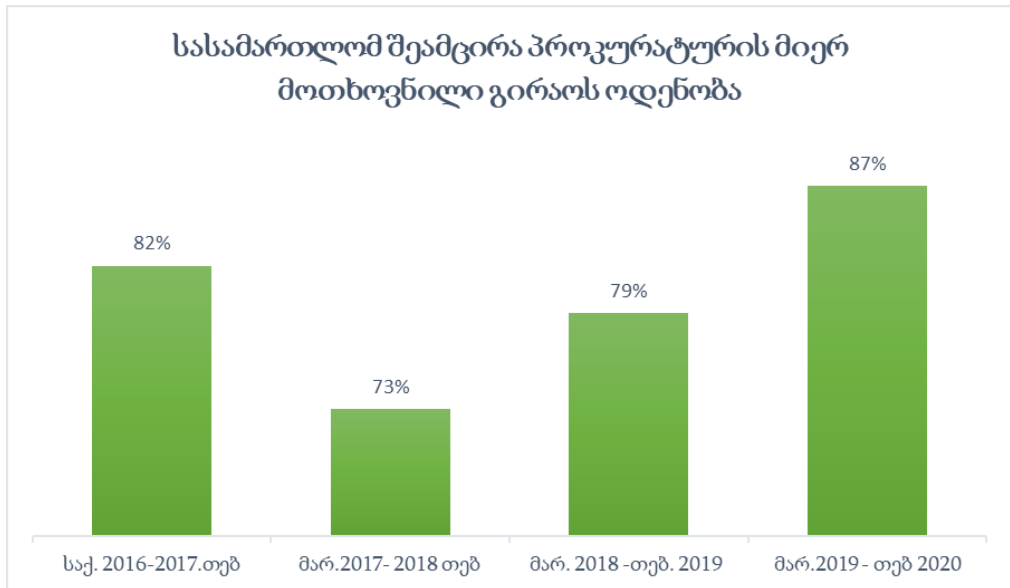

²³ უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკის მიხედვით, 2016 წელს სასამართლოებმა 10598 შეფარდებული აღკვეთის ღონისძიებიდან 6419 (61%) შემთხვევაში გამოიყენეს გირაო, 2017 წელს - 9501-დან 5804 (61%) შემთხვევაში მოხდა გირაოს გამოყენება, 2018 წელს - 9997-დან 5460 (55%) შემთხვევაში, 2019 წელს - 11031-დან 5613 (51%) შემთხვევაში, ხოლო 2020 წლის 9 თვის მონაცემებით 8228 გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებიდან 4071 (49%) იყო გირაო. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკა გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/statistics/> (ბოლო ნახვა: 18.02.2021).

ბრალდების მხარე ნაკლებ დროს უთმობს გირაოს თანხის დასაბუთებას და შესაბამისი დოკუმენტაციის მოძიებას. ხშირად ის აბსტრაქტულ საფრთხეებზე საუბრობს და ვერ ასაბუთებს, რატომ შეიძლება უზრუნველყოს გირაოს სახით 2000 ლარის შეფარდებამ ბრალდებულის სათანადო ქცევა და რატომ არ არის საკმარისი, მაგალითად, 1000 ან 1500 ლარი. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი კითხვა ადვოკატებისა და მოსამართლეების მხრიდან არაერთ პროცესზე დაისვა, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს. ქვემოთ მოცემული დიაგრამა კი ნათლად ასახავს, რომ პროკურატურის მიერ მოთხოვნილი გირაოს ოდენობები მეტწილად დაუსაბუთებელია.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე წარმოდგენილია სასამართლოს მხრიდან პროკურორის მიერ მოთხოვნილი გირაოს ოდენობის შემცირების ტენდენცია მონიტორინგის 2016 წლიდან 2020 წლამდე პერიოდში.

დიაგრამა №10

გირაო პატიმრობის უზრუნველყოფით

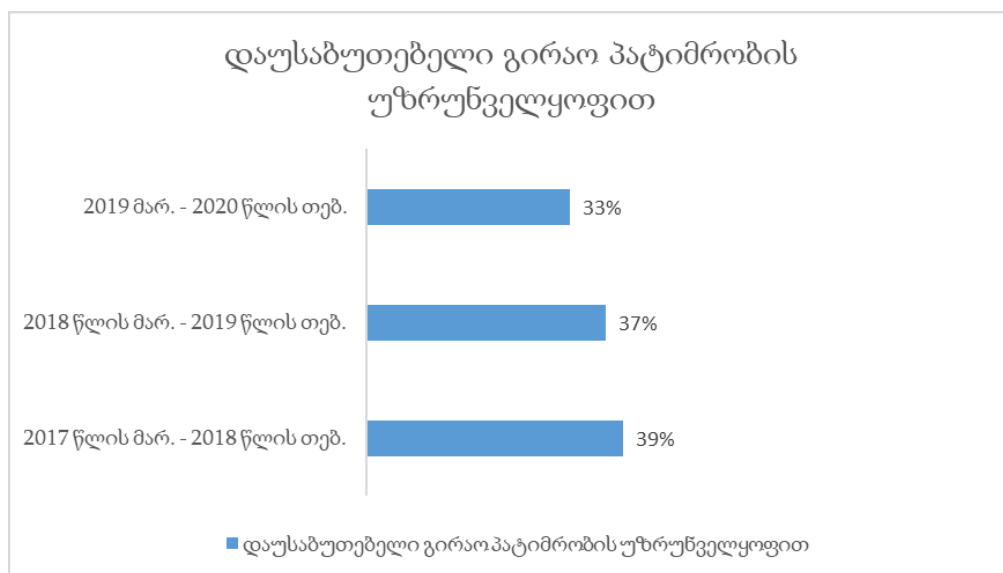
დაუსაბუთებლად ან არასათანადო დასაბუთებით მოთხოვნილი და სასამართლოს მიერ დაკმაყოფილებული გირაოს მაჩვენებელი კიდევ უფრო დიდი პრობლემაა, როდესაც პირი სასამართლოში წარმოდგენილია დაკავებულის სახით. ბუნდოვანი კანონმდებლობისა და სასამართლოს პრაქტიკის გათვალისწინებით, ასეთ შემთხვევებში, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, მოსამართლეები ყველა შემთხვევაში გირაოს უზრუნველსაყოფად იყენებენ პატიმრობას. ამ პრობლემას კიდევ უფრო ამწვავებს სასამართლოში დაკავებულის სახით წარმოდგენილ პირთა ყოველწლიური მატება. მაგალითად, 2016 წლის მარტიდან 2017 წლის თებერვლამდე საანგარიშო პერიოდში ბრალდებულთა 48% სასამართლოში წარდგა დაკავებულის სტატუსით, მომდევნო წლებში კი ეს მაჩვენებელი კიდევ უფრო გაიზარდა და 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლამდე პერიოდში 76%-ს მიაღწია.

დაკავებულთა შემთხვევაში, ხშირად, არ არსებობს პირის პატიმრობაში დარჩე-

ნის საფუძველი, თუმცა ბრალდებულის ქონებრივი შესაძლებლობების არათანაზომიერი გირაო მის დაკავებას აქცევს ხანგრძლივ, უსაფუძვლო პატიმრობად. დაკავებულ პირებთან მიმართებით გირაოს თანხის ოდენობის განსაზღვრისას სასამართლოს კიდევ უფრო მეტად მართებს ბრალდებულთა გადახდისუნარიანობის შეფასება, რადგან გადახდის შეუძლებლობის შემთხვევაში გირაო შეიძლება გარდაიქმნას შეფარულ პატიმრობად. ასეთ დროს ბრალდების მხარეც და სასამართლოც თანხმდება, რომ პირის მიმართ არ არსებობს ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების საფუძველები, ბრალდებულს შეეფარდება გირაო, რეალურად კი, მისგან მომდინარე ყოველგვარი საფრთხის არსებობის გარეშე, ის რჩება პატიმრობაში გირაოს გადასახდელი სახსრების არქონის გამო.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ 2017 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში გამოყენებული ღონისძიების - გირაო პატიმრობის უზრუნველყოფით - დაუსაბუთებლობის მაჩვენებელი.

დიაგრამა №11

მნიშვნელოვანია კანონმდებლობის იმგვარად მოწესრიგება, რომ სასამართლოსთვის უპირატესი იყოს პირის თავისუფლების უფლების რეალიზება და არა - შესაბამისი მატერიალური სახსრების არარსებობის გამო, მისი პატიმრად გადაქცევა. არსებული პრაქტიკით, სასამართლო დაკავებული პირის მიმართ, უმრავლესად, საპატიმრო გირაოს იყენებს, მაშინაც კი, როდესაც ხედავს, რომ ის ვერ შეძლებს საპატიმრო დაწესებულებიდან გირაოს თანხის გადახდას. დადებითი პრაქტიკის მაგალითებია ცალკეული მოსამართლეების მიერ პირის თავისუფლების უფლების სასარგებლოდ მიღებული გადაწყვეტილებები და დაკავებულ პირთა შემთხვევაში გირაოს გამოყენება, თუმცა ეს ხდება ერთეულ შემთხვევებში და საერთო სურათს ვერ ცვლის.

პირადი თავდებობა

პირადი თავდებობისას სანდო პირები კისრულობენ ბრალდებულის სათანადო ქცევის, გამომძიებელთან, პროკურორთან და სასამართლოში გამოცხადების უზრუნველყოფის წერილობით ვალდებულებას.²⁴ კანონმდებელი თავდებთა წრეს არ ზღუდავს. ის შეიძლება იყოს ნებისმიერ პირი, რომელიც შეძლებს ზემოხსენებული ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას. თავდებთა რაოდენობას განსაზღვრავს სასამართლო, ხოლო თავდებობის გამოსაყენებლად, სასამართლოს დარწმუნებასთან ერთად, აუცილებელია თავდების და ბრალდებულის თანხმობა. ამასთან, აუცილებელია, პირადი თავდებობის მსურველი პირი ინფორმირებული იყოს ბრალდების არსის, მოსალოდნელი სასჯელის და საკუთარი პასუხისმგებლობის შესახებ, თუ ბრალდებულის სათანადო ქცევას ვერ უზრუნველყოფს.

პრაქტიკაში, პროცესის მონაწილე მხარეებს პირადი თავდებობა აღკვეთის ღონისძიების რეალურ ალტერნატივად არ ესახებათ, რადგან მისი მოთხოვნის მაჩვენებელი, ფაქტობრივად, ნულის ტოლია. მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს, რომ პირადი თავდებობა არ არის დანაშაულის კატეგორიაზე დამოკიდებული.

ნაკლებად მძიმე დანაშაულის დროსაც კი ბრალდების მხარე ძალიან იშვიათად ითხოვს პირად თავდებობას, ხოლო ამ მიმართულებით დაცვის მხარის პასიურობას კიდევ უფრო ახალისებს სასამართლოს მიერ პირადი თავდებობის შესახებ შუამდგომლობების დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევები. ამაზე მეტყველებს საიას მონიტორინგის 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდის შედეგებიც, რა დროსაც სასამართლომ ერთადერთხელ, ისიც პროკურატურის შუამდგომლობის საფუძველზე, შეუფარდა ბრალდებულს პირადი თავდებობა. წინა საანგარიშო პერიოდში მხოლოდ თბილისის საქალაქო სასამართლომ გამოიყენა ის 3 შემთხვევაში, 2017 წლის მარტის თვიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში კი - იმავე სასამართლომ 4 შემთხვევაში.

უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკური მონაცემებით,²⁵ პირადი თავდებობის გამოყენების მაჩვენებელი, ფაქტობრივად, ნულს უტოლდება. კერძოდ, 2017 წელს პირადი თავდებობა, როგორც აღკვეთის ღონისძიების სახე, შერჩეული იყო 9459 საქმიდან მხოლოდ 34 (0.3%) შემთხვევაში, ხოლო 2018 წელს ეს მონაცემი კიდევ უფრო შემცირდა და 9935-დან მხოლოდ 19 (0.2%) პირს შეუფარდა.

ამრიგად, ამ ღონისძიების არაეფექტიანობასა და პრაქტიკაში იშვიათად გამოყენებას განაპირობებს ის, რომ არც მხარეები და არც სასამართლო მას აღკვეთის ღონისძიების რეალურ ალტერნატივად არ განიხილავენ. ასევე, დღეს არსებული ნორმის განმარტებით, სასამართლოს პირადი თავდებობის გამოყენებისთვის მხარის შუამდგომლობა სჭირდება. ამასთან, პირადი თავდები უნდა იყოს სასამართლოს ნდობით აღჭურვილი პირი, რომელიც გააკონტროლებს ბრალდებულის ქცევას და იქნება გარანტი, რომ იგი არ მიიმალება, არ ჩაიდენს ახალ დანაშაულს და არ მოახდენს მოწმეზე ზემოქმედებას. შესაბამისად, სასამართლოები, როგორც წესი, არ იყენებენ აღკვეთის ღონისძიების სახედ პირად თავდებობას, ვინაიდან არ მიიჩნევენ მას პატიმრობის და გირაოს საპირწონე ალტერნატივად.²⁶

²⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 203 (1).

²⁵ საიას კვლევა „აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების სტანდარტები“ (2020), გვ. 41.

²⁶ იქვე, გვ. 44.

შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ

აღკვეთის ღონისძიება - შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ გამოიყენება მხოლოდ იმ დანაშაულებზე, რომელიც სასჯელის სახით არ ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ერთ წელზე მეტი ვადით.²⁷ კანონმდებლის მიერ განსაზღვრული ჩარჩო ერთ-ერთი მიზეზთაგანია იმისა, რატომაც ვერ ხდება მოცემული ღონისძიების უფრო აქტიურად შეფარდება.

თუმცა, იმ დანაშაულებზეც, რომლებზეც კანონმდებლობით შეზღუდული არ არის აღკვეთის ღონისძიების ამ სახის შერჩევა, მხარეები მას იშვიათად შუამდგომლობენ და სასამართლოც ნაკლებად იყენებს. მონიტორინგის შედეგები აჩვენებს, რომ 2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში აღკვეთის ღონისძიება - შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ სასამართლომ ბრალდებულს მხოლოდ 7 შემთხვევაში შეუფარდა.²⁸ შემდგომ საანგარიშო პერიოდში მოსამართლეს 169 ბრალდებულის მიმართ შეეძლო მისი გამოყენება, თუმცა მხოლოდ 7-ს შეუფარდა, ხოლო დანარჩენ შემთხვევებში გირაო ან პატიმრობა გამოიყენა.²⁹ 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში პროკურატურას და სასამართლოს 57 შემთხვევაში შეეძლოთ ზემოხსენებული აღკვეთის ღონისძიების შერჩევა, მაგრამ მხოლოდ 13 შემთხვევაში გამოიყენეს.³⁰

აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების სტანდარტების შესახებ კვლევის ფარგლებში, საიას მკვლევარებმა შეისწავლეს 37 განჩინება იმ დანაშაულთა საქმეებზე, რომლებიც ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ერთ წლამდე ვადით. დადგინდა, რომ 37-დან მხოლოდ 4 (11%) შემთხვევაში იშუამდგომლა დაცვის მხარემ ზემოხსენებული ღონისძიების გამოყენება, სასამართლომ კი 3 შემთხვევაში დააკმაყოფილა. ამასთან, ორგანიზაციის შეფასებით, საქმის გარემოებებიდან და ბრალდებულის პიროვნებიდან გამომდინარე, კიდევ დამატებით 8 შემთხვევაში იყო შესაძლებელი შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ ღონისძიების გამოყენება. განჩინებების ანალიზი ცხადყოფს, რომ დაცვის მხარე ერთმნიშვნელოვნად პასურობს და, როგორც წესი, არ ითხოვს ამ ან სხვა ალტერნატიულ აღკვეთის ღონისძიებას. იმავდროულად, არც სასამართლო იჩენს სათანადო მონდომებას, ხოლო პროკურატურის მხრიდან არცერთ შემთხვევაში ამგვარი ღონისძიების გამოყენების მოთხოვნა არ დაფიქსირებულა.³¹

არასაკატიმრო აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ განჩინებების ანალიზი

სასამართლო მონიტორინგის შედეგებს კიდევ უფრო ამყარებს კვლევის მიზნებისთვის გამოთხოვნილი განჩინებების ანალიზი. ჯამში, საიამ შეისწავლა არასაკატიმრო აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების შესახებ 62 განჩინება.³² პროკუ-

²⁷ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 202.

²⁸ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 19. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/38F7lzf> [ბოლო ნახვა:18:02.2021]

²⁹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 47. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3eJwzAf> [ბოლო ნახვა:18:02.2021]

³⁰ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 36.

³¹ საიას კვლევა „აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების სტანდარტები“ (2020), გვ. 45-46.

³² თელავის რაიონული სასამართლოს - 2, რუსთავის საქალაქო სასამართლოს - 9, ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს მიერ მოწოდებული - 51 განჩინება.

რატურა თითქმის ყველა შემთხვევაში (61 შემთხვევა) შუამდგომლობდა გირაოს შეფარდებას. მან მხოლოდ ერთხელ მოითხოვა ადვოკატის ღონისძიების სახე - შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ. 62-ვე შემთხვევაში სასამართლომ დააკმაყოფილა პროკურორის შუამდგომლობა კონკრეტული ადვოკატის ღონისძიების გამოყენების თაობაზე.

ზოგ შემთხვევაში განჩინებებში იმდენად მსგავსი და შაბლონური დასაბუთებაა მოცემული, არ რჩება განცდა, რომ ისინი ინდივიდუალურ საქმეებზეა გამოტანილი.

საიას შეფასებით, პროკურატურის შუამდგომლობა დაუსაბუთებელია, როდესაც ბრალდების მხარე მხოლოდ ზედაპირულად უთითებს საფრთხეებზე და არ მსჯელობს საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე, ასევე, გირაოს მოთხოვნისას, როდესაც პროკურორს არ აქვს შესწავლილი ბრალდებულის ფინანსური შესაძლებლობები და მისი გადახდისუნარიანობა.

განჩინებების შესწავლამ აჩვენა, რომ **პროკურატურის შუამდგომლობა 36 (58%) შემთხვევაში იყო დაუსაბუთებელი ან არასაკმარისად დასაბუთებული**. რჩება შთაბეჭდილება, რომ პატიმრობისგან განსხვავებული, ნაკლებად მკაცრი ადვოკატის ღონისძიებების დასაბუთებაზე ბრალდების მხარე არასათანადო ძალისხმევას მიმართავს, თუმცა, კანონმდებლობით ვალდებულია, დაასაბუთოს ნებისმიერი სახის ადვოკატის ღონისძიების გამოყენების აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა.

განჩინებების ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ პრობლემურია მიმალვის საფრთხის დასაბუთება. პროკურატურა არგუმენტაციის დროს ძირითადად ეყრდნობა ბრალდებულისთვის მოსალოდნელი სასჯელის შიშს. ორ შემთხვევაში ბრალდების მხარე ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკებზე არარელევანტურად მიუთითებდა. პროკურორი აპელირებდა დანაშაულებრივი საქმიანობის გაგრძელების საფრთხეზე, როდესაც პირებს ბრალად ედებოდათ გაუფრთხილებლობით დანაშაულის ჩადენა, კერძოდ, სისხლის სამართლის კოდექსის 276-ე მუხლით გათვალისწინებული - ტრანსპორტის მოძრაობის უსაფრთხოების ან ექსპლუატაციის წესის დარღვევა.

ერთ-ერთ საქმეზე ახალი დანაშაულის ჩადენის საფრთხის დასაბუთებისას პროკურორმა ბრალდებულის მიმართ ადრე გამოყენებული განრიდების შემთხვევა დაასახელა და მიუთითა, რომ, ამ შეღავათის მიუხედავად, მან ანალოგიური ტიპის დანაშაული ჩაიდინა.

განრიდების შესახებ ინფორმაცია კონფიდენციალურია და დაუშვებელია, ბრალდების მხარე მის შესახებ სასამართლოს სხდომაზე საუბრობდეს, მითუმეტეს, იყენებდეს ბრალდებულის პიროვნულ მახასიათებლად და შესაძლო დანაშაულის ჩადენის წინაპირობად ასახელებდეს. განრიდებული პირი არ მიიჩნევა სასამართლევად, შესაბამისად, მის მიერ წარსულში ჩადენილი ქმედება, რომლისთვისაც განარიდეს, არ შეიძლება, მომავალში ნებისმიერი ფორმით მის წინააღმდეგ იყოს გამოყენებული.

სასამართლო სხდომების მონიტორინგის მსგავსად, განჩინებების ანალიზიც ცხადყოფს, რომ ძირითად შემთხვევაში სასამართლო არ აკმაყოფილებს პროკურატურის შუამდგომლობას გირაოს თანხის ოდენობის ნაწილში და უმეტესად

(84% შემთხვევაში)³³ ამცირებს მოთხოვნილი თანხის ოდენობას, რაც გირაოს დაუსაბუთებლობის კიდევ ერთი ინდიკატორია.

თავის მხრივ, **სასამართლოს მიერ შეფარდებული** ადვკეთის ღონისძიებებიდან 15 (24%) შემთხვევა იყო დაუსაბუთებელი ან არასათანადოდ დასაბუთებული.³⁴

შესწავლილი განჩინებებიდან 28 (45%) შემთხვევაში მოსამართლეს ყურადღება არ გაუმახვილებია ბრალდებულის ინდივიდუალურ მახასიათებლებზე. აქედან 17 (27%) შემთხვევაში ზოგადად მიუთითებს, რომ მხედველობაში მიიღო პირის ინდივიდუალური მახასიათებლები, მაგრამ არ ასახელებს კონკრეტულად რას გულისხმობს, დანარჩენ 11 შემთხვევაში კი საერთოდ არ საუბრობს მოცემულ გარემოებებზე.

³³ 61 შემთხვევიდან 51 შემთხვევაში მოსამართლემ შეამცირა პროკურატურის მიერ მოთხოვნილი გირაოს თანხის ოდენობა.

³⁴ გადაწყვეტილებას საია დაუსაბუთებლად მიიჩნევს, როდესაც სასამართლო იმაზე მკაცრი სახის ადვკეთის ღონისძიებას უფარდებს ბრალდებულს, ვიდრე ამის საჭიროება არსებობს, ასევე, გადაწყვეტილების მიღებისას მხედველობაში არ იღებს დანაშაულის ხასიათსა და ბრალდებულის ინდივიდუალურ მახასიათებლებს, როგორცაა ბრალდებულის პიროვნება, მისი საქმიანობა, ასაკი, ჯანმრთელობა, ოჯახური და ქონებრივი მდგომარეობა, მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, ადრე შეფარდებული ადვკეთის ღონისძიების დარღვევის ფაქტი და სხვა გარემოებები.

დაკავების კანონიერებაზე სასამართლო კონტროლის განხორციელების შედეგებით ანალიზი

კანონმდებლობის მიმოხილვა

თავისუფლებისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია იმ უფლებათაგან, რომლებიც არ ცნობს ტერიტორიულ, პოლიტიკურ, სამართლებრივ ან საერთაშორისო სტატუსს³⁵ და ყველა სახელმწიფოს თანაბრად ავალდებულებს, დაიცვან პირის თავისუფლების უფლება. თავისუფლების უფლება³⁶ გარანტირებულია როგორც საქართველოს კონსტიტუციით,³⁷ ისე ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციით. თუმცა, ყველა ეს დოკუმენტი, იმავდროულად, განსაზღვრავს თავისუფლების შეზღუდვის წესსა და შემზღუდველ ორგანოს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიზნებისთვის - დაკავება არის თავისუფლების ხანმოკლე აღკვეთა.³⁸ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა დაკავების ორ წესს იცნობს: პირის დაკავებას მოსამართლის წინასწარი ნებართვით ან გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით, სათანადო საფუძვლების არსებობის შემთხვევაში. პირის დაკავების თაობაზე წინასწარი ნებართვის მისაღებად პროკურორი შუამდგომლობით მიმართავს სასამართლოს, რომელიც ზეპირი მოსმენის გარეშე გამოსცემს შესაბამის განჩინებას. ეს გადაწყვეტილება კი არ საჩივრდება.³⁹

კანონმდებელი განსაზღვრავს პირის დაკავების ვადას, რომელიც არ უნდა აღემატებოდეს 72 საათს. დაკავებიდან არაუგვიანეს 48 საათისა კი დაკავებულს უნდა გადაეცეს ბრალდების შესახებ დადგენილება. ამ ვადის დარღვევა წარმოადგენს პირის დაუყოვნებლივ გათავისუფლების საფუძველს.⁴⁰ სასამართლოს განჩინების გარეშე დაკავების კანონიერების საკითხს პირველი წარდგენის სხდომაზე განიხილავს სასამართლო, რაც მნიშვნელოვანია პირის თავისუფლების უფლებაში უხეშად ჩარევის ფაქტების გამოსავლენად და ამგვარი რისკების შესამცირებლად. სასამართლო კონტროლი ბრალდებულს შესაძლებლობას აძლევს, საჯარო სხდომაზე ისაუბროს დაკავების კანონიერებაზე. სასამართლოს მიერ ორივე მხარის პოზიციის მოსმენის შემდეგ დაკავების შესახებ მიღებული გადაწყვეტილება მეტად ლეგიტიმურ ხასიათს ატარებს, რადგან მოსამართლე არ ეყრდნობა მხოლოდ ბრალდების მიერ წარდგენილ დაკავების ოქმს. მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლო ამოწმებდეს წინასწარი ნებართვით დაკავების კანონიერებასაც, მით უფრო, თუ გავითვალისწინებთ, რომ დაკავების შესახებ სასამართლოს განჩინება არ საჩივრდება. სასამართლოს მიერ დაკავების უკანონოდ ცნობის შემთხვევაში ბრალდებულს უფლება აქვს, სამოქალაქო/ადმინისტრაციული სამართალწარმოების წესით მოითხოვოს და მიიღოს უკანონოდ ჩატარებული საპროცესო მოქმედების შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.⁴¹

³⁵ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, მუხლი 2.

³⁶ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია, მუხლი 5.

³⁷ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 13.

³⁸ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 170 (1).

³⁹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 171 (1).

⁴⁰ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 174 (5).

⁴¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 38 (11); საქართველოს კონსტიტუციის მუხლი 18 (4).

სასამართლო სხდომების ანალიზი

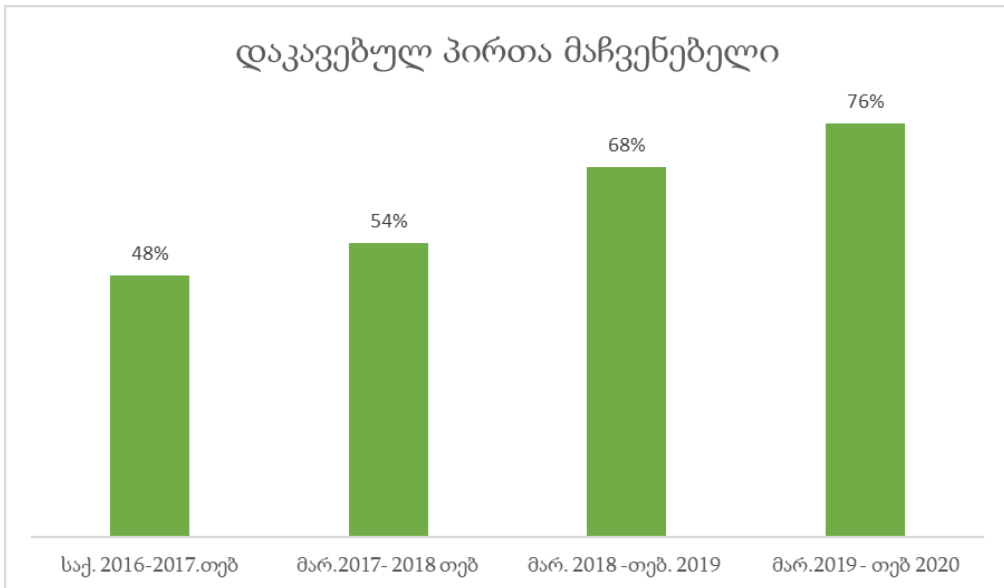
საიას მონიტორინგის მიხედვით, ყოველწლიურად იზრდება სასამართლოში დაკავებულის სახით წარმოდგენილ პირთა რაოდენობა.⁴² ამის მიუხედავად, მხოლოდ მცირედით იმატებს საჯარო სხდომაზე დაკავების კანონიერების საკითხის განხილვის მაჩვენებელი.

სასამართლო პრაქტიკით, უშუალოდ სხდომაზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში განიხილება დაკავების კანონიერება, თუკი ამაზე მხარე მიუთითებს. სხვა შემთხვევაში, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ამის შესახებ სხდომაზე მსჯელობა არ მიმდინარეობს. მოცემულ საკითხს სასამართლო ყოველ ჯერზე უპირისპირებს არგუმენტს, რომ კანონმდებელი მას არ ავალდებულებს საკითხის საჯაროდ განხილვას, ხოლო საჯარო სხდომის მიღმა ისედაც მოწმდება დაკავების კანონიერება. თუმცა, სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრინციპია საჯაროობა და მისი გავლენა სასამართლოს გადაწყვეტილებების სანდოობაზე.

პრობლემურია დაკავების კანონიერების საკითხის განხილვის საკანონმდებლო მოწესრიგება. სწორედ ეს განაპირობებს, რომ მოსამართლეები ხშირად საჯარო სხდომაზე არ მსჯელობენ მასზე. თუმცა, სასამართლო საკუთარი ქმედებებით და გადაწყვეტილებებით ყოველთვის უნდა ისწრაფოდეს, საკანონმდებლო დონეზე არასათანადოდ რეგულირებული საკითხები ბრალდებულის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად გადაწყვიტოს.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ პირველი წარდგენის სხდომებზე დაკავებულის სახით გამოცხადებულ პირთა პროცენტული მაჩვენებელი 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლამდე საანგარიშო პერიოდში.

დიაგრამა №12

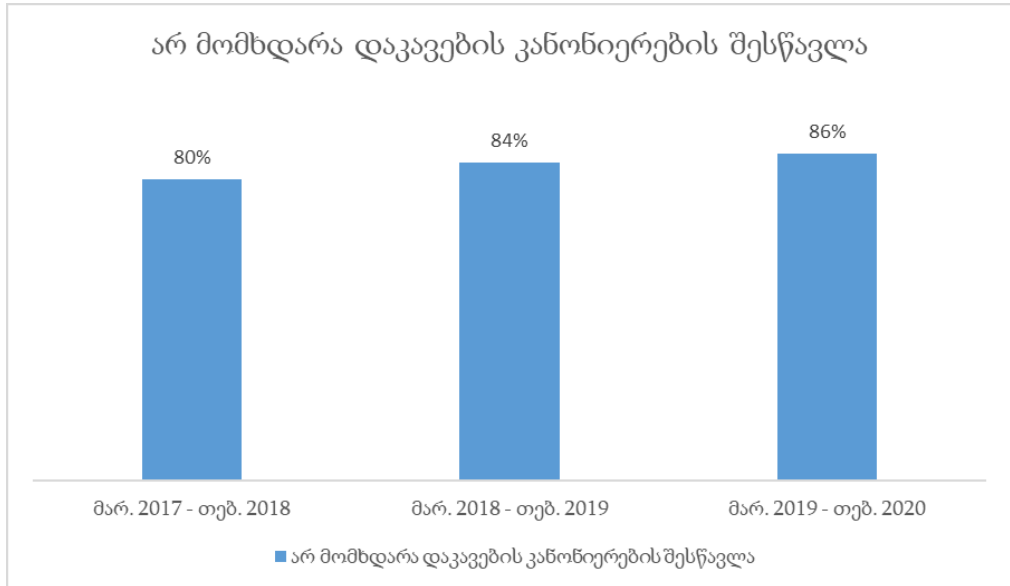

⁴² 2016 წლის მარტიდან 2017 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში 290 ბრალდებულიდან სასამართლოში 140 (48%) წარდგა დაკავებულის სტატუსით; მომდევნო საანგარიშო პერიოდში - 402 ბრალდებულიდან 218 (54%); შემდგომ საანგარიშო პერიოდში - 668-დან 452 (68%); 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში - 686 ბრალდებულიდან 518 (76%).

სასამართლო მონიტორინგის შედეგები აჩვენებს, რომ წლიდან წლამდე მზარდია დაკავებულ პირთა წილი. არსებული პრაქტიკა კი აჩვენებს, რომ სასამართლო სხდომაზე არ ხდება საკითხის შესწავლა.⁴³

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ, რამდენ შემთხვევაში არ განიხილა მოსამართლემ სხდომაზე დაკავების კანონიერების საკითხი 2016 წლის სექტემბერი - 2020 წლის თებერვლის პერიოდში.

დიაგრამა №13

დაკავების კანონიერებაზე სასამართლო, ძირითადად, მხოლოდ მას შემდეგ მსჯელობს, რაც დაცვის მხარე მიმართავს შუამდგომლობით. ეს პრობლემას ქმნის, რადგან ხშირად ბრალდებულს არ ჰყავს ადვოკატი პირველი წარდგენის სხდომაზე. რამდენიმე შემთხვევაში, წინასასამართლო ეტაპზე, ბრალდებული, რომელსაც უკვე ჰყავდა ადვოკატი, დაკავების უკანონობაზე აპელირებდა, თუმცა პირველი წარდგენის სხდომაზე მას ამის შესახებ არ უსაუბრია. დაკავების კანონიერების განხილვის კუთხით კანონში არსებული ბუნდოვანება აზიანებს ბრალდებულის ინტერესებს და ართმევს მას შესაძლებლობას, თავისუფლების უფლებაში ჩარევის შემთხვევაში შესაბამის ორგანოებს შეატყობინოს.

დაკავებასთან მიმართებით ბრალდებისა და დაცვის მხარის უთანასწორობაზე მიუთითებს კანონმდებლის დათქმა, რომ დაკავების შესახებ სასამართლოს განჩინება არ საჩივრდება. დაკავებული პირი მოკლებულია შესაძლებლობას, მის მიმართ პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ზემდგომმა ინსტანციამ შეაფასოს. პირის თავისუფლების უფლება არის ფუნდამენტური უფლება და მასში ჩარევა უნდა ექვემდებარებოდეს სასამართლოს მკაცრ კონტროლს, ზემდგომი სასამართლოს მხრიდან გადამოწმებას.

⁴³ იხ. საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №11 ანგარიში (2017), გვ. 47.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 68.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 53.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 41.

მოცემულ საანგარიშო პერიოდში გამოვლინდა შემთხვევა, რა დროსაც ბრალდებული აპელირებდა, რომ მისი დაკავება გაცილებით უფრო ადრე მოხდა, ვიდრე დაკავების ოქმში იყო მითითებული. მის მიერ გადმოცემული გარემოებები მიუთითებდა კანონის დარღვევაზე. კერძოდ, მისი დაკავებისთანავე არ შედგა შესაბამისი ოქმი და არ გადაიყვანეს პოლიციის უახლოეს დაწესებულებას ან სხვა სამართალდამცავ ორგანოში.⁴⁴ მეტიც, მისი თქმით, პოლიციელები გარკვეული პერიოდის მანძილზე ავტომობილით დაატარებდნენ ქალაქში და მისთვის არ გადაუციათ დაკავების ოქმი. მოსამართლე დაინტერესდა, იყო თუ არა ბრალდებული ხელბორკილით შებოჭილი და გამოთქვამდა თუ არა წასვლის სურვილს. უარყოფითი პასუხის მიღების შემდეგ მან პოლიციელების ქმედება კანონიერად მიიჩნია. მოსამართლემ განმარტა, რომ მიმოსვლის თავისუფლების იმგვარი შეზღუდვა, როდესაც ბრალდებულის რეალური ნება დათრგუნულია და მას არ ადებს ხელბორკილი, არ მიიჩნევა დაკავებად.⁴⁵

საიას პოზიციით, დაკავების ფაქტის დადგენისთვის არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს, პირს ხელბორკილი ჰქონდა დადებული თუ - არა. მოსამართლემ უნდა იმსჯელოს, რა მიზანს ემსახურებოდა სახელმწიფოს კონტროლის ქვეშ მისი მოქცევა, დაკავების ოქმის შედგენამდე რამდენი ხნით ადრე მოხდა პირისთვის მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვა და რა ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურებოდა ამგვარი ქმედება. აგრეთვე, ყოველ ჯერზე უნდა შეფასდეს, მიმოსვლის თავისუფლების ნების გამოვლენას ხომ არ თრგუნავდა სამართალდამცავების მიერ შექმნილი გარემო.

განჩინებები

სასამართლოებიდან გამოთხოვნილი განჩინებების შესწავლის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ხშირ შემთხვევაში სასამართლოები დაკავების კანონიერებას არათუ საჯარო სხდომაზე არ განიხილავენ, არამედ ეს საკითხი ხშირად სასამართლოს განჩინებებშიც არ არის საკმარისად დასაბუთებული. განჩინებებში არ ჩანს, რატომ მიიჩნია სასამართლომ დაკავება კანონიერად, რა გარემოებებს დაეყრდნო, წარმოდგენილი მტკიცებულებებიდან გამომდინარე, რამდენად არსებობდა დაკავების აუცილებლობა.

შესწავლილი **83** განჩინებიდან, რომლებიც პატიმრობის გამოყენების საკითხს ეხებოდა, **28** (34%) შემთხვევაში მოსამართლეს ამის შესახებ საერთოდ არ უმსჯელია. **4**-ში (5%) ადვოკატმა დააყენა შუამდგომლობა, რომელშიც აპელირებდა დაკავების უკანონობაზე და სასამართლომ ვრცლად შეაფასა არსებული გარემოებები. დანარჩენ **51** (61%) შემთხვევაში კი სასამართლოს შეფასება თითქმის იდენტურია და, ძირითადად, მხოლოდ შემდეგი შაბლონური ტექსტით შემოიფარგლება - „პირის დაკავებისას, მისი ბრალდებულად ცნობისას, ასევე სხვა საპროცესო მოქმედებათა განხორციელებისას არსებითი ხასიათის საპროცესო დარღვევების დაშვების ფაქტი, რაც გამოიწვევდა ადვოკატის ღონისძიების გამოყენებაზე უარის თქმას, საქმის მასალებით არ დასტურდება“.

განჩინების მხოლოდ ამ ნაწილში ახსენებს სასამართლო დაკავებას და არსად არ განმარტავს, რის საფუძველზე მიიჩნია დადგენილად ის, რომ დაკავების დროს ადგილი არ ჰქონდა საპროცესო ნორმების დარღვევას და არსებობდა კანონმდებლობით გათვალისწინებული დაკავების საფუძვლები.

⁴⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 174.

⁴⁵ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 42.

ერთ-ერთ განჩინებაში ვკითხულობთ: „დაკავების პროცესთან დაკავშირებით ბრალდებულს რაიმე სახის პრეტენზია არ გამოუთქვამს“. მხოლოდ ამ ერთი წინადადებით განმარტა მოსამართლემ, თუ რატომ მიიჩნია დაკავება კანონიერად. სასამართლოს განჩინებაში ბრალდებულის დაკავების კანონიერებაზე პრეტენზიის გამოთქმა-არგამოთქმაზე აპელირება კიდევ ერთხელ მიუთითებს საჯარო სხდომაზე მისი განხილვის მნიშვნელობაზე. ზოგ ბრალდებულს ადვოკატი არ ჰყავს, შესაბამისად, შესაძლოა, სასამართლოს ვიწრო განმარტებით მისთვის ნათელი არ იყოს, რომ უფლება აქვს, პირველი წარდგენის სხდომაზე დაკავებისას არსებულ დარღვევებზე ისაუბროს.

სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლების მხრიდან სავარაუდო არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შედარებითი ანალიზი

კანონმდებლობის მიმოხილვა

წამების აკრძალვა მიჩნეულია საერთაშორისო სამართლის იმპერატიულ ნორმად, რაც გულისხმობს მის სავალდებულო ხასიათს. წამების აკრძალვის ფუნდამენტურ მნიშვნელობაზე მიუთითებს ის არაერთი საერთაშორისო დოკუმენტი, რომელიც ქვეყნებს აუცილებელ ამოცანად უსახავს მათ იურისდიქციაში წამების, არაადამიანური ან/და დამამცირებელი მოპყრობის ფაქტებზე რეაგირების საკანონმდებლო მექანიზმების შექმნას და, ამ გზით, მათ პრევენციასა და აღკვეთას.

არავის მიმართ არ უნდა გამოიყენებოდეს წამება ან სასტიკი, არაადამიანური თუ ღირსების დამამცირებელი მოპყრობა და სასჯელი.⁴⁶ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის ამ სულისკვეთებას იზიარებს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია,⁴⁷ საქართველოს კონსტიტუცია.⁴⁸

სისხლის სამართლის კოდექსი წამებასა და არასათანადო მოპყრობას დანაშაულად მიიჩნევს და მკაცრ სასჯელებს აწესებს. მისი მიზანია ინდივიდის დაცვა წამებისა და არაადამიანური, ღირსების შემლახველი მოპყრობისგან. თუმცა, მხოლოდ საკანონმდებლო დონეზე აკრძალვა საკმარისი არ არის. მნიშვნელოვანია, პირმა იცოდეს საკუთარი უფლებები, რომ წამების მსხვერპლი არ გახდეს. ზემოხსენებული დანაშაულებისთვის განსაკუთრებით მოწყვლად კატეგორიას განეკუთვნებიან თავისუფლებაშეზღუდული, სრულად სახელმწიფო კონტროლს ქვეშ მოქცეული პირები, რომლებსაც არ აქვთ არასათანადო ქმედებაზე მყისიერი რეაგირებისა და საკუთარი თავის იმწუთიერი დაცვის შესაძლებლობა.

პირველი წარდგენის სხდომაზე სასამართლო ბრალდებულს, სხვა უფლებებთან ერთად, განუმარტავს წამებისა და არაჰუმანური მოპყრობისთვის საჩივრის (სარჩელის) შეტანის უფლებას, ასევე არკვევს, აქვს თუ არა რაიმე საჩივარი ან შუამდგომლობა მისი უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებით.⁴⁹ უფლებების განმარტება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ ბრალდებულთათვის, რომლებსაც ადვოკატი არ ჰყავთ.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგი წლების განმავლობაში აჩვენებდა, რომ მოსამართლის როლი წამება/არაადამიანური მოპყრობის იდენტიფიცირების შემთხვევებზე არასაკმარისი იყო. მისასალმებელია, რომ 2019 წლის 10 მაისიდან ძალაში შევიდა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 191¹-ე მუხლი, რომლის მიხედვითაც, თუ მოსამართლეს სისხლის სამართლის პროცესის ნებისმიერ ეტაპზე გაუჩნდება ეჭვი, რომ ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიმართ განხორციელდა წამება, დამამცირებელი ან/და არაადამიანური მოპყრობა, ან ამის შესახებ თავად ბრალდებულმა/მსჯავრდებულმა განუცხადა სასამართლოს, მოსამართლე რეაგირებისათვის მიმართავს შესაბამის საგამოძიებო

⁴⁶ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, მუხლი 5.

⁴⁷ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია, მუხლი 3.

⁴⁸ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 9.

⁴⁹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 197 (1), „გ“ და „ზ“ ქვეპუნქტები.

ორგანოს.⁵⁰ ამასთან, თუ პენიტენციარულ დაწესებულებაში მყოფი ბრალდებულის/მსჯავრდებულის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას საფრთხე ემუქრება, ან/და მოსამართლეს გაუჩნდება ეჭვი, რომ ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიმართ განხორციელდა (ან, შესაძლოა, განხორციელდეს) წამება, დამამცირებელი ან/და არაადამიანური მოპყრობა, მოსამართლე უფლებამოსილია, განჩინებით დაავალლოს საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების – სპეციალური პენიტენციარული სამსახურის გენერალურ დირექტორს ასეთი ბრალდებულის/მსჯავრდებულის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად აუცილებელი განსაკუთრებული ზომების მიღება.⁵¹

ამ მუხლით ამოქმედებული ცვლილება მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ადრე წამების ან/და არასათანადო მოპყრობის შესახებ ბრალდებულის მითითების შემთხვევაში სასამართლოს არ ჰქონდა ეფექტიანი რეაგირების მექანიზმი და დამოკიდებული იყო პროკურორის მიერ გამოძიების დაწყებაზე. ახლა კი მას თავად შეუძლია, ოფიციალურად იქცეს გამოძიების დაწყების მაინიცირებელ პირად. ხშირად ბრალდებულები, შიშის თუ სხვა გარემოებების გამო, თავს არიდებენ ზემოხსენებულ ქმედებებზე საუბარს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლოს ბრალდებულის განცხადების გარეშე, პირადი ეჭვის წარმოშობის შემთხვევაშიც შეუძლია საგამოძიებო ორგანოსთვის მიმართვა.

ასევე, დადებითად უნდა შეფასდეს 2019 წლის ნოემბერში სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის ჩამოყალიბება და სამართალდამცავი პირების მიერ არასათანადო მოპყრობის საქმეებზე მისთვის გამოძიების უფლებამოსილების მინიჭება.⁵²

სასამართლო სხდომების ანალიზი

ბოლო წლებში ხშირად არ ფიქსირდება სამართალდამცავთა თუ პენიტენციარული დაწესებულებების წარმომადგენელთა მხრიდან ძალადობის შემთხვევები. თუმცა, ნებისმიერი ასეთი ფაქტის გამჟღავნებისას აუცილებელია დროული, ეფექტიანი და მიუკერძოებელი გამოძიების წარმოება.

ბოლო სამი საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში საიას მიერ დამონიტორინგებული პროცესებიდან სულ 39 შემთხვევაში ისაუბრეს ბრალდებულებმა თუ პროცესის სხვა მონაწილეებმა არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით.⁵³

ბოლო საანგარიშო პერიოდში მოსამართლემ 15-დან 12 შემთხვევაში მოუწოდა პროკურორს რეაგირებისაკენ. ორ შემთხვევაში განაცხადა, რომ თავად მიმართავდა შესაბამის ორგანოებს, ხოლო ერთი ბრალდებულის ადვოკატს უკვე ჰქონდა მიმართული შესაბამისი უწყებისთვის.

⁵⁰ 2019 წლის 1-ლი ნოემბრიდან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 144¹-ე-144³-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულების ჩადენას იძიებენ სახელმწიფო ინსპექტორის საგამოძიებო სამსახურის გამოძიებლები. იხ. საქართველოს გენერალური პროკურორის 2019 წლის 23 აგვისტოს №3 ბრძანება სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო და ტერიტორიული საგამოძიებო ქვემდებარობის განსაზღვრის შესახებ. ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4638682?publication=0>. [ბოლო ნახვა:22:02.2021]

⁵¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 191¹ (2).

⁵² საიას კვლევა „წამებისა და არასათანადო მოპყრობის ფორმები და პრევენცია“ (2020), გვ. 32. ხელმისაწვდომია: <https://gyla.ge/mod/publications/22>. [ბოლო ნახვა:22:02.2021]

⁵³ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში, გვ. 64.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში, გვ. 56.

წინა წლებთან შედარებით, მოცემულ საანგარიშო პერიოდში სასამართლო უფრო აქტიური იყო პროკურორისთვის მოწოდების თვალსაზრისით. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ 2019 წლის პირველი ნოემბრიდან მას უკვე ჰქონდა შესაძლებლობა, არასათანადო მოპყრობის შემთხვევებზე დამოუკიდებლად მიემართა სახელმწიფო ინსპექტორისთვის, ამ უკანასკნელის 2019 წლის ანგარიშში ვკითხულობთ, რომ სასამართლომ სავარაუდო დანაშაულის თაობაზე მას მხოლოდ ერთხელ მიმართა.⁵⁴

2019 წლის 1-ლი ნოემბრიდან 2020 წლის აგვისტოს განმავლობაში სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის საგამოძიებო დეპარტამენტში გამოძიება დაიწყო 256 სისხლის სამართლის საქმეზე, ხოლო სხვა უწყებიდან მას წარმოებაში გადაეცა 11 საქმე. ამ პერიოდში სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის წარმოებაში არსებულ საქმეებში ფიგურირებდა 290 სავარაუდო მსხვერპლი. აქედან სისხლის-სამართლებრივი დევნა დაიწყო ხუთი პირის მიმართ, ხოლო 18 საქმეზე შეწყდა გამოძიება.⁵⁵

წამებისა და არასათანადო მოპყრობის შემთხვევების პრევენცია და მათზე რეაგირება, საკუთარი პასუხისმგებლობის ფარგლებში, მართებს ყველა საჯარო მოხელესა თუ მოქალაქეს, მათ შორის, ადვოკატებს, რომლებიც სასამართლოსა თუ საგამოძიებო ორგანოებს ამგვარ ფაქტებზე რეაგირების ყველა მექანიზმის გამოყენებისკენ თავდაუზოგავად უნდა მოუწოდებდნენ. ამგვარი დანაშაულის ჩამდენი პირი, შესაძლოა, იყოს სამართალდამცავი უწყების წარმომადგენელი. ასეთ დროს, იმისთვის, რომ მსხვერპლმა დაძლიოს მოსალოდნელი ანგარიშსწორების შიში ან სხვა ბარიერი, მნიშვნელოვანია, ის გრძნობდეს საგამოძიებო ორგანოებისა და სასამართლოს მხარდაჭერას.

⁵⁴ სახელმწიფო ინსპექტორის საქმიანობის ანგარიში, 2019 წელი, გვ. 119, ხელმისაწვდომია: <https://personaldata.ge/ka/press/post/6359> [ბოლო ნახვა:22:02.2021]

⁵⁵ სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის 2020 წლის 15 სექტემბრის NSIS 72000015037 წერილი.

წინასასამართლო სხდომებზე მტკიცებულებათა დასაშვებობა

შესავალი

წინასასამართლო სხდომის ეტაპზე წარმოდგენილი ინფორმაცია იძენს მტკიცებულების ძალას. წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის მიერ დასაშვებად ცნობილი მტკიცებულებები კი არსებითი განხილვის დროს განსაზღვრავს ბრალდებულის ბედს, განაპირობებს შედეგს და წყვეტს ბრალდებულის დამნაშავეობა-უდანაშაულობას. წარმოდგენილი მტკიცებულებები, ალბათობის მაღალი ხარისხით, უნდა იძლეოდეს ვარაუდის საფუძველს, რომ სწორედ ბრალდებულმა ჩაიდინა კონკრეტული ქმედება.⁵⁶ წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასამართლო უფლებამოსილია, შეწყვიტოს სისხლისსამართლებრივი დევნა. ამასთან, ბრალდებისა და დაცვის მხარეს ეძლევათ შესაძლებლობა, წინასასამართლო სხდომაზე უდავოდ ცნონ მტკიცებულებები ან მათი ნაწილი. ამის შემდეგ სასამართლო მათ პრეიუდიციულ ძალას მიანიჭებს და არსებითი განხილვის დროს აღარ ხდება მათი გამოკვლევა.

წინასასამართლო სხდომაზე მხარეთა მიერ დაყენებული შუამდგომლობების განხილვის დროს სასამართლო უნდა იყოს ობიექტური და მიუკერძოებელი, იცავდეს მხარეთა თანასწორუფლებიანობასა და შეჯიბრებითობას.⁵⁷

წინასასამართლო სხდომების შედარებითი ანალიზი

მონიტორინგის პერიოდში წინასასამართლო სხდომაზე არ გამოვლენილა მხარეთა მიმართ მოსამართლის მიკერძოებული დამოკიდებულება. ისინი, უმეტესწილად, აკმაყოფილებდნენ როგორც დაცვის, ისე ბრალდების მხარის მიერ კანონის შესაბამისად მოპოვებული რელევანტური მტკიცებულებების დასაშვებობასთან დაკავშირებით წარმოდგენილ შუამდგომლობებს.⁵⁸

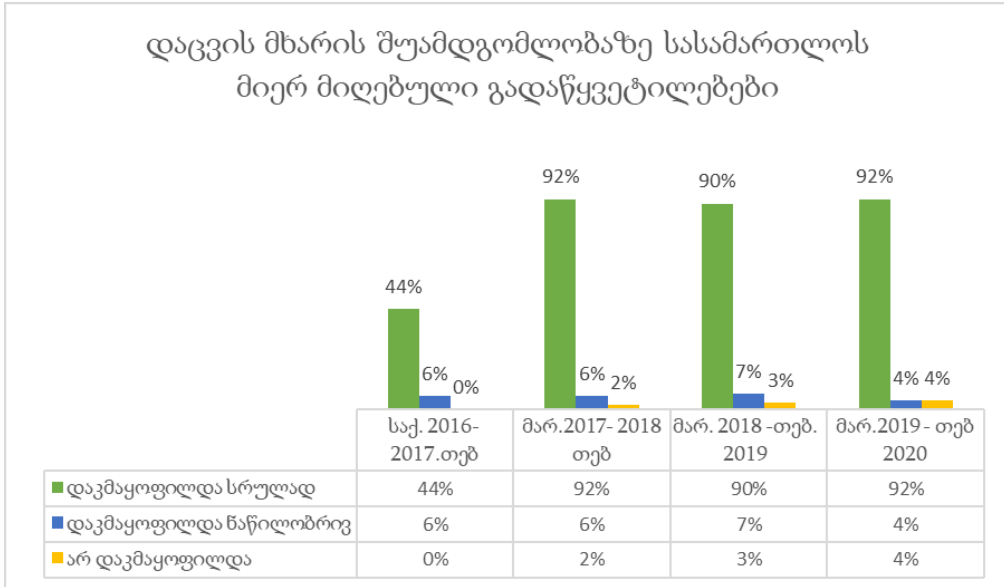
ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების პროცენტულ მაჩვენებელს დაცვის მხარის მტკიცებულებების დასაშვებობის თაობაზე, 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

⁵⁶ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 219 (6).

⁵⁷ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 62 (5).

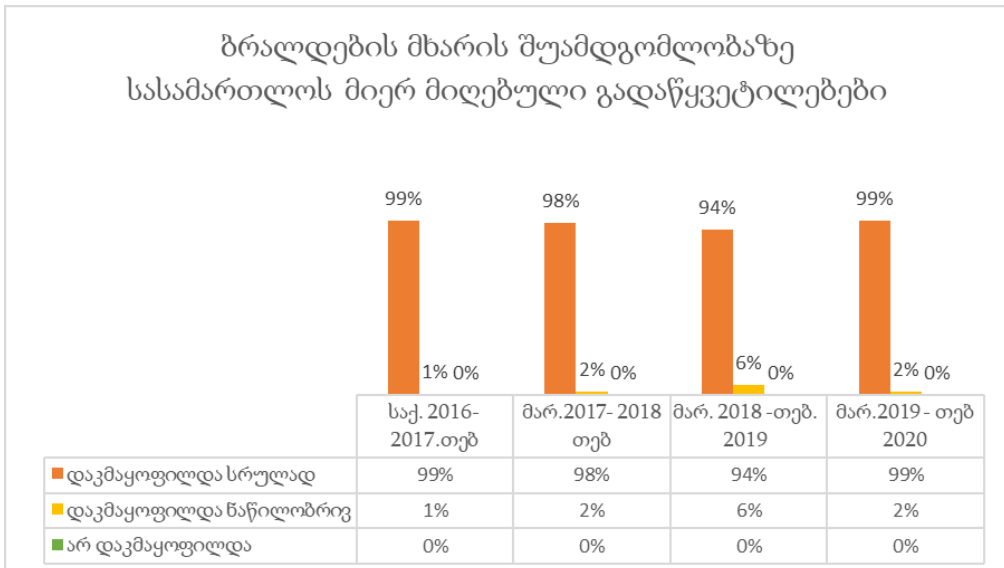
⁵⁸ დეტალური ინფორმაციისთვის იხ. დანართი №1.

დიაგრამა №14

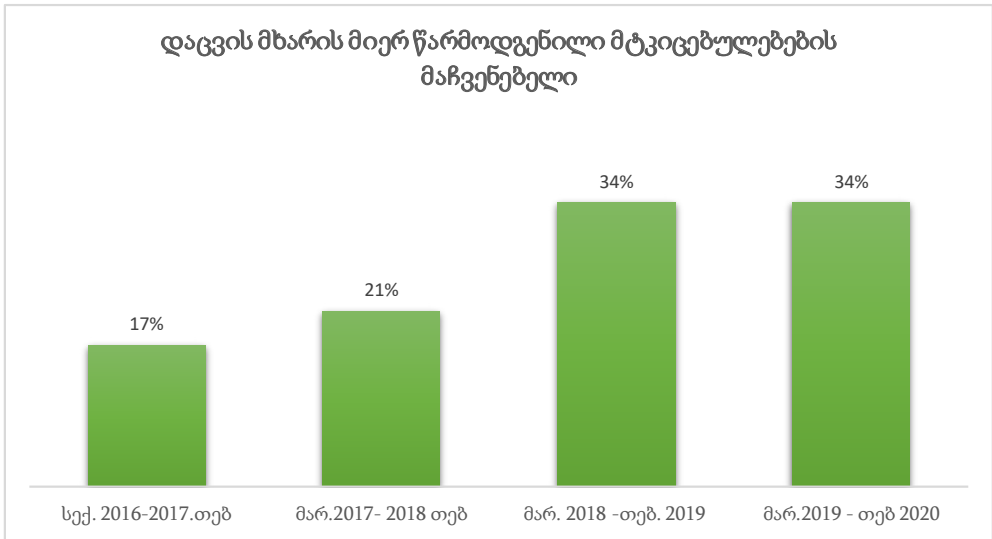
ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების პროცენტულ მაჩვენებელს ბრალდების მხარის მტკიცებულებების დასამუშავების თაობაზე, 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №15

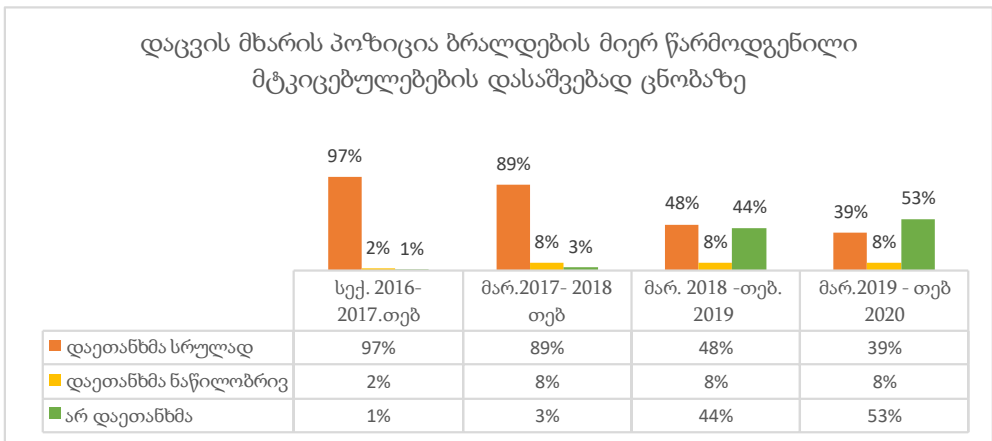
ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ დაცვის მხარის მიერ წინასასამართლო სხდომაზე წარმოდგენილი მტკიცებულებების პროცენტული მაჩვენებელი 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №16

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილ მტკიცებულებებზე დაცვის მხარის პოზიცია 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №17

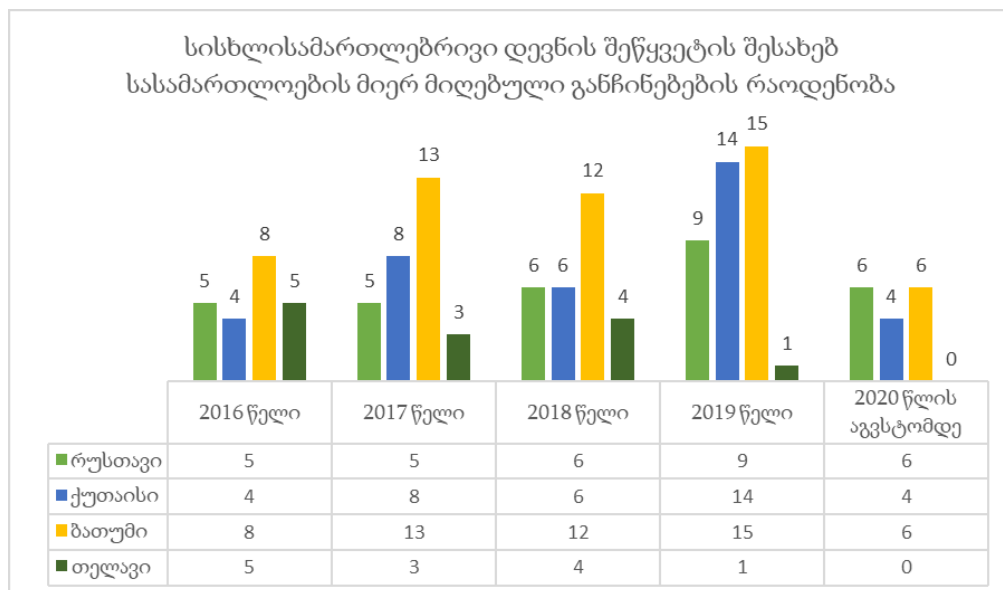
როგორც ზემოთ მოცემულ დიაგრამებზე ჩანს, ბოლო ორ საანგარიშო პერიოდში დაცვის მხარე საგრძნობლად გააქტიურებულია მტკიცებულებათა წარმოდგენის ნაწილში. გაზრდილია მისი მხრიდან პროკურატურის მტკიცებულებათა დაუშვებლად ცნობის მოთხოვნის მაჩვენებელიც. მიუხედავად იმისა, რომ მტკიცების ტვირთი ბრალდების მხარეს ეკისრება, ადვოკატის აქტიურობას შეჯიბრებითობის პრინციპის დაცვით მტკიცებულებების მოპოვებისა და პროკურატურის მტკიცებულებათა კანონმდებლობასთან შესაბამისობის კონტროლის თვალსაზრისით, საქმის შედეგისთვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს და სასამართლოს მიუკერძოებელი და ობიექტური გადაწყვეტილების მიღების მეტ შესაძლებლობას აძლევს.

ბრალდების მხარე წინასასამართლო სხდომაზე ყოველთვის, როდესაც ამის აუცილებლობა არსებობდა, წარადგინდა მტკიცებულებებს და მათ დასაშვებად ცნობას ითხოვდა. 2016 წლის მარტიდან 2017 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში საიამ გამოავლინა სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ორი ფაქტი, მათ შორის, ერთი - სასამართლო-ფსიქიატრიული დასკვნის საფუძველზე.

იმის გამო, რომ მონიტორინგის პროცესში, ძირითადად, არ გამოვლენილა სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ფაქტები, საიამ მიმართა თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, რუსთავის საქალაქო და თელავის რაიონულ სასამართლოებს და მოითხოვა ინფორმაცია სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტისა და განრიდებისთვის საქმის პროკურორისთვის დაბრუნების შესახებ.⁵⁹

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ სასამართლოების მიერ მიღებული განჩინებების რაოდენობა 2016 წლის იანვრიდან 2020 წლის ივლისის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №18

⁵⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოდან საიას ეცნობა, რომ მოთხოვნილი მონაცემები მათ მიერ არ მუშავდება. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2020 წლის 4 სექტემბრის პასუხი №3901308.

საგამოძიებო მოქმედების – ჩხრეკისა და ამოღების – ჩატარების ძირითადი ტენდენციების შედარების ანალიზი

შესავალი

ყველას აქვს უფლება, დაცული იყოს მისი პირადი და ოჯახური ცხოვრება. ასევე, დაუშვებელია ამ უფლებაში საჯარო ხელისუფლების ჩარევა, გარდა ისეთი შემთხვევისა, როდესაც ასეთი ჩარევა ხდება კანონის შესაბამისად და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებისთვის, უწყსრილობისა თუ დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, ჯანმრთელობისა ან მორალის, ანდა სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად.⁶⁰ ეს უფლება განმტკიცებულია საქართველოს კონსტიტუციით⁶¹ და სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებით.⁶² კანონის შესაბამისი ჩარევა, შესაძლოა, განხორციელდეს ჩხრეკისა და ამოღების მეშვეობით, თუ არსებობს საამისოდ კანონმდებლობით განსაზღვრული საფუძვლები.⁶³ ჩხრეკის მიზანია ადამიანის, ნივთის მოძიება, გარემოებების დადგენა, პირის ჩხრეკის მიზანი კი - ნივთის აღმოჩენა. ეს საგამოძიებო მოქმედება ტარდება სასამართლოს განჩინებით, ხოლო, თუ არსებობს გადაუდებელი აუცილებლობის საფუძვლები - გამომძიებლის დადგენილებით. ამოღების ან ჩხრეკის დაწყების წინ გამომძიებელი ვალდებულია, პირს, რომელიც თანაც ეს მოქმედება ტარდება, გააცნოს სასამართლოს განჩინება, გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში კი - დადგენილება. ეს უნდა დასტურდებოდეს პირის ხელმოწერით.⁶⁴ ჩხრეკისა და ამოღების ჩასატარებლად სასამართლო გასცემს წინასწარ ნებართვას, ხოლო, თუ საგამოძიებო მოქმედება ჩატარდა გადაუდებელი აუცილებლობის საფუძვლით, სასამართლო ამოწმებს ნებართვის გარეშე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერებას.⁶⁵

ბრალდების მხარემ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში არსებული გარემოებების შესაბამისად უნდა დაასაბუთოს, რა სამართლებრივი სიკეთის გადასარჩენად იმოქმედა გადაუდებელი აუცილებლობით და რა არსებითი ზიანის მომტანი იქნებოდა სასამართლოს ნებართვის აღება. სასამართლომ კი მაღალი სტანდარტით უნდა დაიცვას პირის პირადი ცხოვრება.

სასამართლო სხდომების ანალიზი

წლების განმავლობაში წინასასამართლო სხდომაზე ბრალდების მხარის მიერ მტკიცებულებათა დასაშვებობის თაობაზე წარმოდგენილი შუამდგომლობებისა და არსებული გარემოებების ანალიზით დგინდება, რომ ჩხრეკა-ამოღება, ძირითადად, ტარდება წინასწარი ნებართვის გარეშე, რასაც სასამართლო ცნობს კანონიერად.⁶⁶

⁶⁰ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, მუხლი 8.

⁶¹ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 15.

⁶² სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 7.

⁶³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 119.

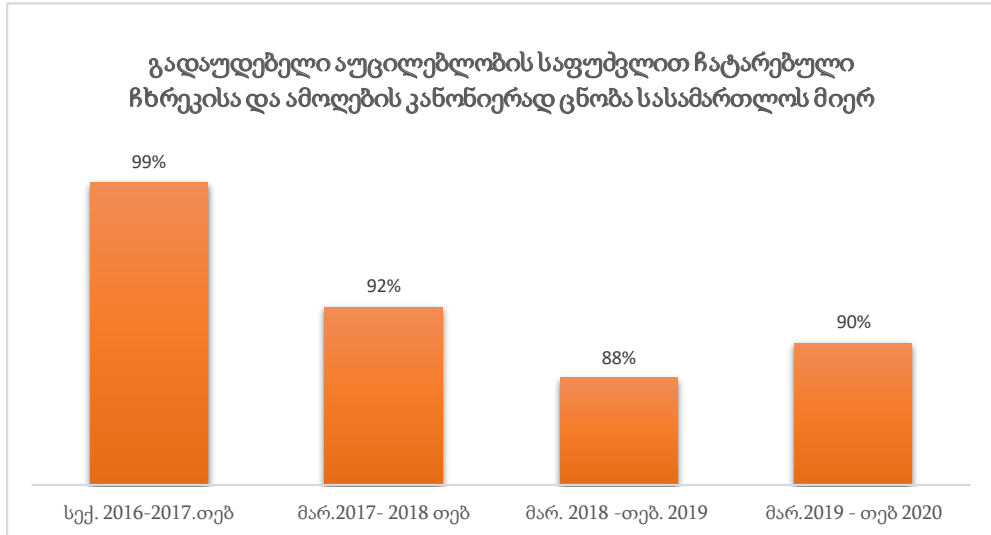
⁶⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 120 (1, 2).

⁶⁵ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 112.

⁶⁶ საიას მონიტორინგის შედეგები, იხ. დანართი №2.

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკისა და ამოღების კანონიერად ცნობასთან დაკავშირებით საიას მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილ სიტუაციას, 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №19

ზემოთ წარმოდგენილი დიაგრამიდან ნათლად ჩანს, თუ რამდენად ხშირად ტარდება სასამართლოს წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩხრეკა/ამოღება. შემდგომ მისი კანონიერად ცნობის მაღალი მაჩვენებელი კი სასამართლოს გვერდის ავლით მოქმედებას უფრო ახალისებს და აზიანებს ადამიანის პირადი ცხოვრებისა და ხელშეუხებლობის უფლებას.

მოსამართლის წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღება

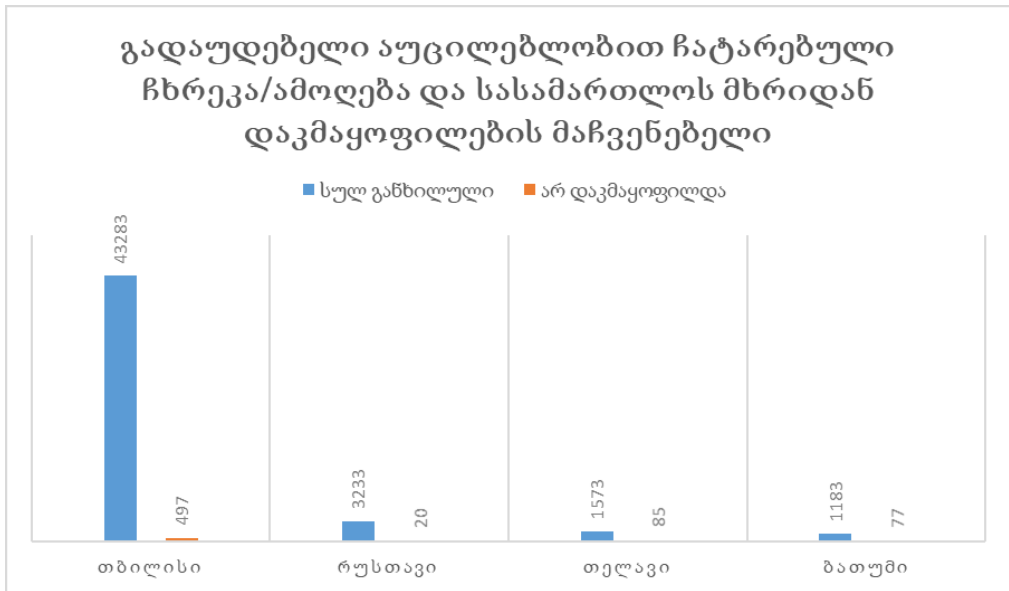
ამ ტიპის საგამოძიებო მოქმედებებთან დაკავშირებით სრული სურათის წარმოსადგენად მონიტორინგის ჯგუფმა თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, რუსთავის საქალაქო და თელავის რაიონული სასამართლოებიდან გამოითხოვა ჩხრეკა-ამოღებასთან დაკავშირებით 2016 წლის იანვრიდან 2020 წლის ივლისის ჩათვლით პერიოდში გამოცემული განჩინებები და წლიური სტატისტიკური ინფორმაცია.

მონაცემები აჩვენებს, რომ გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა/ამოღების შესახებ შუამდგომლობას სასამართლოები თითქმის ყველა შემთხვევაში აკმაყოფილებენ. თბილისის, ქუთაისის, რუსთავის საქალაქო და თელავის რაიონული სასამართლოების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 5 წლის განმავლობაში არცერთ ხსენებულ სასამართლოში შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე უარის მაჩვენებელი 1%-ს არ აღემატება.

ასევე საყურადღებოა, რომ ყოველწლიურად იზრდება გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების შემთხვევები. სასამართლოს მხრიდან დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის სტატისტიკა კი კლებულობს. თუკი 2016 წელს უარის მაჩვენებელი შეადგენდა 11%-ს, 2017 წლიდან 2019 წლის ჩათვლით პერიოდში ის 0.5%-ს არ აღემატება.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ 2016 წლიდან 2020 წლის ივლისამდე პერიოდში სასამართლოს მიერ გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების განხილვისა და დაკმაყოფილების მაჩვენებელი ქალაქების მიხედვით.⁶⁷

დიაგრამა №20

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ ინფორმაცია წლების მიხედვით გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების დაკანონების მოთხოვნასთან დაკავშირებით, ასევე, სასამართლოს მხრიდან მისი დაკმაყოფილების მაჩვენებელი, შემოსხენებული 4 სასამართლოს მიერ მოწოდებული მონაცემებით.

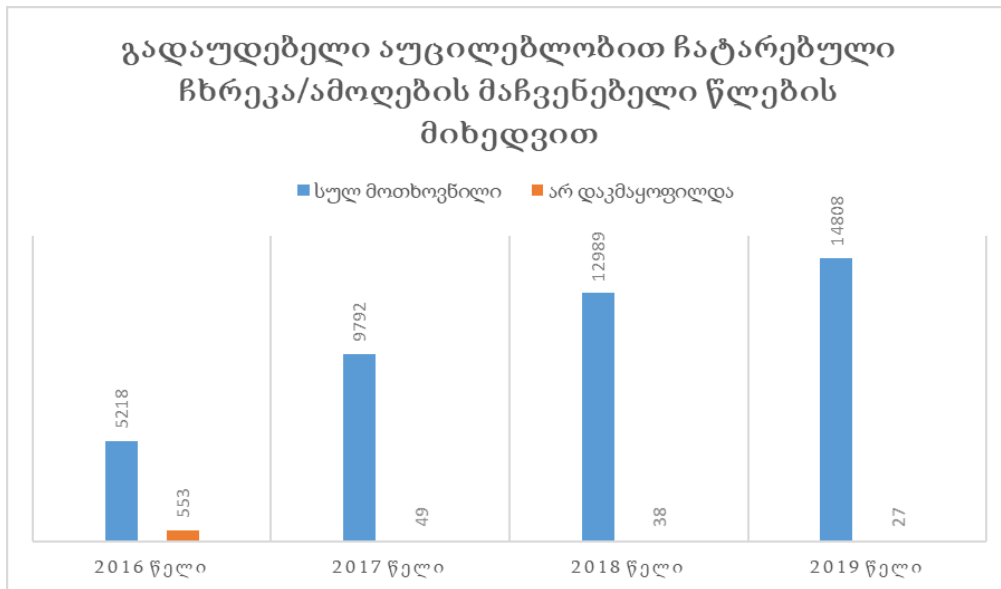
⁶⁷ 2016 წელს წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების კანონიერების ცნობის მოთხოვნით ბრალდების მხარემ თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიმართა 4655 შემთხვევაში. სასამართლომ შუამდგომლობა არ დააკმაყოფილა 431 შემთხვევაში. 2017 წელს 8495-დან 29 შემთხვევაში; 2018 წელს - 11364-დან 10-ში, 2019 წელს - 12767-დან 18-ში, ხოლო 2020 წლის ივნისის მონაცემებით 6002-დან 9 შემთხვევაში.

რუსთავის საქალაქო სასამართლოს მაჩვენებლები შემდეგია: 2016 წელს 238-დან არ დაკმაყოფილდა 15 შუამდგომლობა, 2017 წელს - 588-დან 1, 2018 წელს - 913-დან 3, 2019 წელს - 983-დან 1, ხოლო 2020 წლის ივნისის მონაცემებით, 511-ვე შუამდგომლობა დაკმაყოფილდა.

თელავის რაიონული სასამართლოს მაჩვენებლები: 2016 წელს 148-დან არ დაკმაყოფილა 81 შუამდგომლობა, 2017 წელს - 455-დან მხოლოდ 1, 2018 წელს - 379-დან 2, 2019 წელს - 350-დან ყველა დაკმაყოფილა, ხოლო 2020 წლის ივნისის მონაცემებით, 241-დან მხოლოდ 1 მოთხოვნა არ დაუკმაყოფილებია.

ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მაჩვენებლები: 2016 წელს 117-დან არ დააკმაყოფილა 26 შუამდგომლობა, 2017 წელს - 254-დან 18, 2018 წელს - 333-დან 23, 2019 წელს - 308-დან 8, 2020 წლის ივნისის მონაცემებით კი - 171-დან მხოლოდ 2.

დიაგრამა №21

განჩინების ანალიზი

საიამ შეისწავლა თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ ჩხრეკა-ამოღების დაკანონების შესახებ გაცემული 81 განჩინება. აქედან ბრალდების მხარეს უარი ეთქვა 24 (29%) შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე. შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით სასამართლოებისგან მოწოდებული განჩინებები მოსამართლის წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების შესახებ დასაბუთების ნაწილში ხშირად მსგავსია. უმრავლესობაში არ არის გამოკვეთილი გადაუდებელი აუცილებლობის საჭიროება, თითქმის არაფერია ნათქვამი იმ საფრთხეებისა ან რისკების შესახებ, რომლებიც, შესაძლოა, დაყოვნებას გამოეწვია.

საილუსტრაციოდ იხილეთ: ერთ-ერთი კლინიკიდან ბრალდების მხარემ პირის სამედიცინო დოკუმენტაცია ამოიღო გადაუდებელი აუცილებლობით, თუმცა განჩინების მიხედვით, გაუგებარია, რა მიზანს ემსახურებოდა სასამართლოს წინასწარი ნებართვის გარეშე ამ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება. ამის შესახებ განჩინებაში არაფერია ნათქვამი. ცნობილია, რომ კლინიკების ბაზაში არსებული სამედიცინო დოკუმენტაცია არ ინახება ისეთი მცირე დროით, რომ ნებართვის აღებამდე მისი განადგურება შესაძლებელი ყოფილიყო. ამის მიუხედავად, სასამართლომ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება კანონიერად ცნო.

ოთხ შემთხვევაში დარღვეული იყო სასამართლოსთვის მიმართვის კანონმდებლობით განსაზღვრული 24-საათიანი ვადა და ასეთი შუამდგომლობა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა. დადებითად უნდა შეფასდეს სასამართლოს მხრიდან საპროცესო ვადების დაცვა, თუმცა კარგი იქნებოდა, სასამართლო ყველა შუამდგომლობას პროპორციულობის და რელევანტურობის ჭრილში განიხილავდეს.

არაერთ განჩინებაში მითითებული არ იყო, საიდან და რა ამოიღო ბრალდების მხარემ. შესაძლოა, სასამართლო წარმოდგენილი მტკიცებულებების საფუძველ-

ზე არკვევს, რის დაკანონებას ითხოვს პროკურატურა, თუმცა შუამდგომლობაში ამგვარი ნივთების დეტალური აღწერა და მდებარეობა უნდა იყოს მოცემული.

11 შემთხვევაში ნივთის ამოღებასა და ჩხრეკაზე ბრალდების მხარეს ჰქონდა პირის, მესაკუთრის ან მფლობელის ნებართვა, თუმცა, ამის მიუხედავად, მაინც ითხოვდა საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობას. ამგვარ შუამდგომლობებს სასამართლო არ აკმაყოფილებდა და ბრალდების მხარეს განუმარტავდა, რომ თანხმობის შემთხვევაში სასამართლოსთვის აღარ უნდა მიემართა. 9 შემთხვევაში სასამართლომ ჩხრეკა-ამოღების კანონიერად ცნობის შუამდგომლობა არ დააკმაყოფილა სხვადასხვა გარემოების გამო. მაგალითად, ერთ შემთხვევაში, საჭიროების მიუხედავად, მიწვეული არ იყო თარჯიმანი. სხვა შემთხვევაში სასამართლომ მიიჩნია, რომ ჩხრეკისა და მისი საპროცესო გაფორმების დროს არ იყო დაცული კანონის არსებითი მოთხოვნები. კიდევ რამდენიმე შემთხვევაში სასამართლომ ჩხრეკა-ამოღების დაკანონებაზე უარი თქვა იმ მოტივით, რომ ბრალდების მხარეს არ ჰქონდა საგამოძიებო მოქმედებების გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარების საფუძველი. მაგალითად, ერთ შემთხვევაში, ბინის ჩხრეკისას, პროცესს გამომძიებლების გარდა არავინ ესწრებოდა. მოსამართლის განჩინებაში ვკითხულობთ - „**სახლის მკვართონისთვის შეტყობინება მოხდა მხოლოდ საგამოძიებო მოქმედების დასრულების შემდეგ და ეს უკანასკნელი გამოცხადდა თავის საცხოვრებელ სახლში. ამით დაირღვა მისი ფუნდამენტური კონსტიტუციური უფლებები. ასევე, არ შეიძლება ყურადღების მიღმა დარჩეს ის ფაქტი, რომ არც ჩხრეკის ოქმით დგინდება და არც სხვა ინფორმაციით დასტურდება, გადაუდებელი აუცილებლობიდან გამომდინარე საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების რომელი კონკრეტული საფუძველი არსებობდა იმ პირობებში, როცა საცხოვრებელ სახლში მოცემულ მომენტში არავინ იმყოფებოდა, შესაბამისად, ვერ მოხდებოდა საქმისთვის მნიშვნელოვანი რომელიმე ობიექტის განადგურება ან გადამალვა. ასევე ბუნდოვანი და გაუგებარია, რა მიზანს ემსახურებოდა გამომძიებლის მიერ გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში ჩხრეკის წარმოების შესახებ დადგენილების გამოტანა**“.

გამოიკვეთა საინტერესო შემთხვევაც, როდესაც ბრალდების მხარე პირადი ჩხრეკით ცდილობდა მოპედის ამოღებას და ამგვარი შუამდგომლობა, ბუნებრივია, სასამართლომ არ დააკმაყოფილა. თბილისის საქალაქო სასამართლოს განჩინებაში ვკითხულობთ - „**სასამართლო აღნიშნავს, რომ დასახელებული მტკიცებულებების და მათ საფუძველზე დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტით დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, ინფორმაციის მიღებიდან უშუალოდ აღმოჩენამდე და ვინაობის დადგენამდე, გამოძიებას გააჩნდა სრული საფუძველი, მოეპოვებინა ნივთიერი მტკიცებულება - მოპედი. ამასთან, მთელი ამ დროის განმავლობაში არ არსებობდა არანაირი საფუძველი ვარაუდისთვის, რომ საჭირო იყო მისი ძებნა, მით უმეტეს, პირადი ჩხრეკის სახით. არა თუ ამ კონკრეტული საქმის მასალებით არ დასტურდება, არამედ საერთოდ გონივრულ საფუძველს მოკლებულია საჭიროება, მოპედი გამომძიებელმა ეძებოს „პირის ტანსაცმელზე, მის ხელთ არსებულ ნივთსა ან სატრანსპორტო საშუალებაში, სხეულზე ან სხეულში**“.

დაფიქსირდა კიდევ ერთი, არათუ ფაქტობრივ, არამედ ლოგიკურ საფუძველს მოკლებული, ბინის ჩხრეკის ფაქტი. მოსამართლის განჩინებაში ვკითხულობთ - „**როგორც აღინიშნა, ჩხრეკა ტარდება იმ მიზნით, რომ აღმოჩენილი იყოს საქმისთვის მნიშვნელობის მქონე საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი. ამ ფონზე, გაუგებარია, რა საგანს ეძებდა ჩხრეკის ჩამტარებელი პოლიციელი, როდესაც საუბარია ერთი პირის მიერ მეორისთვის**

ხელის დარტყმაზე. მით უმეტეს აუხსნელია მის ბინაში კანონსაწინააღმდეგო ნივთის ძებნა, როგორც ამას გამომძიებელი დადგენილებაში უთითებს. თუ ასეთის თაობაზე პოლიციას ინფორმაცია გააჩნდა, ეს ასახული უნდა იყოს შესაბამის დოკუმენტში, რაც მოქმედი კანონმდებლობის და პრაქტიკის თანახმად, არის პოლიციელის პატივი, მისივე ან სხვა მოწმის გამოკითხვის ოქმი და სხვა. ჩვენს შემთხვევაში ასეთი არ არსებობს და, შესაბამისად, არ არსებობდა ჩხრეკის ჩატარების საფუძველი.“

ქუთაისის საქალაქოს სასამართლოს 100 განჩინების შესწავლამ გამოავლინა, რომ წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებული საგამომძიებო მოქმედებების შეფასებისას სასამართლო დაბალი სტანდარტით ხელმძღვანელობს და შემოიფარგლება მხოლოდ ერთგვაროვანი, ბლანკეტური დასაბუთებით. წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების შესახებ განჩინებების 74% არ არის დასაბუთებული სასამართლოს მიერ, არ არის მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები, საგამომძიებო მოქმედების ამგვარად ჩატარების მიზანი და დაყოვნების შესაძლო შედეგები.

სხვა სასამართლოებში გამოვლენილი მიდგომებისგან თითქმის არაფრით განსხვავდება რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 9 განჩინებაც, რომლებიც წინასწარი ნებართვის გარეშე ჩატარებულ ჩხრეკა-ამოღებას შეეხება. განჩინებებში გადმოტანილი საგამომძიებო მოქმედებების ჩატარების ამსახველი ინფორმაციის ერთობლიობა არ არის საკმარისი. არ იკვეთება, თუ რა სახის ინფორმაციას დაეყრდნო მოსამართლე, ან რომელი მათგანი მიიჩნია პირად ცხოვრებაში ჩარევის წონად არგუმენტად. ეს განპირობებულია ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი შუამდგომლობებით, რომლებშიც ზოგჯერ დეტალურად არ არის განმარტებული გადაუდებელი აუცილებლობის საფუძველები, აღწერილი არ არის ამოსაღები თუ ამოღებული ნივთის ნიშან-თვისებები. მიუხედავად ამისა, სასამართლო ხშირად მაინც აკანონებს ბრალდების მხარის მიერ ჩატარებულ საგამომძიებო მოქმედებას, ან გასცემს მის ჩატარებაზე ნებართვას.

დადებითად უნდა შეფასდეს ცალკეული მოსამართლეების მხრიდან გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების მაღალი სტანდარტით შეფასება და განჩინებათა დასაბუთების ნაწილში მათი ასახვა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლო უფრო სრულყოფილად ასაბუთებს ისეთ შუამდგომლობებს, რომლებსაც არ აკმაყოფილებს და ბრალდების მხარეს ამის მიზეზს უხსნის, ვიდრე - შუამდგომლობებს, რომლებსაც აკმაყოფილებს. მეტწილად, სასამართლო ნაკლებ მნიშვნელობას ანიჭებს მოქალაქეებისთვის იმის ახსნას, თუ რაზე დაყრდნობით დააკმაყოფილა ბრალდების მხარის შუამდგომლობა და რატომ მიიჩნია გამართლებულად ამ საგამომძიებო მოქმედებით მათ პირად ცხოვრებაში შეჭრა.

ჩხრეკა-ამოღებასთან დაკავშირებით საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება

ჩხრეკა-ამოღების მკაცრი სასამართლო კონტროლის აუცილებლობაზე მიუთითებს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომლებშიც აღნიშნულია, რომ სწორედ სასამართლო ნებართვისა და ზედამხედველობის პირობებშია შესაძლებელი ადამიანის, მისი სხეულის, ტანსაცმლისა თუ პირადი ნივთების შემოწმება/ჩხრეკა.⁶⁸

საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილებამ კიდევ უფრო გაზარდა ჩხრეკა-ამოღებასთან მიმართებით არსებული სტანდარტი.⁶⁹ სასამართლომ, სხვა საკითხებთან ერთად, იმსჯელა გადაუდებელი აუცილებლობის პირობებში ჩატარებული ჩხრეკის კანონიერებაზე და დაადგინა, რომ იმ შემთხვევაშიც, როცა ჩხრეკის შედეგად სამართალდამცავები უკანონო ნივთს ამოიღებენ, თავისთავად, ეს ფაქტი არ უნდა განდეს სასამართლოს ნებართვის გარეშე ჩატარებული ჩხრეკის დაკანონების საფუძველი. საკონსტიტუციო სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ჩხრეკის შედეგი არ არის რელევანტური იმის შესაფასებლად, თუ რამდენად დასაბუთებული იყო გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა.

ამასთან, სასამართლო მიუთითებს, რომ უნდა გამოირიცხოს მხოლოდ ოპერატიული წყაროს ან ანონიმური პირის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით ჩხრეკის ჩატარება. დასაბუთებული ვარაუდი მოითხოვს მინიმუმ კიდევ ერთ ინფორმაციას ან ფაქტს იმისთვის, რომ უფლებამოსილ პირს ჰქონდეს შესაბამისი ხარისხის ეჭვის საფუძველი. ამგვარად, ჩხრეკის ჩატარება მხოლოდ ოპერატიული წყაროს ან ანონიმური პირის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე, სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, გამორიცხული უნდა იყოს.

საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ საგამოძიებო მოქმედების კომპლექსურობის გათვალისწინებით, ყველა შემთხვევაში, ობიექტური გარემოებებიდან გამომდინარე, შეიძლება ჩხრეკის ფაქტი ნეიტრალური მტკიცებულებით ვერ გამყარდეს, თუმცა უნდა დასტურდებოდეს, რომ უფლებამოსილმა პირმა მათ მოსაპოვებლად ყველა გონივრული ზომა მიიღო. სასამართლოს განმარტებით, თანამედროვე ტექნოლოგიური პროგრესი იძლევა შესაძლებლობას, განხორციელდეს ჩხრეკის პროცესის ვიდეოგადაღება, რათა ბრალდების პოზიცია გამყარდეს. მტკიცებულების სანდოობისადმი ეჭვს აჩენს ასევე გარემოება, როდესაც, პოლიციელთა უსაფრთხოების დაცვის პირობებში, არსებობდა ჩხრეკის ვიდეოგადაღების რეალური საშუალება და პოლიციელმა ის არ გამოიყენა. ოპერატიული ინფორმაციის მიღება ყოველთვის არ მოითხოვს გადაუდებელი აუცილებლობით მოქმედებას. უფლებამოსილ პირს, შესაძლოა, ჰქონდეს გარკვეული დრო და შესაძლებლობაც, რომ ჩხრეკამდე მოემზადოს, აღიჭურვოს შესაბამისი ტექნიკური

⁶⁸ იხ. მაგ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ივნისის №1/2/458 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - დავით სართანია და ალექსანდრე მაჭარაშვილი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ“, II-17 ან საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 აპრილის №1/2/503/513 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - ლევან იზორია და დავით-მიხეილ შუბლაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-70.

⁶⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მეორე კოლეგიის 2020 წლის 25 დეკემბრის №2/2/1276 გადაწყვეტილება - №1276 კონსტიტუციური სარჩელი „გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5071269?publication=0> [ბოლო ნახვა:23:02.2021]

საშუალებებით და, სადაც მოხერხდება, ჩხრეკა ვიდეოკამერით გადაიღოს. გარდა ამისა, გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაშიც კი, როგორც წესი, გადაულახავ სირთულესთან არ არის დაკავშირებული ასეთ დროს თუნდაც მობილურ ტელეფონში არსებული კამერით სარგებლობა, რომელიც დღესდღეობით, ფაქტობრივად, ყოველდღიური მოხმარების საგანს წარმოადგენს.

საიას შეფასებით, გადაუდებელი აუცილებლობის დროს პოლიციელის მიერ პირად საკუთრებაში არსებული მობილური ტელეფონით ჩხრეკის პროცესის გადაღება, იმის გამო, რომ არ არის დადგენილი ამ გზით ჩაწერილი ვიდეომასალის შენახვისა და განადგურების წესი, შეიცავს ამ ინფორმაციის მესამე პირთათვის ხელმისაწვდომობის რისკებს. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, კრიმინალური პოლიცია აღიჭურვოს იმგვარი ტექნიკური საშუალებებით, რომლებიც ჩხრეკის პროცესის გადაღების შესაძლებლობას მისცემს.

ადკვეთის ღონისძიების გადასინჯვის შესახებ სასამართლო სხდომები

კანონმდებლობის ანალიზი

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში 2015 წლის 8 ივლისს შევიდა ცვლილება, რომლის მიხედვით, მოსამართლე ვალდებულია, წინასასამართლო სხდომაზე გადასინჯოს ბრალდებულის მიმართ ადკვეთის ღონისძიების სახით გამოყენებული პატიმრობა. თუკი აღარ არსებობს პირის პატიმრობის აუცილებლობა, მოსამართლე უფლებამოსილია, ბრალდებულს შეუცვალოს პატიმრობა სხვა ადკვეთის ღონისძიებით, ან დატოვოს ის ადკვეთის ღონისძიების გარეშე. წინასასამართლო სხდომის გარდა, მოსამართლე ვალდებულია, 2 თვეში ერთხელ საკუთარი ინიციატივით გადასინჯოს პატიმრობის მიზანშეწონილობა.⁷⁰

სასამართლო სხდომების შედარებითი ანალიზი

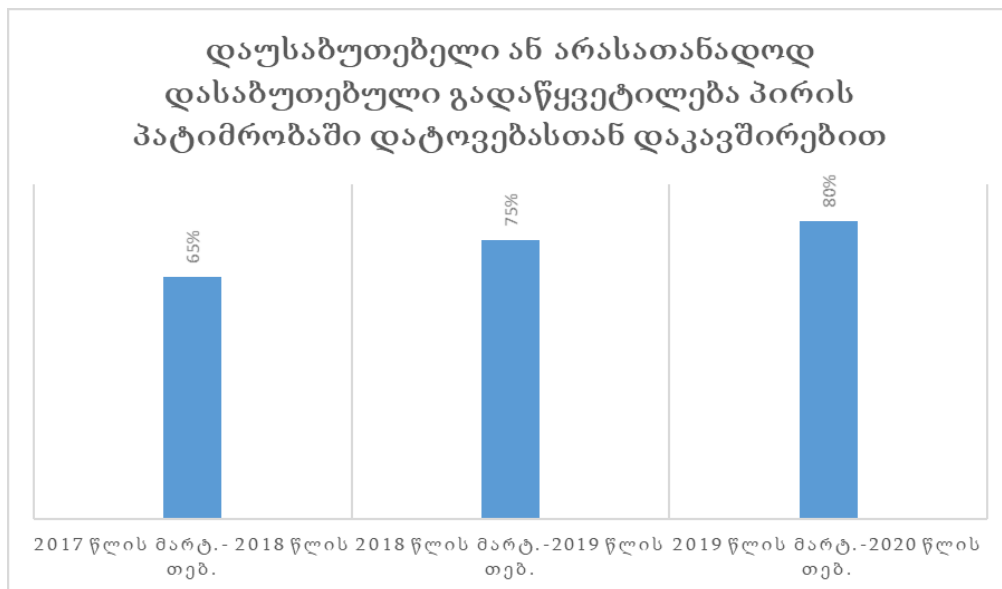
საია დაესწრო სულ 527 წინასასამართლო სხდომას, სადაც ადკვეთის ღონისძიების საკითხი გადაიხედა. აქედან 483 (92%) შემთხვევაში სასამართლომ ადკვეთის ღონისძიების სახით შეფარდებული პატიმრობა უცვლელი დატოვა, 44 (8%) შემთხვევაში კი შეცვალა ნაკლებად მკაცრი ადკვეთის ღონისძიებით. მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლომ ბრალდებულთათვის კანონმდებლობით მინიჭებული პატიმრობის გადასინჯვის შესაძლებლობა არ აქციოს, უბრალოდ, ფორმალურად და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დაასაბუთოს, რატომ არის აუცილებელი ბრალდებულის კვლავ პატიმრობაში დატოვება. ქვემოთ მოცემული დიაგრამა აშკარად მეტყველებს, რომ სასამართლოს მიერ პატიმრობის გადასინჯვა არ ემსახურება ბრალდებულისთვის რეალური შესაძლებლობის მიცემას, არ დარჩენენ განგრძობად პატიმრობაში.

პატიმრობის გადასინჯვის დროს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ხშირად ემყარება ბრალდების მხარის პოზიციას. საიას მიაჩნია, რომ ბრალდების მხარე, როგორც სახელმწიფოს წარმომადგენელი, თვითონ უნდა იყოს მოტივირებული, ბრალდებულმა არცერთი დღით იმაზე მეტი არ გატაროს პატიმრობაში, ვიდრე ეს გამომდინარეობს ადკვეთის ღონისძიების მიზნებიდან. იმის გათვალისწინებით, რომ მას მეტი ინფორმაცია აქვს ბრალდებულის ქცევისა და მისი მხრიდან მომდინარე საფრთხეების შესახებ, კონკრეტული გარემოებების შეფასების შემდეგ, თუკი აღარ არსებობს პატიმრობის აუცილებლობა, ადკვეთის ღონისძიების შეცვლა უნდა იშუამდგომლოს.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ, ადკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გადასინჯვის შემდეგ ძალაში დატოვებული პატიმრობიდან რამდენი იყო დაუსაბუთებელი ან არასათანადოდ დასაბუთებული.

⁷⁰ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 219.

დიაგრამა №22

გამოვლინდა შემთხვევები, როდესაც სასამართლომ ბრალდებულს პატიმრობა შეუცვალა გირაოთი, ასევე, ე.წ. საპატიმრო გირაო - გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ შეთანხმების ღონისძიებით. ასეთი ფაქტები, ცხადია, განხილული უნდა იყოს, როგორც საუკეთესო პრაქტიკის ნაწილი, როდესაც მოსამართლის მხრიდან სხდომაზე სრულფასოვნად მოწმდება პატიმრობის მიზანშეწონილობა და საფუძვლიანი გამოკვლევის შემდგომ დასაბუთებულად ხდება პატიმრობის შეცვლა ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებით.⁷¹

⁷¹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 44.

საპროცესო შეთანხმება

შესავალი

საპროცესო შეთანხმებით საქმის დასრულება არის სწრაფი მართლმსაჯულების ფორმა, რომელიც ეფექტიანი და ნაკლებხარჯიანია, ზოგავს სახელმწიფოს რესურსებს და დროს. სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის საფუძველია საპროცესო შეთანხმება, რომლის თანახმად, ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს და უთანხმდება პროკურორს სასჯელზე, ბრალდების შემსუბუქებას ან ნაწილობრივ მოხსნაზე. ბრალდებული პროკურორს, საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებულ პირობებთან ერთად, შეიძლება შეუთანხმდეს თანამშრომლობას ან/და ზიანის ანაზღაურებაზე.⁷²

სასჯელის სამართლიანობისთვის მოსამართლემ უნდა განიხილოს დანაშაულის ჩადენის გარემოებები, ბრალდებულის ინდივიდუალური მახასიათებლები და შეთანხმებული სასჯელი. კანონი არ აკონკრეტებს, თუ როგორ უნდა მოხდეს სასჯელის სამართლიანობის უზრუნველყოფა, თუმცა, მისი შეფარდების ზოგადი პრინციპების მიხედვით, შესაძლებელია ამ კრიტერიუმის დასაბუთება. მაგალითად, ჯარიმის შეფარდებისას მოსამართლეს შეუძლია, გამოარკვიოს: როგორია ბრალდებულის ფინანსური მდგომარეობა; შეუძლია თუ არა მას ჯარიმის გადახდა; არის თუ არა ჯარიმის თანხა მიყენებული ზიანის შესაბამისი; გარემოებები, რომლებშიც დანაშაული იყო ჩადენილი და მოსალოდნელი სასჯელის ზომა.

სანამ საქმე სასამართლომდე მივა, მოლაპარაკების პროცესი ბრალდების მხარის ხელშია და პროკურორის დისკრეციას წარმოადგენს, დათანხმდება ან/და შესთავაზებს თუ არა ბრალდებულს მართლმსაჯულების ამ ფორმას. საპროცესო შეთანხმების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას პროკურორმა უნდა გაითვალისწინოს საჯარო ინტერესი, რომელსაც იგი სახელმწიფოს სამართლებრივი პრიორიტეტების, ჩადენილი დანაშაულისა და მოსალოდნელი სასჯელის სიმძიმის, დანაშაულის ხასიათის, ბრალეულობის ხარისხის, ბრალდებულის საზოგადოებრივი სამიშროების, პიროვნული მახასიათებლების, ნასამართლობის, გამოძიებასთან თანამშრომლობისა და დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მიზნით პირის ქვევის შეფასების საფუძველზე განსაზღვრავს.⁷³

საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ქართული სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში. განხილულ საქმეთა უმრავლესობა საპროცესო შეთანხმებით სრულდება. ოფიციალური მონაცემები გვიჩვენებს, რომ სისხლის სამართლის საქმეებიდან, რომლებზეც სასამართლომ განაჩენი გამოიტანა, 2016 წელს საპროცესო შეთანხმებით დასრულდა **63%**; 2017 წელს - **70%**, 2018 წელს - **66%**; 2019 წელს - **67%**; 2020 წლის 9 თვის მონაცემებით კი - საქმეთა **66%**.⁷⁴

⁷² სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 209 (1, 2).

⁷³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 210 (3).

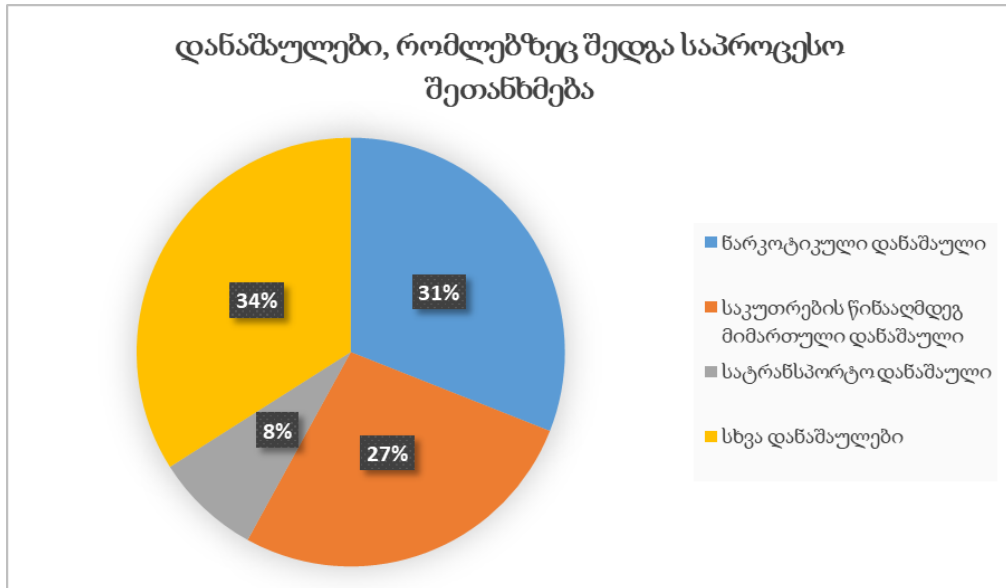
⁷⁴ საერთო სასამართლოების ძირითადი სტატისტიკური მონაცემები, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/statistics/> [ბოლო ნახვა: 23.02.2021].

მონიტორინგის შედეგები

საპროცესო შეთანხმებით დასრულებული საქმეების ყველაზე დიდი წილი მოდის ნარკოტიკულ (30%) და საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ (27%) დანაშაულებზე. ასევე ხშირია სატრანსპორტო დანაშაულები (18%). სხვა დანაშაულებიდან, რომლებზეც საპროცესო შეთანხმება ფორმდება, ჭარბობს ცეცხლსასროლი იარაღის, ცივი იარაღის ტარება/შენახვა, განაჩენის შეუსრულებლობა, მმართველობის წინააღმდეგ, სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები და სხვა.⁷⁵

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე ასახულია საპროცესო შეთანხმებით დასრულებული საქმეები დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით 2017 წლის თებერვლიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

დიაგრამა №23

ბრალდებულთათვის უფლებების განმარტება საპროცესო შეთანხმების შესახებ

მოსამართლე საპროცესო შეთანხმების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს კანონის საფუძველზე და არ არის ვალდებული, დაამტკიცოს ბრალდებულსა და პროკურორს შორის მიღწეული შეთანხმება.⁷⁶

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებამდე მოსამართლე ვალდებულია, ბრალდებულს კანონით გათვალისწინებული უფლებები განუმარტოს. უფლებების განმარტებისა და მოსამართლის შეკითხვებზე დამაჯერებელი პასუხების მიღების აუცილებლობაზე მიუთითებს ისიც, რომ მოსამართლეს შეუძლია, უარი თქვას

⁷⁵ ასახულია სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12, №13, №14 ანგარიშების მონაცემები.

⁷⁶ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 212 (5).

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე, თუ კანონით გათვალისწინებულ გარემოებებზე ბრალდებულისგან დამარწმუნებელ პასუხებს ვერ მიიღებს.

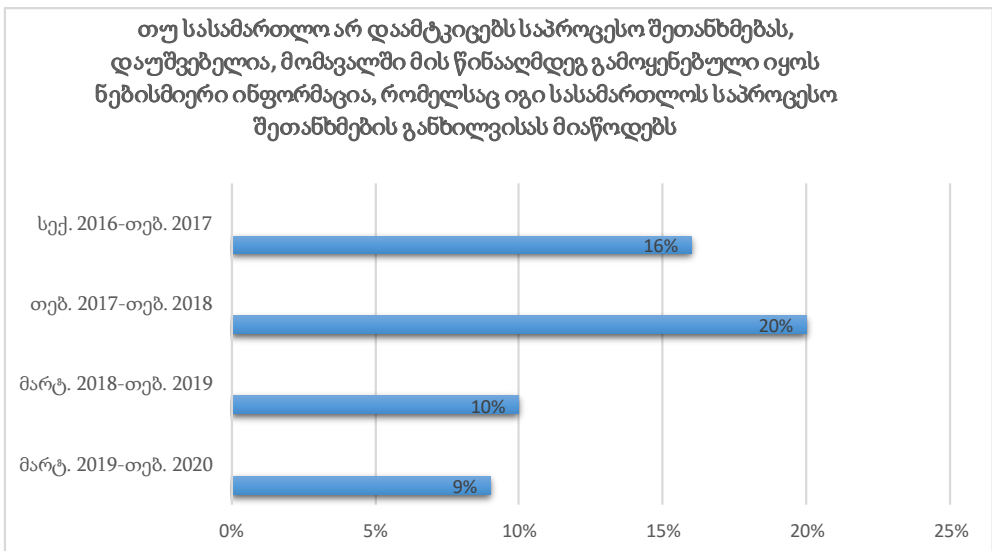
სასამართლო ვალდებულია, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებამდე დარწმუნდეს, რომ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 212-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული გარემოებების შესაბამისად, შეთანხმება ნებაყოფლობითია და ბრალდებული ბრალს აღიარებს, საპროცესო შეთანხმების დადებისას ადგილი არ ჰქონია წამებას, არაადამიანურ, დამამცირებელ მოპყრობას ან სხვაგვარ ძალადობას, დაშინებას, მოტყუებას ან უკანონო დაპირებას, ბრალდებულმა მიიღო კვალიფიციური იურიდიული დახმარება და სხვა.

გამოვლენილი შედეგები

სასამართლო სხდომების ანალიზი აჩვენებს, რომ წლებია, არსებობს გამოწვევები სასამართლოს მხრიდან საპროცესო შეთანხმების თაობაზე უფლებების განმარტების კუთხით. 2016-2020 წლებში საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის ანგარიშებში ფიქსირდება არაერთი შემთხვევა, როდესაც მოსამართლემ ბრალდებულს სსსკ-ის 212-ე მუხლით გათვალისწინებული უფლებები სრულყოფილად არ განუმარტა. მაგალითად, 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში მოსამართლეს 34% შემთხვევაში ბრალდებულისთვის სრულყოფილად არ განუმარტავს საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებული უფლებები.

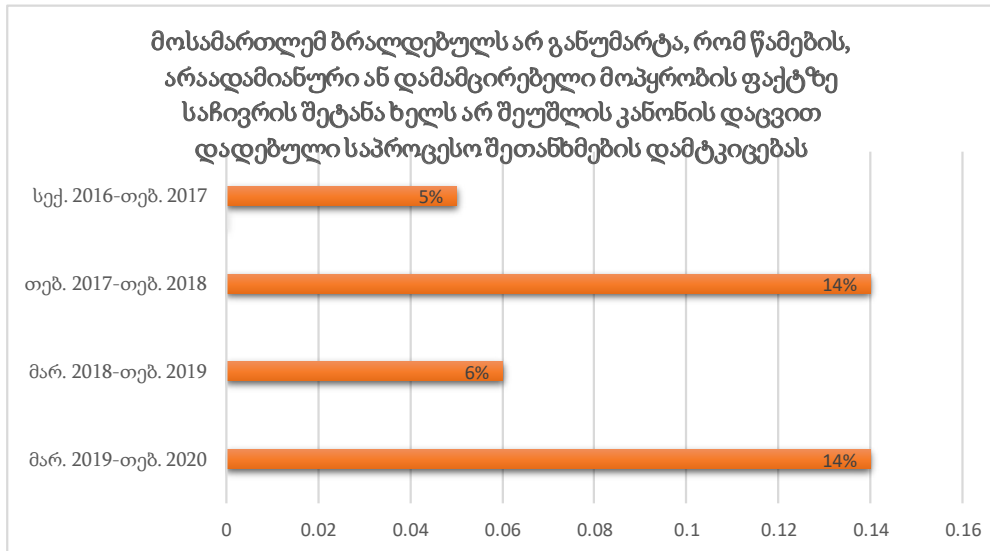
ქვემოთ მოცემულ დიაგრამებზე იხილეთ 2016-2020 წლების მონაცემები, თუ რამდენ შემთხვევაში არ განუმარტა მოსამართლემ ბრალდებულს ცალკეული უფლება.

დიაგრამა №24

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამებზე იხილეთ 2016-2020 წლების მონაცემები, თუ რამდენ შემთხვევაში არ განუმარტა მოსამართლემ ბრალდებულს კიდევ ერთი უფლება.

დიაგრამა №25

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცება სასამართლოს პრეროგატივაა და სწორედ მოსამართლეა გარანტი, რომ ბრალდებულის უფლებები და კანონიერი ინტერესები სრულად იქნება დაცული ამ პროცესში. შესაბამისად, მას ევალება, მეტი გულისყურით მოეკიდოს ბრალდებულისთვის კანონით გათვალისწინებული უფლებების განმარტების საკითხს და საპროცესო შეთანხმება მხოლოდ ამომწურავი და დამაჯერებელი პასუხების მიღების შემდეგ დაამტკიცოს.

მოსამართლეთა მხრიდან ამ ვალდებულების შეუსრულებლობის ფაქტები ტოვებს შთაბეჭდილებას, რომ ისინი ფორმალურად ეკიდებიან საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებას და სამართალწარმოებაზე ჯეროვან კონტროლს არ ახორციელებენ.

სასამართლოს როლი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებისას

საპროცესო შეთანხმებისას სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი მტკიცებულებების უშუალოდ და ზეპირად გამოკვლევის გარეშე გამოაქვს.⁷⁷ ის, უბრალოდ, ბრალდებისა და დაცვის მხარეებს შორის მოლაპარაკების რევიზიას ახდენს და მხოლოდ ამის შემდეგ იღებს გადაწყვეტილებას მისი დამტკიცების თაობაზე.

საპროცესო შეთანხმებით დასრულებული საქმეების სტატისტიკური მონაცემები ხაზს უსვამს ამ ინსტიტუტის მიმართ მკაცრი სასამართლო კონტროლის აუცილებლობას. ამიტომ, საგულისხმოა, რომ სასამართლოს მოქმედებები ამ პროცესში იყოს ზედმიწევნით კანონშესაბამისი და პროცედურული წესების დაცვით განხორციელებული. მართალია, საპროცესო შეთანხმება „შეკვეცილ პროცესს“

⁷⁷ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 210 (1²).

გულისხმობს, თუმცა იწვევს მნიშვნელოვან შედეგს და მოითხოვს შესაბამისი სტანდარტით საქმეზე განაჩენის გამოტანას.⁷⁸

სასამართლო უფლებამოსილია, საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე შუამდგომლობის განხილვისას მიიღოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება - არსებითი განხილვის გარეშე საქმეზე განაჩენის გამოტანის, საქმის პროკურორისთვის დაბრუნების ან კანონით დადგენილი წესით საქმის არსებითი განხილვის თაობაზე. საპროცესო შეთანხმებაში ცვლილებების შეტანა სასამართლოს მხოლოდ მხარეთა თანხმობის შემთხვევაში შეუძლია.⁷⁹

პრაქტიკა აჩვენებს, რომ არსებობს გამოწვევები საპროცესო შეთანხმებაზე სასამართლო კონტროლის განხორციელების კუთხით. სასამართლო, უმეტესად, ამტკიცებს პროკურორის მიერ წარმოდგენილ შუამდგომლობას. მონიტორინგის შედეგების⁸⁰ მიხედვით, სასამართლომ პროკურორის მიერ საპროცესო შეთანხმების თაობაზე წარმოდგენილი შუამდგომლობები 99% შემთხვევაში დაამტკიცა. დარჩენილ 1% შემთხვევაში შუამდგომლობის დაუკმაყოფილებლობა, ძირითადად, განპირობებული იყო იმით, რომ მოსამართლემ სასჯელის კანონიერება კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა, კვალიფიკაცია არასწორად მიიჩნია ან/და ჩათვალა, რომ ბრალდებული არასაკმარისად ინფორმირებული იყო საპროცესო შეთანხმების მოსალოდნელი შედეგების თაობაზე.

საიას ანგარიშებში მოცემულია შემთხვევები, როდესაც მოსამართლეს არ უნდა დაემტკიცებინა საპროცესო შეთანხმება. მაგალითად, ერთ-ერთი საქმის განხილვისას ბრალდებულის მხრიდან ნათლად არ იკვეთებოდა საპროცესო შეთანხმების დადების ნება, თუმცა, მოსამართლეს სხდომაზე ეს საკითხი არ გამოუკვლევია.

იხილეთ საილუსტრაციო მაგალითი:

მოსამართლემ დაამტკიცა პროკურორის მიერ წარმოდგენილი საპროცესო შეთანხმება. ბრალდებული მთელი სხდომის განმავლობაში ორჭოფობდა და ამბობდა: „პროკურორის გამო, იძულებული ვარ, დავეთანხმო ამ შეთანხმებას“; „რაც არ ჩამიდენია, იმას არ ვეთანხმები“; „კარგი, ვეთანხმები შუამდგომლობის დამტკიცებას“. ბრალდებულმა სხდომაზე არაერთხელ გამოხატა უკმაყოფილება. ის ხან აღიარებდა დანაშაულს, ხან - არა. მოსამართლემ შუამდგომლობა ყოველგვარი ეჭვის გამოსატყვის გარეშე დაამტკიცა. სხდომის დასრულების შემდეგ ბრალდებულმა უთხრა პროკურორს: „ამ ქმედებისთვის პასუხს აგებთ“.

საპროცესო შეთანხმებების გაფორმებაზე სასამართლო კონტროლი არ უნდა ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს. სასამართლომ მეტი გულმოდგინება უნდა გამოიჩინოს, შეამოწმოს საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისთვის აუცილებელი ყველა წინაპირობა, შეაფასოს ბრალდებულის მხრიდან გამოვლენილი ნება და

⁷⁸ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-11¹ ნაწილით გათვალისწინებული საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებითი სტანდარტი. ეს გულისხმობს მტკიცებულებებს, რომლებიც დაარწმუნებდა ობიექტურ პირს, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული, იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს, სადავოდ არ ხდის ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს და უარს ამბობს სასამართლოს მიერ მისი საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე.

⁷⁹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 213 (1,6).

⁸⁰ 2016 წლის სექტემბრიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით არსებული მონაცემები.

გადაწყვეტილება კანონით გათვალისწინებული გარემოებების მხედველობაში მიღების შემდეგ მიიღოს.

სასამართლოს მიდგომები სასჯელის სამართლიანობისა და კანონიერების შემოწმებასთან დაკავშირებით

საპროცესო შეთანხმებაზე სასამართლო კონტროლის მნიშვნელოვანი გამოხატულებაა, ის, რომ სასამართლო, სხვა გარემოებებთან ერთად, ამოწმებს, არის თუ არა კანონიერი და სამართლიანი საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე პროკურორის შუამდგომლობაში მითითებული სასჯელი.⁸¹

მოცემული საკანონმდებლო დანაწესით, მოსამართლეს აქვს მნიშვნელოვანი ბერკეტი და მექანიზმი, რომ შეამოწმოს საპროცესო შეთანხმების პირობები და არ დაამტკიცოს ის, თუკი არსებობს საპროცესო შეთანხმების ბოროტად და არაკეთილსინდისიერად გამოყენების საფრთხე. ამასთან, მართალია, მოსამართლეს უფლება არ აქვს, დამოუკიდებლად შეცვალოს პროკურორის მიერ შეთავაზებული სასჯელი, თუმცა, თუკი მიიჩნევს, რომ სასჯელი არ არის სამართლიანი და კანონიერი, შეუძლია, მხარეებს განსხვავებული პირობები შესთავაზოს.⁸²

მიუხედავად იმისა, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონი მოსამართლეს ავტონომიურად სასჯელის შემცირებისა თუ შეცვლის უფლებამოსილებას არ უტოვებს, ეს სულაც არ ამართლებს გადამეტებულად მსუბუქი ან მძიმე სასჯელით საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებას იმ მოტივით, რომ ბრალდების მხარემ ამგვარი შუამდგომლობა წარადგინა. სამართლიანი სასამართლოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი ბრალის შესაბამისი სასჯელიც არის. ამიტომ, მოსამართლე ყურადღებით უნდა დააკვირდეს სასჯელის განსაზღვრის პროცესს და არ უნდა დაამტკიცოს შეუსაბამო სასჯელი.⁸³

გამოვლენილი შედეგები

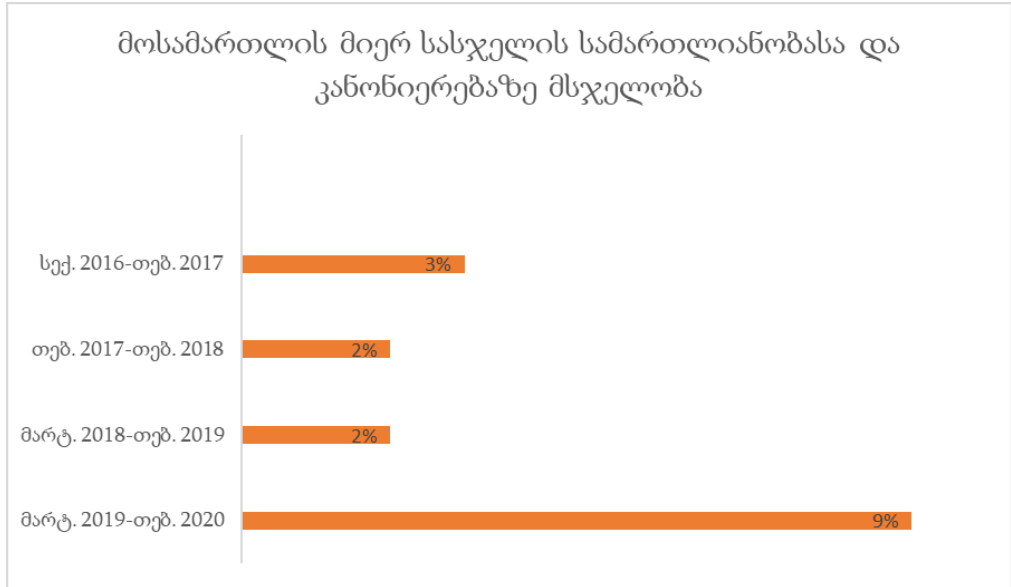
მონიტორინგი აჩვენებს, რომ სასამართლო, უმეტესად, ისე ამტკიცებს საპროცესო შეთანხმებას, რომ არ ინტერესდება, რამდენად კანონიერი და სამართლიანია საპროცესო შეთანხმების შუამდგომლობაში ასახული სასჯელი. თუმცა, ბოლო წლის მონაცემები ოდნავ გაუმჯობესებულ ტენდენციას მიუთითებს.

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს მოსამართლის მიერ სასჯელის სამართლიანობასა და კანონიერებაზე მსჯელობის მაჩვენებელს 2016 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში.

⁸¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 213 (3).

⁸² ბრალდებულის უარი საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე, საპროცესო შეთანხმების შესახებ კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, ავტ. ე. ციმაკურიძე; გვ. 59, თბილისი 2019; ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/2P5iToz> [ბოლო ნახვა:23.02.2021].

⁸³ სახელმძღვანელო წინადადებები სისხლის სამართლის საქმეზე განაჩენის ფორმის, მისი დასაბუთებისა და ტექსტის სტილისტური გამართულობის თაობაზე, გვ. 63. თბილისი, 2015, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/krebuli.pdf> [ბოლო ნახვა:23.02.2021]

სერიოზული გამოწვევაა, ქმედების მცირე მნიშვნელობის მიუხედავად, საქმეზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა და არაპროპორციული სასჯელების გამოყენება (ამ საკითხზე ვრცლად იხილეთ თავი - სოციალური ფონით განპირობებული დანაშაულები).

საპროცესო შეთანხმების სხდომების ხანგრძლივობა და მხოლოდ სარეზოლუციო ნაწილის წაკითხვის პრაქტიკა

როგორც წესი, სისხლის სამართლის საქმის განხილვა და მტკიცებულებების გამოკვლევა მიმდინარეობს ღია სასამართლო სხდომაზე. ეს ზოგადი წესი ვრცელდება საპროცესო შეთანხმების ოქმისა და არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის შესახებ შუამდგომლობის გამოკვლევაზეც.⁸⁴ საქმის განხილვა უნდა მიმდინარეობდეს სრული პროცედურული წესების დაცვით, ღიად და საჯაროდ.

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1987 წლის რეკომენდაციის შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების მიმართ დაწესებულია შემდეგი ძირითადი მოთხოვნები:

- 1) საპროცესო შეთანხმების დადების პროცედურა უნდა მიმდინარეობდეს სასამართლოში საჯარო სხდომაზე;
- 2) ბრალდებული უნდა აღიარებდეს წარდგენილ ბრალდებას; და
- 3) სასჯელის შეფარდების საკითხის გადაწყვეტამდე მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს ორივე მხარის მოსმენის შესაძლებლობა.⁸⁵

⁸⁴ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გიორგი გიორგაძე, გვ. 639. თბილისი, 2015. ხელმისაწვდომია: <https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/03/ssssk-komentari.pdf> [ბოლო ნახვა:23.02.2021]

⁸⁵ RECOMMENDATION No. R (87) 18 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING THE SIMPLIFICATION OF CRIMINAL JUSTICE. ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/16804e19f8> [ბოლო ნახვა: 25.02.2021].

გამოვლენილი შედეგები

როგორც პრაქტიკა აჩვენებს, პრობლემურია საპროცესო შეთანხმებათა მცირე დროში ან/და მხოლოდ შუამდგომლობის სარეზოლუციო ნაწილის წარმოდგენის შედეგად დამტკიცება. ამგვარი არაერთი შემთხვევა ფიქსირდება ბოლო წლების ანგარიშებში. მაგალითად, ერთ შემთხვევაში მოსამართლემ ბრალდებულს არ განუმარტა კანონით გათვალისწინებული არცერთი უფლება და 10 წუთში დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება.⁸⁶ საიას მონიტორინგის №12 ანგარიშის თანახმად, საპროცესო შეთანხმებების 46%-ის დამტკიცებას 1-დან 15 წუთამდე დასჭირდა. ამავე დროში დამტკიცდა №13 საანგარიშო პერიოდში შესწავლილი საქმეების 43%.⁸⁷

შეუძლებელია, სასამართლომ 5-15 წთ-ში ბრალდებულს სრულყოფილად განუმარტოს სსსკ-ის XXI თავში მოცემული უფლებები; დარწმუნდეს, რომ ის თანახმაა საპროცესო შეთანხმებაზე; განიხილოს, რამდენად თანაზომიერია შემოთავაზებული სასჯელის ზომა/ფორმა და სწორედ ამის შემდგომ მიიღოს გადაწყვეტილება. მოსამართლეები ხშირად ფორმალურად განმარტავენ უფლებებს. სხდომებზე დასწრებისას რჩებოდა შთაბეჭდილება, რომ ბრალდებულთათვის ხშირად გაუგებარი იყო და არ ესმოდათ მოსამართლეების განმარტებები. ასევე, იყო შემთხვევები, როდესაც ბრალდებულის მხრიდან ნათლად არ იკვეთებოდა საპროცესო შეთანხმების დადების ნება, თუმცა მოსამართლეს სხდომაზე ეს საკითხი არ გამოუკვლევია.⁸⁸

საპროცესო შეთანხმების მცირე დროში დამტკიცებას იწვევს ისიც, რომ ზოგ შემთხვევაში პროკურორი სხდომაზე შუამდგომლობის მხოლოდ სარეზოლუციო ნაწილს კითხულობს. საიას მონიტორინგის №13 ანგარიშის თანახმად, ამ პერიოდში დაფიქსირდა 43 შემთხვევა (შესწავლილი საქმეების 9%), როდესაც სხდომაზე პროკურორმა მხოლოდ შუამდგომლობის სარეზოლუციო ნაწილი წარმოადგინა. აქედან 23 (53%) შემთხვევაში, ბრალდების მხარემ მხოლოდ სარეზოლუციო ნაწილი სწორედ მოსამართლის ინიციატივით წაიკითხა. ეს ეწინააღმდეგება ბრალდებულის უმნიშვნელოვანეს უფლებას, სასამართლომ მისი საქმე განიხილოს ღიად და საჯაროდ, რაც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის ქვაკუთხედს წარმოადგენს. სწორედ ბრალდებულის უფლებიდან გამომდინარეობს, რომ დაინტერესებულმა მესამე მხარემ მიიღოს ინფორმაცია სასამართლო პროცესის გამჭვირვალობისა და მიუკერძოებლობის შესახებ. ის გარემოება, რომ სასამართლო თავად სთხოვს ბრალდების მხარეს პოზიციის მხოლოდ სარეზოლუციო (შემაჯამებელი) ნაწილის წარმოდგენას, პირდაპირ ეწინააღმდეგება სამართლიანი განხილვის უფლებას, ვინაიდან ბრალდებულს ერთმევა შესაძლებლობა, მისი საქმის განხილვა მოხდეს გამჭვირვალედ. ეს, ერთი მხრივ, სასამართლოს მიმართ სანდოობის ხარისხს ამცირებს და, მეორე მხრივ, ბრალდებულის უფლებების ჯეროვნად განხორციელებას უშლის ხელს.⁸⁹

მავნე პრაქტიკა ბოლო წლებში კიდევ უფრო გაიზარდა. საიას მონიტორინგის №14 ანგარიშის მიხედვით, ამ პერიოდში 558 საქმიდან 98 (18%) შემთხვევაში პროცესზე არ განხილულა ფაქტობრივი გარემოებები და მხოლოდ სარეზოლუციო ნაწილი იყო წარმოდგენილი. 85 შემთხვევაში სასამართლო მოუწოდებდა ბრალდების

⁸⁶ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №11 ანგარიში (2017), გვ. 52. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3eJ16hA> [ბოლო ნახვა: 25.02.2021].

⁸⁷ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 66.

⁸⁸ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 73.

⁸⁹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 66-67.

მხარეს, შუამდგომლობის მხოლოდ სარეზოლუციო ნაწილი წაეკითხა, 13 შემთხვევაში კი ეს ინიციატივა პროკურორს ეკუთვნოდა. 11 (2%) შემთხვევაში მოსამართლემ 5 წუთზე ნაკლებ დროში დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება პროცედურული დარღვევებითა და მხარეთა პოზიციების მოსმენის გარეშე. ასეთ დროს მოსამართლეები ფორმალურად ეკიდებიან საკითხს და სამართალწარმოების სათანადო კონტროლი, ფაქტობრივად, არ ხორციელდება.

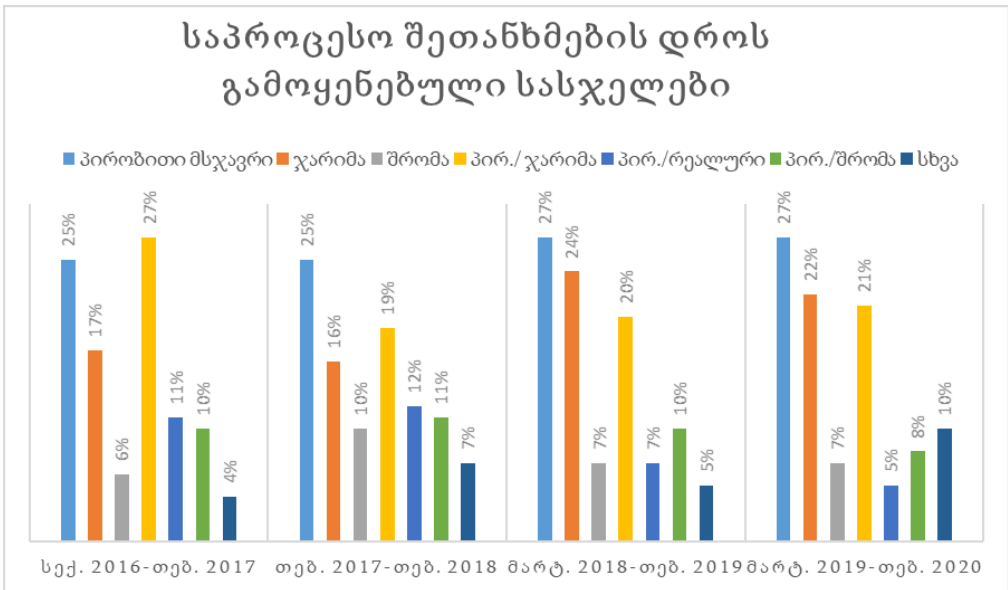
ცალკეული მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ სწრაფი მართლმსაჯულება გულისხმობს საპროცესო შეთანხმების სხდომების მცირე დროში განხილვასაც, რა დროსაც ზოგჯერ სრულყოფილად არ განმარტავენ უფლებებს, მნიშვნელოვან პროცედურულ საკითხებს არ იკვლევენ სხდომის დარბაზში ღიად და საჯაროდ, რითაც ზიანდება ბრალდებულთა კანონიერი ინტერესები და ირღვევა სისხლის სამართალწარმოების ფუნდამენტური პრინციპი - სამართლიანი სასამართლოს უფლება.

საპროცესო შეთანხმების შედეგად გამოყენებული სასჯელები

წლების მიხედვით განვითარებული დინამიკა აჩვენებს, რომ ყველაზე ხშირად საპროცესო შეთანხმების შედეგად სასჯელად გამოიყენება პირობითი მსჯავრი, პირობითი მსჯავრი ჯარიმასთან ერთად ან მხოლოდ ჯარიმა. შედარებით იშვიათია პირობითი მსჯავრთან ერთად რეალური სასჯელის დანიშვნა. კერძოდ, როგორც მონიტორინგის შედეგები აჩვენებს, მსჯავრდებულ პირებს სასჯელის სახით შეფარდებული თავისუფლების აღკვეთის ნაწილის პენიტენციარულ დაწესებულებაში მოხდა განესაზღვრათ შემდეგი პროცენტულობით, წლების მიხედვით: სექტემბერი 2016 - თებერვალი 2017 – **11%**, თებერვალი 2017 - თებერვალი 2018 – **12%**, მარტი 2018 - თებერვალი 2019 – **7%**, მარტი 2019 - თებერვალი 2020 - **5%**.

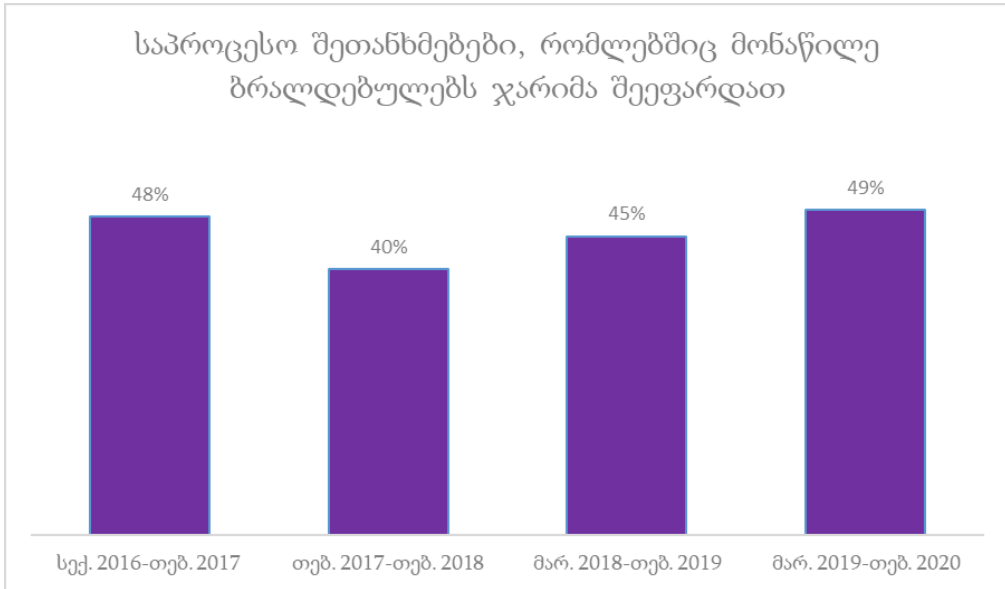
დიაგრამაზე იხილეთ 2016 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საპროცესო შეთანხმების დროს გამოყენებული სასჯელები.

დიაგრამა №27

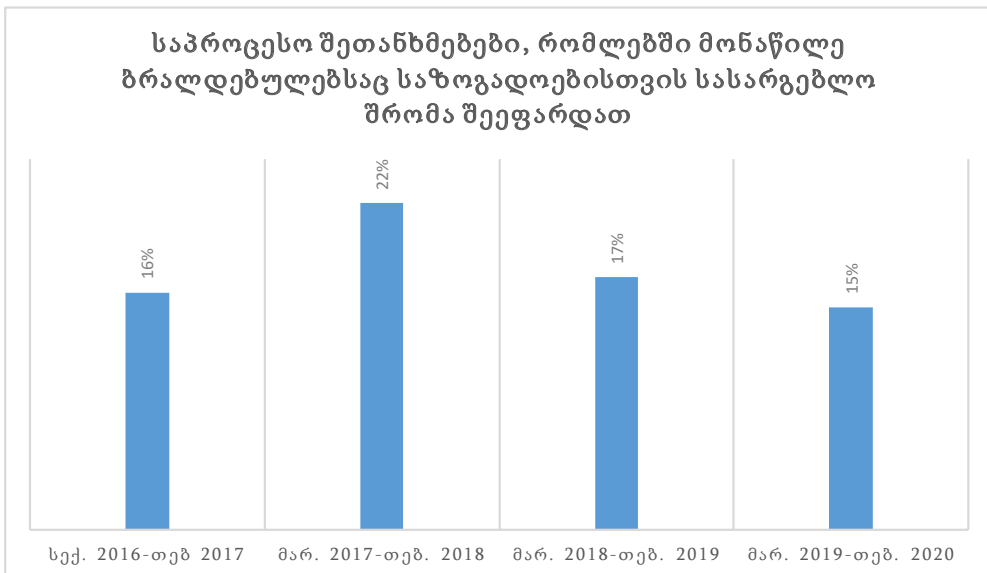
ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ 2016 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საპროცესო შეთანხმებისას გამოყენებული ჯარიმის ოდენობა.

დიაგრამა №28

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ 2016 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საპროცესო შეთანხმებისას საზოგადოებრივი სასარგებლო შრომის გამოყენების მაჩვენებელი.

დიაგრამა №29

საპროცესო შეთანხმების შედეგად სასჯელის სახით ჯარიმის შეფარდება კვლავ არ კარგავს აქტუალურობას. ჯარიმა გამოიყენება როგორც ძირითად, ისე დამატებით სასჯელად. ბოლო ორი საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში გაზრდილია ჯარიმის შეფარდების რაოდენობა, ხოლო შემცირებულია სასჯელის სახით საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის გამოყენების მაჩვენებელი.

ადვოკატის მონაწილეობა საპროცესო შეთანხმების დროს

დაცვის უფლება ბრალდებულის უმნიშვნელოვანესი უფლებაა. საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დროს კანონმდებლობა⁹⁰ სავალდებულოდ განსაზღვრავს, რომ ბრალდებულს ჰყავდეს ადვოკატი, რადგან ზოგჯერ მას არ ძალუძს, სათანადოდ დაუპირისპირდეს ბრალდების მხარეს. საპროცესო შეთანხმების შეთანხმების დაწყების მომენტიდან ადვოკატის ძირითადი მოვალეობაა ბრალდებულისთვის კვალიფიციური იურიდიული კონსულტაციის გაწევა. მართალია, სასამართლო პროცესებზე ადვოკატი მოკლებულია შესაძლებლობას, ამტკიცოს პირის უდანაშაულობა ან მოითხოვოს ბრალდებულისთვის შეღავათიანი პირობების გამოყენება, თუმცა, ადვოკატის მხარდაჭერა გამოიხატება იურიდიული დახმარებისა და კვალიფიციური კონსულტაციის გაწევაში. ადვოკატის ვალდებულებაა ბრალდებულის დროული და სრულყოფილი ინფორმირება მისი უფლებების, მოსალოდნელი სასჯელისა თუ სხვა სამართლებრივი შედეგების შესახებ.

მეორე საკითხია, პრაქტიკაში ყოველთვის ახერხებს თუ არა ადვოკატი ბრალდებულის საუკეთესო ინტერესების დაცვას. საიას მონიტორინგის შედეგად გამოვლინდა შემთხვევები, როდესაც სასამართლოს სხდომათა დარბაზში შესვლისას ადვოკატი კითხულობდა, რომელი მათგანი იყო ბრალდებული ან/და პირველად ხვდებოდა თავისი დაცვის ქვეშ მყოფს.

საიას 2017 წლის თებერვლიდან 2018 წლის მარტის ჩათვლით პერიოდის მონიტორინგის ანგარიშში მწვავედ ხაზგასმულია სახელმწიფოს ხარჯზე დანიშნულ ადვოკატებსა და ბრალდებულებს შორის არსებული კომუნიკაციის პრობლემა. კერძოდ, სახელმწიფოს ხარჯზე ადვოკატი დანიშნული იყო 150 (52%) საქმეში. აქედან 72 (48%) შემთხვევაში გამოიკვეთა მნიშვნელოვანი ხარვეზები პროცესზე საზოგადოებრივ ადვოკატსა და მისი დაცვის ქვეშ მყოფ პირს შორის კომუნიკაციის კუთხით.⁹¹

მნიშვნელოვანია, რომ პირები, რომლებიც ექვემდებარებიან სახელმწიფოს ხარჯზე დაცვას და საზოგადოებრივი ადვოკატი ენიშნებათ, სრულად სარგებლობდნენ ამ შესაძლებლობით, რისი საწინდარიც, პირველ რიგში, ადვოკატთან ეფექტიანი კომუნიკაცია და კვალიფიციური იურიდიული მომსახურებაა. სავალდებულო წესით ადვოკატის დანიშვნა არ უნდა ქმნიდეს შთაბეჭდილებას, რომ ეს მხოლოდ კანონის აღსრულებისთვის ხდება. ადვოკატსა და ბრალდებულს შორის კომუნიკაციის პრობლემის გასამართლებლად არ გამოდგება მინიშნება საზოგადოებრივი ადვოკატების დატვირთულ გრაფიკსა და ერთდროულად ბევრი საქმის წარმოებაზე.

მომდევნო საანგარიშო პერიოდში (2018 წლის მარტი - 2019 წლის თებერვალი) სახელმწიფოს ხარჯზე დანიშნულ ადვოკატებსა და ბრალდებულებს შორის კომუ-

⁹⁰ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 45 („ვ“ ქვეპუნქტი).

⁹¹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 88.

ნიკაციის პრობლემა გამოიკვეთა 247 საქმიდან 56 (23%) შემთხვევაში, რაც წინა პერიოდთან შედარებით გაცილებით გაუმჯობესებული მაჩვენებელია.⁹²

ბოლო საანგარიშო პერიოდში (2019 წლის მარტი - 2020 წლის თებერვალი) კიდევ უფრო შემცირდა ეს მაჩვენებელი და სახელმწიფოს ხარჯზე დანიშნულ ადვოკატებსა და მათი დაცვის ქვეშ მყოფებს შორის არასათანადო კომუნიკაცია 293-დან მხოლოდ 18 (6%) შემთხვევაში გამოვლინდა.⁹³

სახანინო ადვოკატების მხრიდან მომსახურებისა და კომუნიკაციის გაუმჯობესებას საია დადებითად აფასებს. რაც შეეხება ბრალდებულის მიერ საკუთარი ხარჯებით დაქირავებულ ადვოკატს, ასეთ დროს კომუნიკაციის პრობლემა შედარებით ნაკლებად ფიქსირდებოდა. კერძოდ, 2017 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში ადვოკატსა და ბრალდებულს შორის არასათანადო კომუნიკაციის შემთხვევების მაჩვენებელმა, საშუალოდ, მხოლოდ 5% შეადგინა.⁹⁴

დაზარალებულის როლი საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას

პროკურორი ვალდებულია, საპროცესო შეთანხმების დადებამდე დაზარალებულთან გაიაროს კონსულტაცია და ამის თაობაზე შეატყობინოს, რის შესახებაც პროკურორი ადგენს ოქმს.⁹⁵

დაზარალებულის უარი, მართალია, სამართლებრივად არ წარმოადგენს საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დამაბრკოლებელ გარემოებას, თუმცა მის პოზიციას დიდი მნიშვნელობა აქვს პროკურორისთვის გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, განსაკუთრებით, სისხლის სამართლის ისეთ საქმეებზე, სადაც დაზარალებულს მიადგა ფიზიკური ან დიდი ოდენობით მატერიალური ზიანი, რომელიც არ არის ანაზღაურებული. დაზარალებულის პოზიცია ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარემოებაა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას გასათვალისწინებელ გარემოებებს შორის.⁹⁶

დაზარალებულს უფლება არ აქვს, გაასაჩივროს მხარეთა შორის მიღწეული საპროცესო შეთანხმება, თუმცა მას შეუძლია, სასამართლოს წერილობით ან ზეპირად - სასამართლო სხდომაზე - მიაწოდოს ინფორმაცია იმ ზიანის შესახებ, რომელიც მას დანაშაულის შედეგად მიადგა.⁹⁷

⁹² საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 76.

⁹³ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 61.

⁹⁴ ბრალდებულსა და ადვოკატს შორის ვერ შედგა ეფექტიანი კომუნიკაცია: 2017 წლის თებერვალი - 2018 წლის მარტის საანგარიშო პერიოდში - 147-დან 5 (3%) შემთხვევაში; 2018 წლის მარტი - 2019 წლის თებერვლის საანგარიშო პერიოდში - 120-დან 11 (9%) საქმეში; ხოლო 2019 წლის მარტი - 2020 წლის თებერვლის საანგარიშო პერიოდში - 162-დან 4 (3%) შემთხვევაში.

⁹⁵ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 217 (1).

⁹⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გიორგი გიორგაძე, გვ. 648. თბილისი, 2015. ხელმისაწვდომია: <https://library.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/03/sssk-komentari.pdf> [ბოლო ნახვა:28.02.2021]

⁹⁷ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 217 (1¹, 2).

გამოვლენილი შედეგები

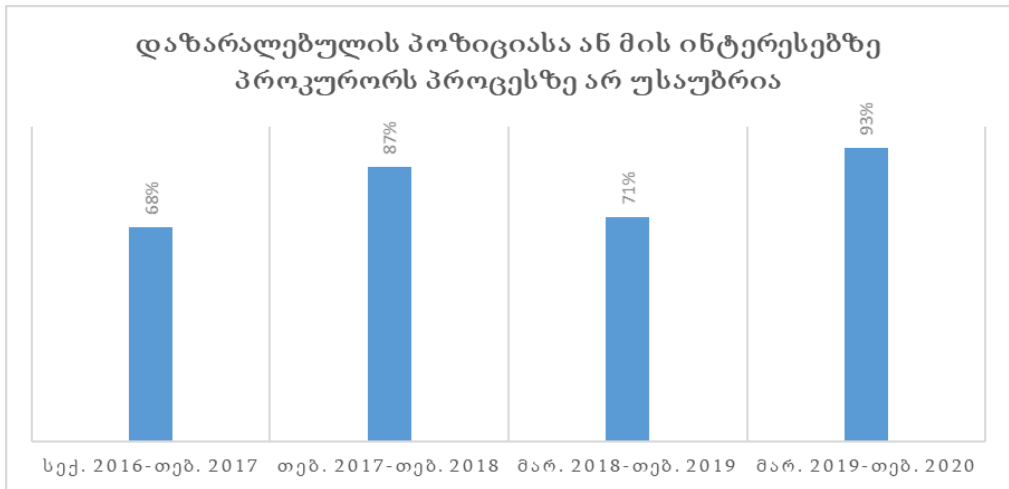
მონიტორინგი მნიშვნელოვან საკითხად გამოყოფს დაზარალებულის უფლებების გათვალისწინებას სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებთან დაკავშირებით.

საპროცესო შეთანხმების სხდომებზე დაკვირვება აჩვენებს, რომ დაზარალებულის ინტერესები და სამართალწარმოებაში მისი ჩართულობა ზოგ შემთხვევაში უგულებელყოფილია, რაც განპირობებულია არა მხოლოდ საკანონმდებლო ბაზით, არამედ პრაქტიკითაც.

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის მიხედვით, საქმეებზე, რომლებიც შეეხება სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებს, უმრავლესად, ისე მტკიცდება საპროცესო შეთანხმება, რომ დაზარალებულის პოზიციასა ან მის ინტერესებზე პროკურორი სხდომაზე არ საუბრობს. ბრალდების მხარე იშვიათად განიხილავს დაზარალებულთან კონსულტაციის ოქმს ან მის პოზიციას პირის დასჯასთან დაკავშირებით.

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს, სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების სხდომაზე რამდენად საუბრობენ პროკურორები დაზარალებულის პოზიციასა ან/და მათ ინტერესებზე.

დიაგრამა №30

საიას შეფასებით, შემთხვევები, რომლებმაც ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა გამოიწვია, მოითხოვს მგრძნობიარე მიდგომებს პროკურორის და სასამართლოს მხრიდან. პროკურატურის პოზიციით, საპროცესო შეთანხმების გაფორმება არ ხდება იმ შემთხვევაში, თუკი დაზარალებული ან მისი უფლებამონაცვლე არ განაცხადებს თანხმობას. თუმცა, საჯაროობის პრინციპიდან გამომდინარე, მიუხედავად იმისა, რომ საპროცესო შეთანხმების დროს პროკურატურას, კანონმდებლობით, არ აქვს დაზარალებულის პოზიციის უპირობოდ გაზიარების ვალდებულება, საია მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, ასეთი ტიპის საქმეებთან დაკავშირებით სხდომაზე ნათლად და გასაგებად განმოვანდეს დაზარალებულის უფლებამონაცვლის პოზიცია და გამოირკვეს, რამ განაპირობა მისი უარი, როდესაც საპროცესო შეთანხმების გაფორმებას არ დაეთანხმა.

არსებითი განხილვის სხდომაზე გამოვლენილი ტენდენციები

საჯარო განხილვის უფლება

საჯარო განხილვის უფლება სამართლიანი სასამართლოს ერთ-ერთი კომპონენტია, რომელიც არა მხოლოდ ბრალდებულის, არამედ საზოგადოების მნიშვნელოვანი უფლებაც არის. პროცესის საქვეყნობა გარანტირებულია კონსტიტუციის დონეზე. საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, სასამართლოში საქმე განიხილება ღია სხდომაზე. დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვა დასაშვებია მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. სასამართლოს გადაწყვეტილება ცხადდება საქვეყნოდ.⁹⁸

ამ პრინციპს განამტკიცებს საერთაშორისო ინსტრუმენტები - ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია, საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ და ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია.⁹⁹

სასამართლო სხდომის საჯაროობასა და სასამართლოს მიერ მიღებული ყველა გადაწყვეტილების საჯაროდ გამოცხადებაზე მიუთითებს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი¹⁰⁰ და საერთო სასამართლოების შესახებ საქართველოს ორგანული კანონიც.¹⁰¹ თუმცა, საჯარო განხილვის უფლებას აქვს ლეგიტიმური შეზღუდვები. კერძოდ, ეროვნული კანონმდებლობა იძლევა სხდომის დახურვის შესაძლებლობას შემდეგი საფუძვლების არსებობისას: პერსონალური მონაცემების, პროფესიული ან კომერციული საიდუმლოების, პროცესის მონაწილის უსაფრთხოების, წესრიგის დაცვის მიზნით და კანონით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში.¹⁰²

საქმის ზეპირი მოსმენა აძლიერებს როგორც მხარეთა, ისე საზოგადოების ნდობას მართლმსაჯულებისადმი, განაპირობებს სასამართლოს გადაწყვეტილებათა მეტ გამჭვირვალობასა და ლეგიტიმურობას, ამცირებს შეცდომის დაშვების ალბათობას.¹⁰³

გამოვლენილი ტენდენციები

მონიტორინგმა აჩვენა, რომ ძირითად შემთხვევებში საჯარო განხილვის უფლება დაცულია. თუმცა, პრობლემურია ბრალდებულის **პირველი წარდგენის სხდომის** ადგილისა და დროის შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნება. საიას მიერ მომზადებული ანგარიშების შედეგად წარმოდგენილი არაერთი რეკომენდაციის მიუხედავად, სასამართლო სისტემამ ვერ უზრუნველყო ამ პრობლემის აღმოფხვრა. გასული წლების მსგავსად, სასამართლოებში კვლავ არაერთგვაროვნად არის ეს

⁹⁸ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 62 (3).

⁹⁹ UDHR, მუხლი 10 და 11 (1); ICCPR, მუხლი 14 (1); ECHR, მუხლი 6 (1).

¹⁰⁰ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 10.

¹⁰¹ საერთო სასამართლოების შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 13.

¹⁰² სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 182.

¹⁰³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2014 წლის 23 მაისის გადაწყვეტილება №3/1/574 (პარ.65).

საკითხი მოწესრიგებული. ზოგიერთი სასამართლო საერთოდ არ აქვეყნებს ინფორმაციას პირველი წარდგენის სხდომების შესახებ, ზოგან მანდატურები უზრუნველყოფენ მის გამოცხადებას, უმეტესად კი დაინტერესებულ პირებს სხდომის შესახებ ინფორმაციის მოძიებისთვის სასამართლოს პერსონალთან (მოსამართლის მდივნებსა და თანამემწეებთან) კომუნიკაცია ესაჭიროებათ.

სასამართლო სხდომების თარიღის, დროისა და ადგილის შესახებ ზუსტი ინფორმაციის არარსებობა ართულებს სამოქალაქო საზოგადოებისთვის სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესებზე ხელმისაწვდომობას.

მაგალითად, საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში¹⁰⁴ აჩვენებს, რომ პირველი წარდგენის 594 სხდომიდან მხოლოდ 123 (21%) შემთხვევაში გამოქვეყნდა ინფორმაცია სხდომის ჩატარების ადგილისა და დროის შესახებ.

წინასამართლო და საქმის არსებითი განხილვის სხდომებზე უკეთესი ვითარებაა. სხდომების შესახებ ინფორმაცია, როგორც წესი, საჯაროდ ქვეყნდება (იტვირთება სასამართლოს ვებგვერდზე ან/და სასამართლოში თავსდება ტაბლოზე), თუმცა აქაც შეინიშნება შემთხვევები, როდესაც ინფორმაცია არაზუსტი ან არასრულყოფილია.¹⁰⁵

2018 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში წინასამართლო და არსებითი განხილვის 2738 სხდომიდან 322 (11%) შემთხვევაში არ გამოქვეყნდა ინფორმაცია სხდომის თარიღისა და დროის თაობაზე. რაც შეეხება პროცესზე დასწრების შესაძლებლობას, 9 შემთხვევაში ამის საშუალება ყველა მსურველს არ მიეცა იმ მიზეზით, რომ სხდომა პატარა დარბაზში გაიმართა.

ასევე, გამოვლინდა შემთხვევა, როდესაც სხდომა დაიხურა წესრიგის დაცვის მიზნით და დაინტერესებულ პირებს შეეზღუდათ საჯარო განხილვის უფლებით სარგებლობა.¹⁰⁶ სასამართლო მაქსიმალურად უნდა შეეცადოს, სხდომაზე დასწრების მსურველებს ჰქონდეთ, ერთი მხრივ, ინფორმაცია მისი გამართვის თაობაზე და, მეორე მხრივ, მასზე დასწრების პრაქტიკული შესაძლებლობაც. სასამართლომ დროულად უნდა მიიღოს ზომები სასამართლო სხდომების საჯაროობისა და გამჭვირვალობის უზრუნველსაყოფად, ვინაიდან ეს პირდაპირპროპორციულად აისახება საზოგადოების ნდობაზე სასამართლო სისტემის მიმართ.

¹⁰⁴ საანგარიშო პერიოდი: მარტი 2018 - თებერვალი 2019.

¹⁰⁵ განრიგში ასახული არ არის დღის განმავლობაში ჩასატარებელი ყველა სხდომა, დარბაზი არასწორადაა მითითებული და სხვა.

¹⁰⁶ სხდომის მიმდინარეობისას მოსამართლეს უჭირდა დარბაზში წესრიგის შენარჩუნება. ხშირი იყო შეუფერებელი წამოძახილები, რომლებიც, ძირითადად, 2-3 პირისგან მოდიოდა. რამდენიმე გაფრთხილების შემდგომ მოსამართლემ სხდომა საკუთარი ინიციატივით, წესრიგის უზრუნველყოფის მიზნით დახურა. საქმეზე არსებობდა მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი. ამ ფონზე, მოსამართლეს, თავდაპირველად, სხვა ზომები უნდა მიეღო - სხდომის სრულად დახურვის ნაცვლად, დაეჯარიმებინა ან/და დარბაზიდან გაეძევათ ის პირები, რომლებიც წესრიგს არღვევდნენ. ასეთ დროს გადაწყვეტილების მიღებისას უპირატესობა სხდომის საჯაროობას უნდა მიენიჭოს.

გონივრულ ვადაში საქმის განხილვა

შესავალი

მართლმსაჯულების ეფექტიანობა და სანდოობა დიდწილად დამოკიდებულია საქმეთა გონივრულ ვადაში განხილვაზე, განსაკუთრებით, როდესაც საუბარია სისხლის სამართლის საქმეებზე - ყველაზე მკაცრ და შემზღვეველ ინსტრუმენტზე სახელმწიფო ხელისუფლების განხორციელების პროცესში. სწრაფი მართლმსაჯულებისა და გონივრულ ვადაში გასამართლების უფლება არაერთი საერთაშორისო ხელშეკრულებითა თუ აქტით არის გარანტირებული. იგი დაცულია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციით,¹⁰⁷ საერთაშორისო პაქტით სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ¹⁰⁸ და ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციით.¹⁰⁹

ეუთოს წევრი ქვეყნები შეთანხმდნენ, რომ „ყურადღება მიაქციონ [...] მართლმსაჯულების ეფექტიან განხორციელებასა და სასამართლო სისტემის სათანადოდ მართვას“.¹¹⁰ საქმეთა გაჭიანურების პრევენციისა და ბრალდებულთა უფლებების იმაზე მეტად შეზღუდვის თავიდან ასაცილებლად, ვიდრე ამის საჭიროება არსებობს, კანონმდებელს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შესაბამისი ვადები აქვს დაწესებული. ე.წ. საპატიმრო საქმეებზე კანონმდებლობით დადგენილია 9-თვიანი განხილვის ვადა,¹¹¹ თუმცა პრობლემას წარმოადგენდა მათი არარსებობა საქმეებზე, სადაც ბრალდებულებს არასაპატიმრო აღკვეთის ღონისძიება ჰქონდათ შეფარდებული.

2015 წლის 8 ივლისს კანონმდებლობაში შევიდა ცვლილება, რომლითაც არასაპატიმრო საქმეებზე 24-თვიანი (2 წლიანი) განხილვის ვადა დაწესდა.¹¹² ეს ემსახურებოდა საქმეთა განხილვის გაუმართლებლად გაჭიანურების საფრთხის აღმოფხვრას. განმარტებით ბარათში ვკითხულობთ, რომ „გამამტყუნებელი თუ გამამართლებელი განაჩენის გამოტანა დაკავშირებულია მთელი რიგი უფლების ეფექტიან რეალიზებასთან, მათ შორის, პირის უფლებასთან, გარკვეული პერიოდის გასვლის შემდეგ ითვლებოდეს ნასამართლობის არმქონედ. განხილვის ვადის არარსებობის პირობებში კი, არ არის იმის გარანტია, რომ ბრალდებული დროულად შეიძენს გამართლებულის ან მსჯავრდებულის სტატუსს, რაც, თავის მხრივ, მას სხვა უფლებების დროულად რეალიზების შესაძლებლობას მისცემს. თვეების (ზოგჯერ წლების) განმავლობაში განაჩენის გამოტანის მოლოდინი, განსაკუთრებით იმ სისხლის სამართლის საქმეებზე, სადაც ბრალდებულს თავისუფლების აღკვეთა ემუქრება, მნიშვნელოვნად აზიანებს ბრალდებულის უფლებებს. გარდა ამისა, ხანგრძლივი დროის გასვლას მინიმუმამდე დაჰყავს სასამართლოში მხარეთა მიერ მტკიცებულებების პირველადი ფორმით წარდგენის შესაძლებლობა, რაც, თავის მხრივ, საფრთხეს უქმნის საქმის სამართლიანი განხილვის პრინციპის ეფექტიან რეალიზებას“.¹¹³

¹⁰⁷ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, მუხლი 6 (1).

¹⁰⁸ საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, მუხლი 14 (3) (გ).

¹⁰⁹ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, მუხლი 10.

¹¹⁰ მინისტრთა საბჭოს გადაწყვეტილება 5/06, მინისტრთა საბჭოს მეთოთხმეტე შეხვედრა ბრიუსელში, (2006), პარ. 4.

¹¹¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 205 (2).

¹¹² სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 185 (6).

¹¹³ განმარტებითი ბარათი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტზე, ხელმისაწვდომია: <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/72166> [ბოლო ნახვა:28.02.2021].

2015 წლის 8 ივლისს მიღებული ცვლილების ამოქმედების ვადად განისაზღვრა 2016 წლის 1-ლი იანვარი.¹¹⁴ ამასთან, დადგინდა რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 185-ე მუხლის მე-6 ნაწილის ამოქმედების მომენტისთვის სასამართლოში განსახილველად არსებულ სისხლის სამართლის საქმეებზე პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენი გამოაქვს ამ ცვლილების ამოქმედებიდან (2016 წლის 1-ლი იანვრიდან) არაუგვიანეს 36 თვისა. ეს გულისხმობს, რომ ასეთი საქმეები, მაქსიმუმ, 2019 წლის 1-ლ იანვარს უნდა დასრულებულიყო.

გამოვლენილი ტენდენციები

სისხლის სამართლის სხდომების გაჭიანურება საიას მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილ მნიშვნელოვან ხარვეზად შეიძლება შეფასდეს. არაერთი, მათ შორის, განმარტებული საქმე¹¹⁵ წლების განმავლობაში ისე მიმდინარეობს, რომ კონკრეტული სამართლებრივი შედეგი არ დგება. ფიქსირდება როგორც კანონმდებლობით განსაზღვრული ვადების დარღვევის შემთხვევა,¹¹⁶ ასევე საქმეები, სადაც პირდაპირ კანონმდებლობით დადგენილი ვადები არ ირღვევა, მაგრამ ობიექტური დამკვირვებლის შეფასებით, აშკარად არაგონივრულ ვადებში განხილვის შთაბეჭდილება რჩება.

გაჭიანურების პარალელურად, მონიტორინგი ავლენს შემთხვევებს, როდესაც, პირიქით, სასამართლო ცდილობდა, კონკრეტული საქმეები¹¹⁷ სწრაფად და ფორსირებულად განეხილა, მხედველობაში არ იღებდა დაცვის მხარის პოზიციას და ერთპიროვნულად ადგენდა სხდომის თარიღებს.¹¹⁸ ეს მაშინ, როდესაც ხსენებული ორივე საქმე ე.წ. „არასაპატიმრო საქმეებია“ და განხილვის ვადებით სასამართლო მკაცრად შებოჭილი არ არის. ამგვარი არაერთგვაროვანი მიდგომები აჩენდა კითხვის ნიშნებს საქმეებთან დაკავშირებით კონკრეტული დაინტერესების თაობაზე.

¹¹⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 333 (8, 9).

¹¹⁵ ე.წ. „7 ნოემბრის საქმე“, საქმეზე ბრალდებულები არიან გიორგი უგულავა (თბილისის ყოფილი მერი), ივანე მერაბიშვილი (ყოფილი შინაგან საქმეთა მინისტრი), დავით კეზერაშვილი (ყოფილი თავდაცვის მინისტრი), ზურაბ ადიეიშვილი (ყოფილი მთავარი პროკურორი, შემდგომ - იუსტიციის მინისტრი), მიხეილ სააკაშვილი (საქართველოს ყოფილი პრეზიდენტი). ბრალდება - სსკ-ის 333-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი, სსკ-ის 25-ე, 182-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილები, სსკ-ის 25-ე, 194-ე მუხლის მე-3 ნაწილი; სსკ-ის 333-ე მუხლის მე-3 ნაწილი; სსკ-ის 333-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, სსკ-ის 194-ე მუხლის მე-3 ნაწილი; სსკ-ის 333-ე მუხლის მე-3 ნაწილი; სსკ-ის 333-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილები.

ე.წ. „პიჯაკების საქმე“, საქმეზე ბრალდებულად ცნობილია მიხეილ სააკაშვილი და თეიმურაზ ჯანაშია; ბრალდება - სსკ-ის 182-ე მუხლის მე-3 ნაწილი.

¹¹⁶ ე.წ. „ბათუმის ციხის ყოფილი უფროსების საქმე“, საქმეზე ბრალდებულები არიან ბათუმის ციხის №3 საპრობილის ყოფილი დირექტორი და მისი მოადგილე.

¹¹⁷ ე.წ. „თიბისის საქმე“ (მამუკა ხაზარაძის, ბადრი ჯაფარიძისა და ავთანდილ წერეთლის ბრალდების საქმე) და ე.წ. „რუსთავი 2-ის საქმე“ (ნიკა გვარამიას, კახაბერ დამენიასა და ზურაბ იაშვილის ბრალდების საქმე).

¹¹⁸ ე.წ. „თიბისის საქმეზე“ მოსამართლემ 2019 წლის 27 დეკემბერს გაწერა შემდეგი სხდომების თარიღები: 9 იანვარი, 14 იანვარი, 15 იანვარი, 17 იანვარი, 20 იანვარი, 22 იანვარი, 27 იანვარი, 29 იანვარი, 30 იანვარი, 3 თებერვალი, 6 თებერვალი, 10 თებერვალი, 12 თებერვალი, 17 თებერვალი, 19 თებერვალი, 25 თებერვალი, 28 თებერვალი, 4 მარტი, 6 მარტი, 10 მარტი, 12 მარტი, 17 მარტი, 19 მარტი, 23 მარტი, 25 მარტი. სხდომები უნდა დაწყებულიყო დილის 11 საათზე და გაგრძელებულიყო მთელი დღე. დაცვის მხარემ გააპროტესტა პროცესების ასეთი ინტენსივობით ჩანიშვნა, თუმცა მოსამართლემ, საწყის ეტაპზე, დასახელებული თარიღები არ შეცვალა; ხოლო ე.წ. „რუსთავი 2-ის საქმეზე“ მოსამართლემ 2020 წლის 3 იანვრის სხდომაზე გაწერა შემდეგი სხდომების თარიღები: 6 იანვარი, 10 იანვარი, 13 იანვარი, 20 იანვარი, 23 იანვარი, 24 იანვარი, 7 თებერვალი. მოგვიანებით, მოსამართლემ თვითაც იღებდა დააყენა და მოცემულ საქმეში სხვა მოსამართლე ჩაერთო, რის შემდგომაც სხდომებს შორის შუალედი გაიზარდა.

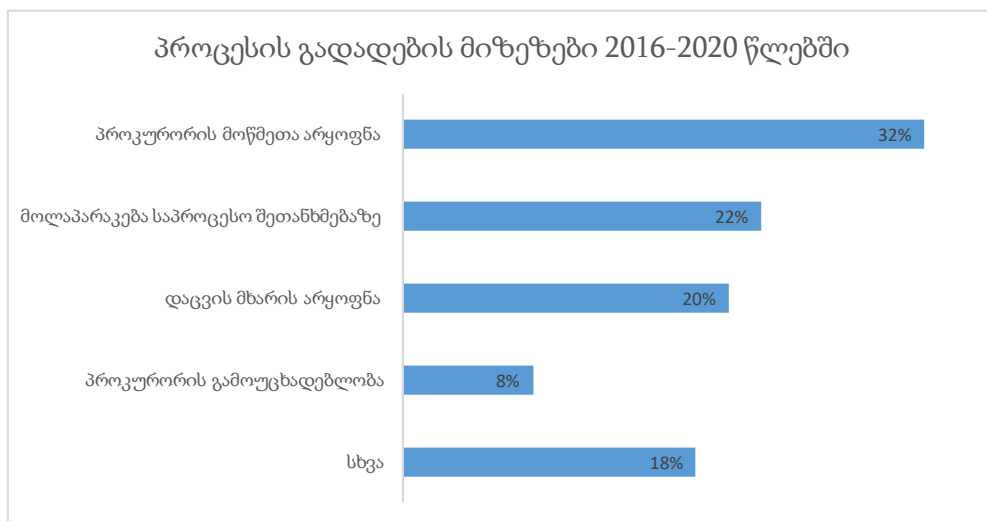
საქმეთა გაჭიანურებას იწვევს სხდომების დაგვიანებით დაწყება ან/და გადადება, რაზეც სასამართლო ყოველთვის ადეკვატურად ვერ რეაგირებს. არ გამოვლენილა არცერთი შემთხვევა, როდესაც მოსამართლემ მიიღო შესაბამისი ზომები მხარეთა დაგვიანებისა თუ გამოუცხადებლობის შემთხვევაში და მათ დააკისრა კანონით გათვალისწინებული სანქცია.

პროცესის გადადება

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის მიხედვით, საკმაოდ ხშირად ხდება სხდომების გადადება. კერძოდ, 2016-2020 წლებში საქმის არსებითი განხილვის სხდომა გადაიდო, საშუალოდ, 44% შემთხვევაში.¹¹⁹

ქვემოთ წარმოდგენილ დიაგრამაზე იხილეთ მონაცემები 2016-2020 წლებში პროცესის გადადების მიზეზების თაობაზე.

დიაგრამა №31

ძირითად შემთხვევაში პროცესის გადადება განპირობებულია იმით, რომ პროკურორი ვერ ახერხებს სხდომაზე მოწმეების წარმოდგენას (32%). ასევე, ხშირად სხდომის გადადების მიზეზად სახელდება საპროცესო შეთანხმებაზე მოლაპარაკება (22%) ან მხარეთა (დაცვის ან ბრალდების მხარის) გამოუცხადებლობა (28%). პროცესის გადადების სხვა მიზეზებში მოიაზრება: დაცვის მხარის მოწმეების არყოფნა, მხარის მოუმზადებლობა და სხვა.

სხდომების დაგვიანებით დაწყება

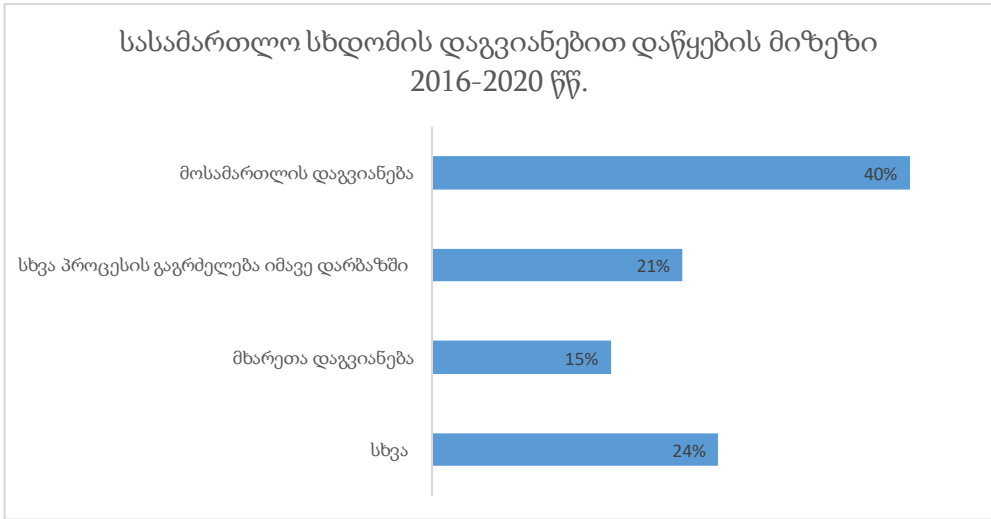
პრობლემად სახელდება სხდომების დაგვიანებით დაწყება. 2016-2020 წლების მონაცემებით, პრაქტიკულად, ყოველი მესამე სხდომა დაგვიანებით დაიწყო. სა-

¹¹⁹ საიას სასამართლო მონიტორინგის №11 საანგარიშო პერიოდში პროცესების 48% გახსნისთანავე გადაიდო ისე, რომ კანონით გათვალისწინებული არცერთი საპროცესო მოქმედება არ ჩატარებულა. №12 საანგარიშო პერიოდში გადაიდო პროცესების 47%, №13 ანგარიშის მიხედვით - სხდომათა 40%, ხოლო №14 საანგარიშო პერიოდში - სხდომათა 41%.

იას მონიტორინგის საანგარიშო პერიოდების მიხედვით, პროცენტული მაჩვენებლები ასე გადანაწილდა: №11 საანგარიშო პერიოდი - 40%; №12 საანგარიშო პერიოდი - 31%; №13 საანგარიშო პერიოდი - 30%; 14 საანგარიშო პერიოდი - 29%.

ქვემოთ წარმოდგენილ დიაგრამაზე იხილეთ მონაცემები 2016-2020 წლებში სხდომების დაგვიანებით დაწყების მიზეზების თაობაზე.

დიაგრამა №32

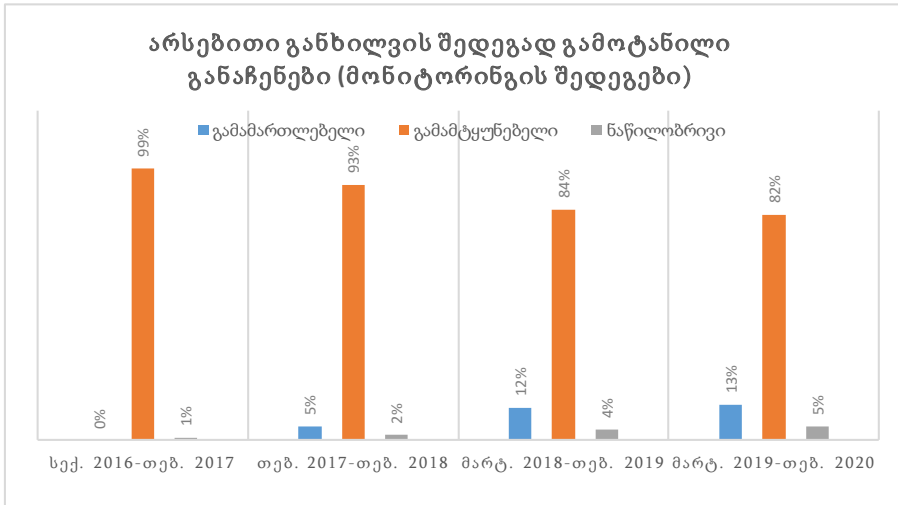
ყველაზე ხშირად სხდომის დაგვიანებით დაწყება განპირობებულია მოსამართლის მიზეზით (40%), ზოგჯერ - სხვა საქმეზე მიმდინარე პროცესის იმავე სხდომის დარბაზში გაგრძელებით (21%) ან მხარეთა დაგვიანებით (15%).

არსებითი განხილვის შედეგად გამოტანილი განაჩენები/სტატიისტიკა

მონიტორინგის ანგარიშის მიხედვით, არსებითი განხილვის შედეგად გამოტანილ განაჩენებთან დაკავშირებით შეინიშნება გარკვეული ტენდენცია. ბოლო 4 წლის დინამიკა აჩვენებს გამამართლებელი განაჩენების მზარდ მაჩვენებელს. პროპორციულად, შემცირებულია გამამტყუნებელი განაჩენით დასრულებული საქმეების რაოდენობა. თუმცა, საინტერესოა მიზეზიც, თუ რა განაპირობებს ამ მოცემულობას. მონიტორინგმა აჩვენა, რომ ეს, ძირითადად, გამოწვეულია ოჯახური დანაშაულების საქმეთა ბრალდებულების სასარგებლოდ დასრულებით. კერძოდ, როდესაც დაზარალებული სარგებლობს კანონით მისთვის მინიჭებული უფლებით და ჩვენებაზე უარს ამბობს, საქმეზე აღარ რჩება შესაბამისი სტანდარტის მტკიცებულებათა ერთობლიობა, რომელიც გონივრულ ეჭვს მიღმა პირის ბრალულობას დაადასტურებდა. ეს კი, საბოლოოდ, ბრალდებულთა სასარგებლოდ საქმის გადაწყვეტას იწვევს.

ქვემოთ წარმოდგენილ დიაგრამაზე იხილეთ საიას სასამართლო მონიტორინგის შედეგები არსებითი განხილვით გამოტანილი განაჩენების თაობაზე (სექტემბერი 2016 - თებერვალი 2020).

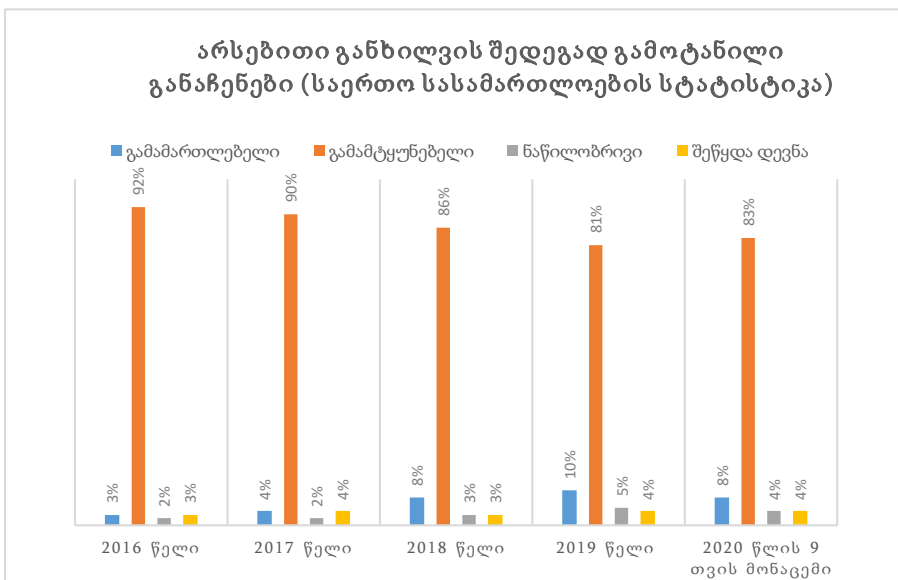
დიაგრამა №33

საერთო სასამართლოების ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები,¹²⁰ პრაქტიკულად, საიას მიერ წარმოდგენილი მაჩვენებლების მსგავსია. აქაც ფიქსირდება გამამართლებელი განაჩენების ხვედრითი წილის ზრდა.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ საერთო სასამართლოების სტატისტიკური მონაცემები 2016-2020 წლებში არსებითი განხილვის შედეგად გამოტანილი განაჩენების თაობაზე.

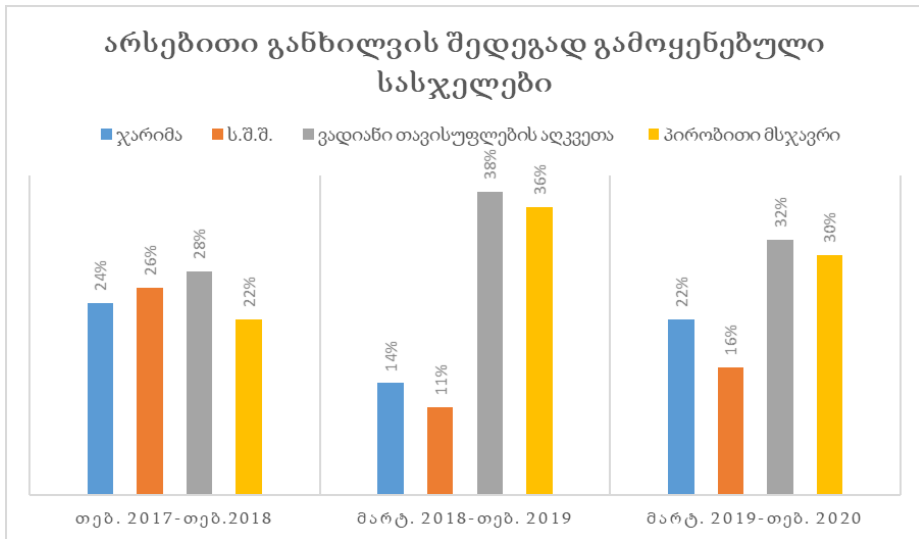
დიაგრამა №34

¹²⁰ საერთო სასამართლოების ძირითადი სტატისტიკური მონაცემები, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/statistics/> [ბოლო ნახვა:28.02.2021].

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ საიას სასამართლო მონიტორინგის მონაცემები არსებითი განხილვის შედეგად გამოყენებული სასჯელების თაობაზე (თებერვალი 2017 - თებერვალი 2020)

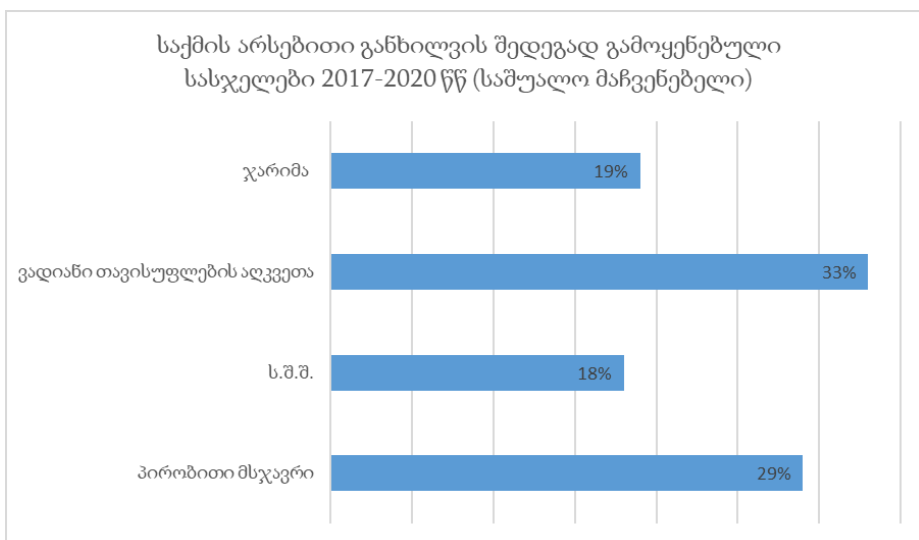
დიაგრამა №35

2017-2020 წლებში საიას მიერ შესწავლილი, გამამტყუნებელი განაჩენით დასრულებული საქმეების ანალიზი აჩვენებს, რომ ყველაზე ხშირად (33%) სასამართლო სასჯელის სახედ თავისუფლების აღკვეთას იყენებს, ასევე ხშირია პირობითი მსჯავრის გამოყენების შემთხვევები (29%).

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ საიას მონიტორინგის მიერ დაფიქსირებული მონაცემები არსებითი განხილვის შედეგად გამოყენებული სასჯელების თაობაზე (თებერვალი 2017 - თებერვალი 2020), საშუალო პროცენტული მაჩვენებელი.

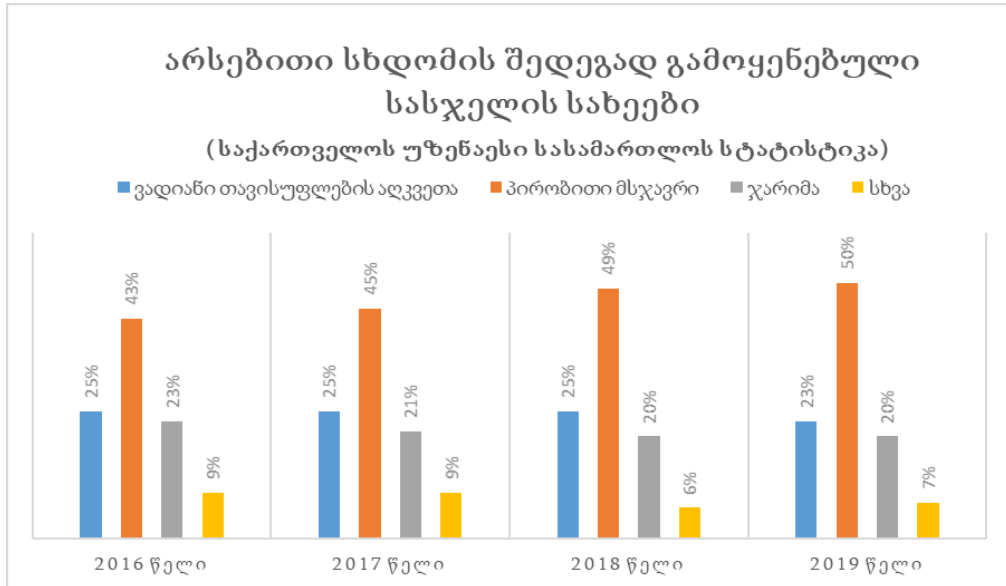
დიაგრამა №36

სასჯელებთან დაკავშირებით საერთო სასამართლოების ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები,¹²¹ პრაქტიკულად, ემთხვევა საიას სასამართლო მონიტორინგის შედეგად წარმოდგენილ მაჩვენებლებს.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ოფიციალური სტატისტიკა 2016-2019 წლებში გამოყენებული სასჯელის ღონისძიებების შესახებ.

დიაგრამა №37

¹²¹ მსჯავრდებულთა რაოდენობა სასჯელის ღონისძიებების მიხედვით, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/2019-weli-wigni-sisxli.pdf> [ბოლო ნახვა: 28.02.2021].

ნარკოტიკული დანაშაულები

შესავალი

ბოლო ხუთი წლის ყველა ანგარიშში საია საუბრობს ნარკოტიკულ დანაშაულებთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზის გაუმართაობაზე. წლებია, ორგანიზაცია მიუთითებს, რომ სახელმწიფო ნარკოტიკის ბრუნვას ებრძვის წამალდამოკიდებული ადამიანების საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან გარიყვის, მათ მიმართ მკაცრი და არათანაზომიერი სანქციების გამოყენებით.

4-წლიან საანგარიშო პერიოდში მოქალაქეებს არაერთხელ მოუწიათ საკუთარი უფლებების დასაცავად საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვა. თუმცა, მიღებული გადაწყვეტილებებიც ვერ გახდა სისხლის სამართლის კოდექსის ნარკოტიკულ დანაშაულთა თავში¹²² არსებული ნორმების ადამიანის უფლებებსა და თანაზომიერების პრინციპთან თანხვედრაში მოყვანის საფუძველი.

საიას მონიტორინგის 2017-2018 წლების საანგარიშო პერიოდში სსკ-ის ნარკოტიკული დანაშაულების თავში შევიდა ცვლილებები, რომლებიც განპირობებული იყო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებით. კერძოდ, არაკონსტიტუციურად გამოცხადდა:

- სსკ-ის 260-ე (1) მუხლით გათვალისწინებული სასჯელის ზომა - თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება ნედლი მარიხუანის (100 გრამამდე) პირადი მოხმარების მიზნით შექცნა/შენახვისთვის.¹²³
- სსკ-ის 260-ე (3) მუხლის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებს სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას (0,00009 გრამი) ნარკოტიკული საშუალება ღეზომორფინის დამზადება/ შექცნა/შენახვისთვის.¹²⁴
- სსკ-ის 265-ე (2) მუხლის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც კანაფის (მცენარე) (10 გრამამდე) პირადი მოხმარების მიზნით უკანონოდ დათესვისა ან მოყვანისთვის სასჯელის სახით ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას.¹²⁵
- სსკ-ის 265-ე (2) მუხლის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც კანაფის (მცენარე) (64 გრამამდე; 151 გრამამდე) პირადი მოხმარების მიზნით უკანონოდ დათესვისა ან მოყვანისთვის სასჯელის სახით ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას.¹²⁶
- სსკ-ის 265-ე (3) მუხლის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც კანაფის (მცენარე) (266 გრამამდე) პირადი მოხმარების მიზნით უკანონოდ დათესვისა ან მოყვანისთვის სასჯელის ზომად ითვალისწინებს თავისუფლებას აღკვეთას 6-დან 12 წლამდე. საქართველოს პარლამენტმა, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების საპასუხოდ, 2017 წლის 26 ივლისს შემოიღო სსკ-ის 273¹-ე მუხლი (მცენარე კანაფის ან მარიხუანის უკანონო შექცნა, შენახვა, გადაზიდვა,

¹²² სისხლის სამართლის კოდექსი, თავი XXXIII.

¹²³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2017 წლის 15 თებერვლის განჩინება №3/1/855, 21.02.2017წ.

¹²⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 13 ივლისის გადაწყვეტილება №1/8/696, 20.07.2017წ.

¹²⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 14 ივლისის გადაწყვეტილება №1/9/701,722,725, 20.07.2017წ.

¹²⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 14 ივლისის გადაწყვეტილება №1/9/701,722,725, 20.07.2017წ.

გადაგზავნა, გასაღება ან/და ექიმის დანიშნულების გარეშე მოხმარება), რომელიც არის სპეციალური ნორმა და ეხება მხოლოდ მცენარე კანაფს ან მარიხუანას. ეს მუხლი მოიცავს სსკ-ის 273-ე და 260-ე მუხლებს მცენარე კანაფის/მარიხუანის ნაწილში და კანაფს/მარიხუანას შედარებით მსუბუქ რეგულაციას უწესებს სხვა ნარკოტიკული საშუალებებისგან განსხვავებით.¹²⁷

- 2017 წლის 30 ნოემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო პრეცედენტული გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვითაც, მარიხუანის მოხმარებისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება არაკონსტიტუციურად მიიჩნია.¹²⁸
- 2017 წლის 30 ნოემბრისთვის უკვე არსებობდა სსკ-ის 273¹-ე მუხლი, რომელიც მარიხუანის მოხმარებას ექიმის დანიშნულების გარეშე მიიჩნევდა სისხლის სამართლის დანაშაულად. შესაბამისად, სისხლის სამართლის კოდექსში ისევ რჩებოდა ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ზემოხსენებული გადაწყვეტილებით არაკონსტიტუციურად ცნო.
- 2019-2020 წლის საანგარიშო პერიოდში საკონსტიტუციო სასამართლომ კიდევ ერთი გადაწყვეტილებით გამოკვეთა სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებების შეტანის საჭიროება, ასევე, უკანონო მფლობელობიდან ან ბრუნვიდან ამოღებული ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერებების მცირე, დიდი და განსაკუთრებით დიდი ოდენობების ნუსხის მოწესრიგების აუცილებლობა. საკონსტიტუციო სასამართლომ 2019 წლის 2 აგვისტოს გადაწყვეტილებით¹²⁹ სხვა ნარკოტიკული ნივთიერების ერთი მოხმარებისთვის განკუთვნილი ოდენობის შეძენა, შენახვა, დამზადება გამიჯნა იმ შემთხვევებისგან, როდესაც ნარკოტიკული ნივთიერების ოდენობა განკუთვნილია ერთზე მეტი მოხმარებისთვის. ასევე, განასხვავა ნარკოტიკული ნივთიერებები, რომელთა მოხმარება არ იწვევს სწრაფ შეჩვევას ან/და აგრესიულ ქცევას. საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად მიიჩნია თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც სახეზეა კუმულაციურად შემდეგი პირობები: 1) ერთი მოხმარებისთვის საჭირო ოდენობის ნარკოტიკული საშუალების შეძენა, შენახვა, დამზადება; და 2) ამ ნივთიერების მოხმარება არ იწვევს სწრაფ შეჩვევას ან აგრესიულ ქცევას.¹³⁰

¹²⁷ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 48.

¹²⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის 2017 წლის 30 ნოემბრის გადაწყვეტილება №1/13/732; 2017.

¹²⁹ სარჩელის დასახელება: საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ; 1/6/770; 2.08.2019; ა) საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 45-ე მუხლის სიტყვების „...ან, გამოწვლის შემთხვევაში, თუ საქმის გარემოებებისა და დამრღვევის პიროვნების გათვალისწინებით ამ ზომის გამოყენება არასაკმარისად იქნება მიჩნეული – ადმინისტრაციულ პატიმრობას 15 დღემდე ვადით“ (2017 წლის 28 ივლისამდე მოქმედი რედაქცია) ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებს სანქციის სახით ადმინისტრაციული პატიმრობის გამოყენების შესაძლებლობას ისეთი ნარკოტიკული საშუალების მოხმარებისა და ერთი მოხმარებისთვის საჭირო ოდენობის შეძენისა და შენახვისთვის, რომელთა მოხმარება არ იწვევს სწრაფ შეჩვევას ან/და აგრესიულ ქცევას. ბ) საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 273-ე მუხლის სიტყვების „...ანდა თავისუფლების აღკვეთით, ვადით ერთ წლამდე“ (2017 წლის 28 ივლისამდე მოქმედი რედაქცია) ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებს სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას ისეთი ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგისა ან პრეკურსორის მოხმარებისა და ერთი მოხმარებისთვის საჭირო ოდენობით დამზადების, შეძენისა და შენახვისთვის, რომელთა მოხმარება არ იწვევს სწრაფ შეჩვევას ან/და აგრესიულ ქცევას.

¹³⁰ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 98.

წამალდამოკიდებული ადამიანებისთვის საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოხსენებულმა პოზიტიურმა განსაზღვრებამ 2019 წლის აგვისტო-სექტემბერში დიდი გაურკვევლობა გამოიწვია პროკურატურასა და საერთო სასამართლოებში. მიზეზი ის იყო, რომ არ არსებობდა ჩანაწერი, მაგალითად, იწვევდა თუ არა სწრაფ შეჩვევას ან/და აგრესიულ ქცევას სსკ-ის 260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით წარდგენილი ბრალდების დროს ნივთმტკიცების სახით ამოღებული კონკრეტული ნარკოტიკული საშუალებები. ამასთან, ნარკოტიკული საშუალებების (ფსიქოაქტიური) ოდენობების ნუსხა დღემდე არ არის მოწესრიგებული იმგვარად, რომ გამოყოფილი იყოს ერთი მოხმარებისთვის საჭირო ოდენობები. ნუსხაში ბევრ ნარკოტიკულ საშუალებას საერთოდ არ გააჩნია მცირე ოდენობის ნაწილი.

დაჯგუფებულ კლასიფიკაციაში განსაზღვრული ოდენობები არ გამომდინარეობს ინდივიდუალიზმის პრინციპიდან და მათი ფლობა და ზემოქმედება ერთნაირად არის შეფასებული ყველა პირის მიმართ, რომლებიც ფლობენ დადგენილ ზღვარს ზემოთ არსებულ ნარკოტიკულ საშუალებებს. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებამ ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით კიდევ უფრო მეტი როლი შესძინა საექსპერტო ცოდნას და მნიშვნელობას, რამაც დღის წესრიგში ექსპერტების მაღალკვალიფიციურობის საკითხიც დააყენა. ქმედების ბრალულობის შინაარსობრივ ნაწილში მეტად თვალხილული გახდა ადამიანის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებების როლი, ხოლო ბრალდების მხარეს დანაშაულის მტკიცების უფრო მძიმე ტვირთი დააკისრა. ამასთან, სასამართლოს ზრუნვაზე ორიენტირებული ნარკოპოლიტიკის გატარების მეტი შესაძლებლობა მისცა.

2020 წლის 4 ივნისს საკონსტიტუციო სასამართლომ კიდევ ერთი პრეცედენტული მნიშვნელობის განჩინება გამოსცა, რომლის მიხედვითაც, არაკონსტიტუციურად გამოცხადდა სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილის სიტყვების „ისჯება თავისუფლების აღკვეთით, ვადით ხუთიდან რვა წლამდე“ ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებს სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას მოსახმარად გამოუსადეგარი ოდენობის ნარკოტიკული საშუალების უკანონო შექმნისას.¹³¹ მოსახმარად გამოსადეგია თუ არა ნარკოტიკული საშუალების ოდენობა, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განსაზღვროს სისხლის სამართლის საქმის განმხილველმა სასამართლომ.

ასევე მნიშვნელოვანია საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილება.¹³² ნარკოტიკული დანაშაულების საქმეებში ყველაზე ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როდესაც პოლიციელები, სხვა დამატებითი ინფორმაციის მითითების გარეშე, გადმოსცემენ ოპერატიული წყაროს მონათხრობს და შემდეგ სასამართლო ამგვარ ჩვენებებს გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის ერთ-ერთ საფუძვლად წარმოადგენს. საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ გადაწყვეტილებით გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისთვის არსებულზე მაღალი სტანდარტი დაადგინა და არაკონსტიტუციურად ცნო საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-13 მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებს გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისას სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომლის იმ ჩვენების მტკიცე-

¹³¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის 2020 წლის 04 ივნისის განჩინება №1/19/1265,1318.

¹³² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მეორე კოლეგიის 2020 წლის 25 დეკემბრის №2/2/1276 გადაწყვეტილება - №1276 კონსტიტუციური სარჩელი „გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5071269?publication=0> [ბოლო ნახვა: 28.02.2021].

ბულებად გამოყენებას, რომელიც ეფუძნება ოპერატიული წყაროს („კონფიდენტი“, „ინფორმანტი“) ან ანონიმური პირის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას.

ზემოხსენებული გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ ხაზი გაუსვა გამამტყუნებელი განაჩენის მაღალი ლეგიტიმაციისთვის მხარეთა თანასწორუფლებიანობის პრინციპის დაცვის აუცილებლობას და აღნიშნა, რომ დაცვის მხარეს არ აქვს შესაძლებლობა, უშუალოდ დაკითხოს ოპერატიული ინფორმაციის მიმწოდებელი პირი, ეჭვქვეშ დააყენოს იმ ადამიანის სანდოობა და დამაჯერებლობა, რომლის ჩვენებასაც სასამართლო ეყრდნობა გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისას. დაცვის მხარისთვის ამგვარი შესაძლებლობის არქონა აშკარად ქმნის იმის საფრთხეს, რომ საქმეზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა არაუტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე მოხდეს.

წლებია, ნარკოტიკულ დანაშაულებთან დაკავშირებით პრობლემას წარმოადგენს არა მხოლოდ გირაოსა და პატიმრობის შესახებ ძირითადად დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილებები და მკაცრი სასჯელები, არამედ სასჯელის მოხდის შემდგომი რეაბილიტაცია. კანონმდებლობით, სასჯელის მოხდის შემდეგ პირს უზღუდება სატრანსპორტო საშუალების მართვა, შრომის თავისუფლება და ცოდნის გაზიარების უფლება,¹³³ რაც, ბუნებრივია, ართულებს საზოგადოებაში მის ინტეგრაციას. მაგალითად, საქართველოში დასაქმებულთა¹³⁴ მნიშვნელოვანი ნაწილი ტაქსის მომსახურების გამწევი პირები არიან. ნარკოტიკული დანაშაულისთვის სასჯელმოხდით პირებს კი კანონი და სასჯელთან მისი ბმა ართმევს შესაძლებლობას, თუნდაც ამ მიმართულებით დასაქმდნენ.

სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების შემთხვევაში მოსამართლე სარგებლობს დისკრეციით და კანონმდებლობით განსაზღვრული უფლებების ჩამორთმევის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას ითვალისწინებს მსჯავრდებულის პიროვნულ მახასიათებლებს, ოჯახურ მდგომარეობას, ნასამართლობას, მის დამოკიდებულებას ჩადენილი დანაშაულისადმი, ამ დანაშაულის ჩადენის ვითარებას, დამდგარ შედეგს, დანაშაულის განმეორებით ჩადენის რისკს, დაზარალებულისა და მსჯავრდებულის ურთიერთდამოკიდებულებასა და სხვა გარემოებებს.¹³⁵ ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით კი მოსამართლე მოკლებულია ამგვარ შესაძლებლობას და არსებითი განხილვის შედეგად განაჩენის გამოტანისას იძულებულია, მსჯავრდებულს დადგენილი ვადით ჩამოართვას ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლით განსაზღვრული უფლებები.

საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის დროს ბრალდების მხარეს შეუძლია, თავად ბრალდებულთან შეთანხმებით განსაზღვროს ზემოხსენებული უფლებების ჩამორთმევის ვადა, რაც, შესაძლოა, საპროცესო შეთანხმებით საქმის დასრულების ერთ-ერთ მამოტივირებელ გარემოებად იქცეს. აქედან გამომდინარე, არსებობს რისკი, რომ ამ ნაწილში შეღავათის მიღების წინაპირობით, სასჯელის, მაგალითად, ჯარიმის გამოყენების დროს უფრო მკაცრ სასჯელზე

¹³³ ჩამორთმეული უფლებებისა და მათი ჩამორთმევის ვადების შესახებ იხილეთ ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 3, 5, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/22132?publication=12#> [ბოლო ნახვა: 28.02.2021]

¹³⁴ 18.12.2020 წლის მონაცემებით, თბილისში ტაქსით გადაყვანის 17712 აქტიური ნებართვაა. განახლებადი მონაცემები ხელმისაწვდომია: <https://taxi.tbilisi.gov.ge/public/welcome/login> [ბოლო ნახვა: 28.02.2021].

¹³⁵ სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთან ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 3, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4792146?publication=1> [ბოლო ნახვა: 28.02.2021].

მოხდეს ბრალდებულთან შეთანხმება. ამასთან, თანამედროვე სამყაროში სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების რეალიზება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ პირებს ხშირად ამ შეზღუდვის დარღვევა უწევთ. შედეგად კი, ისინი კვლავ ბრალდებულები ხდებიან.¹³⁶

ამნისტიის კანონი

2021 წლის 11 იანვარს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო საქართველოს კანონი ამნისტიის შესახებ.¹³⁷ ის, ძირითადად, შეეხო ნარკოტიკული დანაშაულისთვის ბრალდებულ და მსჯავრდებულ პირებს. საპატიმრო და არასაპატიმრო (გარდაჯარიმისა) სასჯელისგან სრულად გათავისუფლდნენ საქართველოს სსკ-ის 260-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწილებით, 261-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწილებით (არ შეეხო გასაღებას), 265-ე, 271-ე, 273-ე მუხლების 1-ლი ნაწილით, სსკ-ის 273¹-ე მუხლის 1-ლი-მე-7 ნაწილებით და 274-ე მუხლით ბრალდებული და მსჯავრდებული პირები.

ამნისტიის კანონით სასჯელი გაუნახვერდათ აგრეთვე 260-ე მუხლის მე-3 და 261-ე მუხლის მე-3 ნაწილებით ბრალდებულ და მსჯავრდებულ პირებს, რომლებიც არ არიან სხვა დანაშაულისთვის ნასამართლევნი (არ იგულისხმება ნარკოტიკულ დანაშაულთა თავით განსაზღვრული მუხლებით ნასამართლობა). სასჯელი ¼-ით შეუმცირდათ სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-6 „ა“ ქვეპუნქტით (არ ეხება გასაღების ნაწილს), 261-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით (არ ეხება გასაღების ნაწილს) და 265-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით ბრალდებულ და მსჯავრდებულ პირებს. მნიშვნელოვანია, რომ ამ პირებს, იმავდროულად, აღუდგებათ „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონით ჩამორთმეული უფლებები (გარდა იარაღის დამზადების, შექმნის, შენახვისა და ტარებისა).

ამნისტიის კანონით სახელმწიფო შეეცადა, წლების მანძილზე მოქმედი მკაცრი, დაუბალანსებელი ნარკოტიკული პოლიტიკა შეემსუბუქებინა ერთჯერადი ჰუმანური აქტით, რომელიც, ბუნებრივია, დადებით გავლენას ახდენს მსჯავრდებულთა უფლებებზე მდგომარეობაზე, თუმცა გამოსავალი არ არის. კანონმდებელმა დაუყოვნებლივ უნდა გადადგას ქმედითი ნაბიჯები ნარკოტიკულ ნივთიერებათა ნუსხის მოწესრიგების, ნარკოტიკულ დანაშაულთა თავში არსებული სასჯელების ადეკვატურ ჩარჩოში მოქცევისა და წამალდამოკიდებული ადამიანების მიმართ ზრუნვაზე ორიენტირებული ნარკოპოლიტიკის გატარების თვალსაზრისით.

ალკვეთის ღონისძიებების გამოყენება ნარკოტიკულ დანაშაულებზე

სხვა ტიპის დანაშაულებთან შედარებით, ნარკოტიკულ დანაშაულებზე მოთხოვნილი ალკვეთის ღონისძიებები უფრო მეტად დაუსაბუთებელი ან არასაკმარისად დასაბუთებული და შაბლონური ხასიათისაა.¹³⁸ გირაოს შემთხვევაში ხშირად ირ-

¹³⁶ სსკ-ის 381-ე მუხლი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას განსაზღვრავს ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობისთვის.

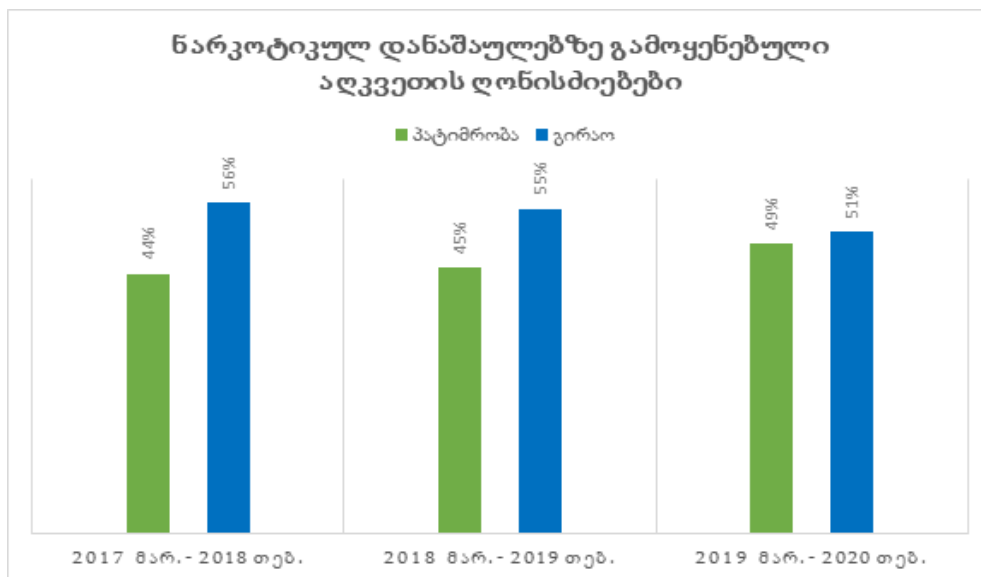
¹³⁷ საქართველოს კანონი ამნისტიის შესახებ, 11.01.2021, ხელმისაწვდომია: <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/266879> [ბოლო ნახვა: 04.03.2021].

¹³⁸ 2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში სულ გამოვლინდა 92 (22%) დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილება ალკვეთის ღონისძიების თაობაზე, აქედან 31 (33%) ეხებოდა ნარკოტიკულ დანაშაულს; მომდევნო საანგარიშო პერიოდში - 140-დან 46 (33%) შემთხვევა, ხოლო 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში 167 გადაწყვეტილებიდან 69 (41%) ეხებოდა ნარკოტიკულ დანაშაულებს.

ღვეოდა თანაზომიერების პრინციპი და მოთხოვნილი თანხა არ შეესაბამებოდა ბრალდებულის ქონებრივ მდგომარეობას. პროკურატურა, მაშინაც კი, როდესაც ამის შესაძლებლობა ჰქონდა, ნარკოტიკულ დანაშაულებზე არ აყენებდა შუამდგომლობას გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ შეთანხმების თაობაზე.¹³⁹ აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის მოთხოვნის დროს ბრალდების მხარე ხშირად აპელირებდა მტკიცებულებების განადგურებისა და მოწმეებზე ზემოქმედების საფრთხეებზე, მაშინ, როდესაც საქმეში სულ ორი ან სამი პოლიციელი მოწმე ფიგურირებდა, ხოლო ნივთმტკიცება უკვე ამოღებული იყო. ასევე, პროკურატურა ზოგჯერ მიუთითებდა შესაძლო დანაშაულებრივი კავშირების არსებობაზე, ხოლო ამის დამადასტურებელ მტკიცებულებებს არ წარმოადგენდა. უმრავლეს შემთხვევაში კი აღნიშნავდა, რომ ნარკოტიკული ნივთიერების წარმომავლობისა და გამსაღებლის დასადგენად საჭირო იყო არაერთი საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება, თუმცა ასეთი საქმეების უმრავლესობა, როგორც წესი, პირველი წარდგენის ეტაპზევე სრულდებოდა და შემდგომ ახალი მნიშვნელოვანი მტკიცებულების გამოკვეთა არ ხდებოდა.

*ქვემოთ იხილეთ დიაგრამები ნარკოტიკულ დანაშაულებთან დაკავშირებით გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებების თაობაზე. დიაგრამები არ შეიცავს ინფორმაციას სსკ-ის 273-ე¹⁴⁰ და 273¹-ე¹⁴¹ მუხლებთან მიმართებით გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებების რაოდენობის შესახებ.*¹⁴²

დიაგრამა №38

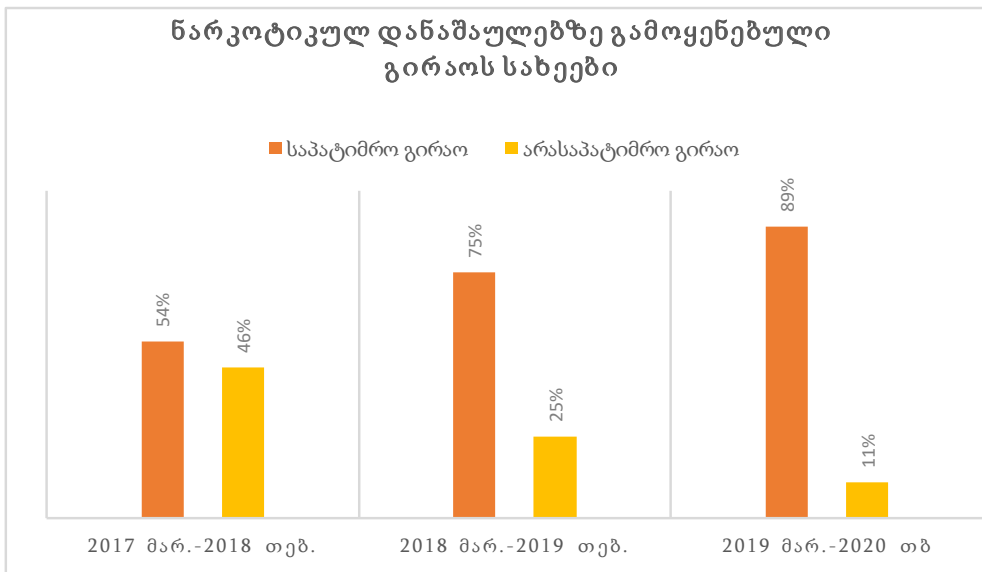

¹³⁹ 2019-2020 წლის საანგარიშო პერიოდში საია დაესწრო სსკ-ის 273-ე და 273¹-ე მუხლებით ბრალდებულთა 23 სხდომას, საიდანაც 19 შემთხვევაში შესაძლებელი იყო სათანადო ქცევისა და გაუსვლელობის შესახებ შეთანხმების შეფარდება. ამის მიუხედავად, პროკურატურას ეს აღკვეთის ღონისძიება არცერთხელ არ მოუთხოვია, სასამართლომ კი მხოლოდ 3 შემთხვევაში გამოიყენა.

¹⁴⁰ ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მცირე ოდენობით უკანონო დამზადება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან/და ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონო მოხმარება.

¹⁴¹ მცენარე კანაფის ან მარიხუანის მცირე ოდენობით უკანონო შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან/და გასაღება.

¹⁴² უფრო დეტალურად იხ. დანართი №3.

მონიტორინგის შედეგები

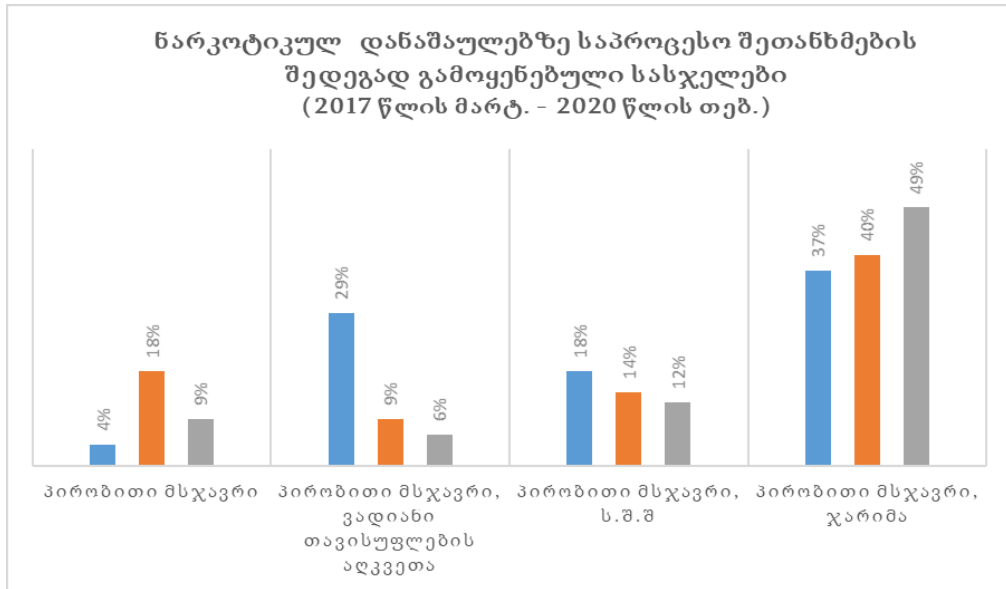
საპროცესო შეთანხმების სხდომებზე გამოყენებული სასჯელები ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის

სასამართლო მონიტორინგის შედეგების თანახმად, ნარკოტიკული დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული პირების ნახევარზე მეტს საპროცესო შეთანხმება უფორმდება ჯარიმის გადახდის პირობით.¹⁴³

ქვემოთ იხილეთ დიაგრამა, სადაც ასახულია საპროცესო შეთანხმებისას ნარკოტიკული დანაშაულისთვის გამოყენებული სასჯელის სახეები 2017 წლის თებერვლიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში, თითოეული წლის ცალკეული მონაცემი (დიაგრამაზე ასახული არ არის სსკ-ის 273-ე და 273¹-ე მუხლებით გათვალისწინებული სასჯელის სახეები).

¹⁴³ უფრო დეტალურად იხილეთ დანართი №3.

დიაგრამა №40

მონიტორინგის შედეგები, შესწავლილი განაჩენების მსგავსად, აჩვენებს, რომ საპროცესო შეთანხმებით დასრულებული ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის იშვიათად გამოიყენება რეალური თავისუფლების აღკვეთა, ხოლო თუ გამოიყენება, მხოლოდ მცირე ვადით და სხვა დამატებით სასჯელთან ერთად.

საქმის არსებითი განხილვით გამოტანილი სასჯელები

შესწავლილი განაჩენების შედეგად მიღებული მონაცემების მსგავსად, სასამართლო მონიტორინგი ავლენს, რომ ნარკოტიკული დანაშაულის საქმეები ძირითადად გამამტყუნებელი შედეგით სრულდება. 2018 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საიას მონიტორები დაესწრნენ ნარკოტიკულ დანაშაულთან დაკავშირებულ (სსკ-ის 260-ე მუხლი) 10 პროცესს, სადაც მოსამართლემ განაჩენი გამოიტანა. ათივე საქმეზე დადგა გამამტყუნებელი განაჩენი: 9 შემთხვევაში სასამართლომ მსჯავრდებულებს სასჯელად ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა განუსაზღვრა, ხოლო 1 შემთხვევაში - თავისუფლების აღკვეთა, რაც ჩაითვალა პირობითად.

რაც შეეხება სსკ-ის 273-ე და 273¹-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულებს, დადგა სულ 2 განაჩენი და მსჯავრდებულებს სასჯელის სახედ განესაზღვრათ ჯარიმა, ერთ შემთხვევაში - 2000 ლარის, ხოლო მეორე შემთხვევაში - 2500 ლარის ოდენობით.

ერთ საქმეზე სასამართლომ პირი დამნაშავედ ცნო დიდი ოდენობით ნარკოტიკული საშუალების შეძენა-შენახვაში (სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი). სასჯელის ზომად განუსაზღვრა მინიმალური სასჯელი - 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა. ხოლო საპროცესო შეთანხმებისას ანალოგიურ დანაშაულში მსჯავრდებულ პირებს, ძირითადად, არასაპატიმრო სასჯელი - პირობითი მსჯავ-

რი, ჯარიმა, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა შეეფარდათ.¹⁴⁴

განაჩენების ანალიზი

იმის დასადგენად, ნარკოტიკულ დანაშაულებზე გამოყენებული სასჯელები, სამართლებრივი შედეგის თვალსაზრისით, რამდენად იწვევს სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვისა და არსებითი განხილვის გარეშე (საპროცესო შეთანხმების გზით) განაჩენის გამოტანის შემთხვევებში ინდივიდების განსხვავებულ პირობებში ჩაყენებას, საიამ 5 სასამართლოდან - თბილისის, ქუთაისის ბათუმის, რუსთავის საქალაქო და თელავის რაიონული სასამართლოებიდან გამოითხოვა სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულთან¹⁴⁵ დაკავშირებული როგორც არსებითი განხილვით დასრულებული საქმეების, ისე საპროცესო შეთანხმების შედეგად გამოტანილი განაჩენები.

საბოლოოდ, სასამართლოებიდან საიას მიეწოდა 2016-2020 წლებში საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულზე საქმის არსებითი განხილვის შედეგად გამოტანილი 86 განაჩენი 92 პირის მიმართ¹⁴⁶ და საპროცესო შეთანხმების შედეგად გამოტანილი 44 განაჩენი 44 პირის მიმართ.¹⁴⁷

შესწავლილი განაჩენები აჩვენებს, რომ ნარკოტიკული დანაშაულის საქმეები, უმეტესად, გამამტყუნებელი განაჩენით სრულდება. 86-დან მხოლოდ 3 (4%) საქმეზე, 3 ბრალდებულის მიმართ დადგა გამამართლებელი განაჩენი. ამ შემთხვევებში სასამართლომ მიიჩნია, რომ წარმოდგენილი მტკიცებულებები გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით ვერ ადასტურებდა პირთა ბრალეულობას. ნარკოტიკულ დანაშაულზე გამამტყუნებელი განაჩენი, ძირითადად, ეფუძნება სამართალდამცავი უწყების წარმომადგენელი მოწმეებისა და ქიმიური და ნარკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნათა ერთობლიობას.

განაჩენების შესწავლამ ცხადყო, რომ ყველაზე ხშირად გამოვლინდა ნარკოტიკული საშუალება ბუპრენორფინის, ჰეროინისა და მარიხუანის უკანონო დამზადების, წარმოების, შექენის, შენახვის, გადაზიდვისა ან გადაგზავნის ფაქტები.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე წარმოდგენილია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულთა საქმეებზე ამოღებული ნარკოტიკული საშუალების სახეობები.

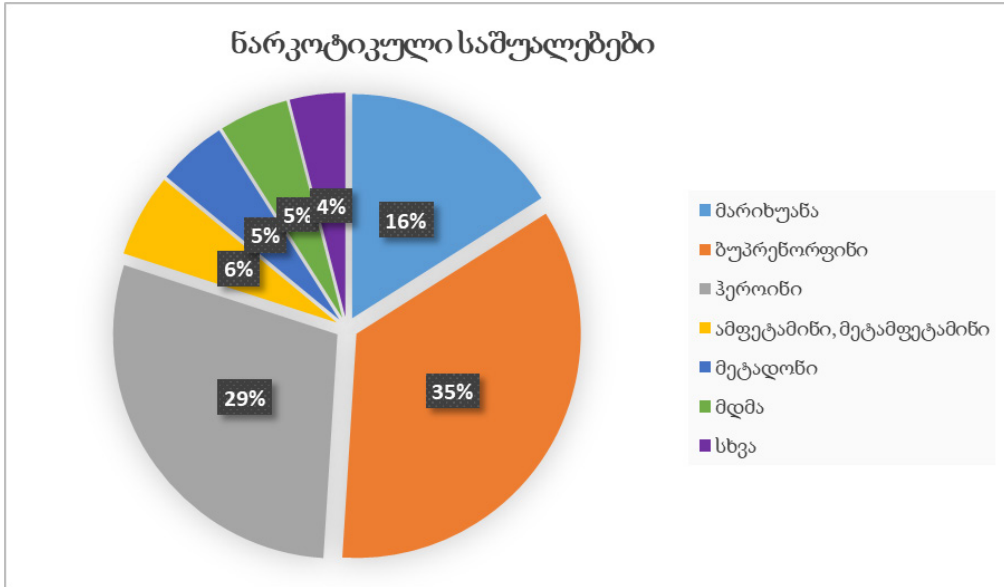
¹⁴⁴ მაგალითისთვის, ამ ტიპის დანაშაულზე 2018 წლის მარტი - 2019 წლის საანგარიშო პერიოდში დაიდო 27 საპროცესო შეთანხმება და უმრავლეს - 24 შემთხვევაში ბრალდებულებს შეეფარდათ პირობითი მსჯავრი, ჯარიმა, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა ან სხვა. მხოლოდ 3 მათგანს შეეფარდა ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა, ისიც - არაუმეტეს 1 წლის ვადით.

¹⁴⁵ სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გულისხმობს ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის ან ახალი ფსიქოაქტიური ნივთიერების უკანონო დამზადებას, წარმოებას, შექენას, შენახვას, გადაზიდვას ან გადაგზავნას ა) დიდი ოდენობით; ბ) წინასწარი შეთანხმებით, ჯგუფის მიერ; გ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; დ) არაერთგზის; ე) იმის მიერ, ვისაც წინათ ჩადენილი აქვს ნარკოტიკული დანაშაულის თავით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული.

¹⁴⁶ თელავის რაიონული სასამართლოს მიერ გამოტანილი 5 განაჩენი, თბილისის საქალაქო სასამართლოს - 23 განაჩენი; ბათუმის საქალაქო სასამართლოს - 35 განაჩენი; რუსთავის საქალაქო სასამართლოს - 10 განაჩენი და ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს - 13 განაჩენი.

¹⁴⁷ თელავის რაიონული სასამართლოს მიერ გამოტანილი 14 განაჩენი; ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს - 30 განაჩენი.

დიაგრამა №41

საგულისხმოა, რომ საქმის არსებითი განხილვისას ბრალდებულების უმრავლესობა ნარკოტიკულ დანაშაულებზე წარდგენილ ბრალს აღიარებს. 53 (58%) შემთხვევაში ბრალდებულებმა აღიარეს დანაშაულის ჩადენა და უდავოდ გახადეს ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები, რაც, შესაბამისად, სასამართლოს მხრიდან სასჯელის დანიშვნაზეც აისახა. თუმცა, მათ, როგორც წესი, ბევრად უფრო მკაცრი სასჯელი შეეფარდათ, ვიდრე საპროცესო შეთანხმებით ანალოგიური მუხლით მსჯავრდებულ პირებს.

სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება სასჯელის სახედ და ზომად ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას 5-8 წლამდე ვადით. ის მძიმე კატეგორიის დანაშაულს მიეკუთვნება. არსებითი განხილვისას მოსამართლე მოკლებულია შესაძლებლობას, ბრალდებულს დანიშნული სასჯელი - თავისუფლების აღკვეთა - ჩაუთვალოს პირობითად.¹⁴⁸ აქედან გამომდინარე, ყველა შემთხვევაში მსჯავრდებულ პირებს შეეფარდათ რეალური სასჯელი - საშუალოდ, 5-6 წლით თავისუფლების აღკვეთა.

საპროცესო შეთანხმებით, ანალოგიური მუხლით ბრალდების საქმეებზე, 37 მსჯავრდებულიდან უმეტესობას - 23-ს (62%) არასაპატიმრო სასჯელი განესაზღვრა, დანარჩენ 14-ს (38%) კი საპატიმრო სასჯელი, ისიც ნაწილობრივ, პირობით მსჯავრთან ერთად.

განაჩენების დამუშავებით გამოიკვეთა ორი პრაქტიკულად იდენტური გარემოებების მქონე საქმე, სადაც ნარკოტიკული დანაშაულისთვის მსჯავრდებული პირები სამართლებრივად არსებითად უთანასწორო პირობებში აღმოჩნდნენ. ორივე

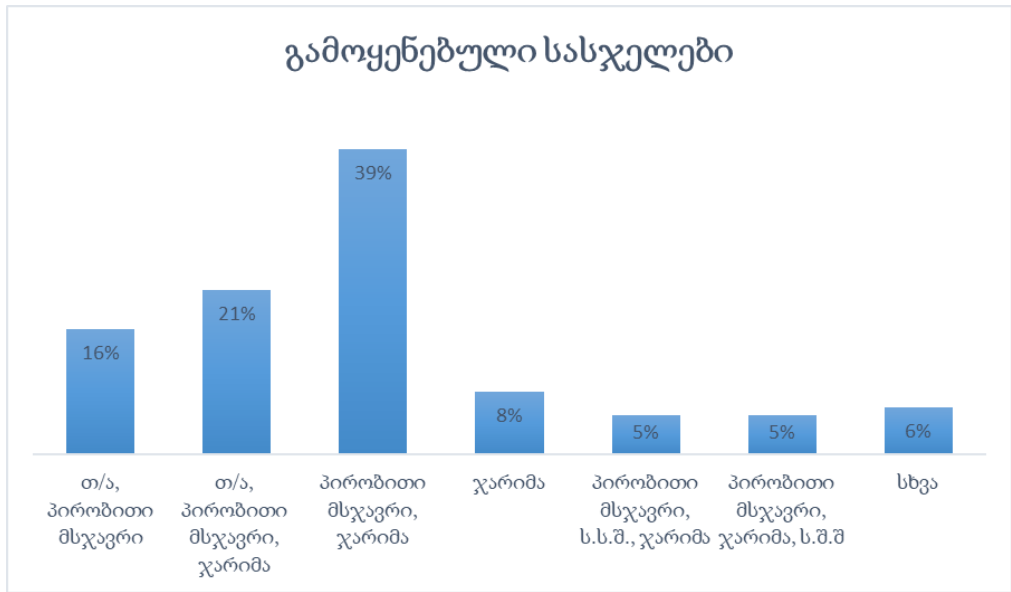
¹⁴⁸ სსკ-ის 63-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, თუ მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განზრახ ნაკლებად მძიმე ან გაუფრთხილებელი დანაშაული და იგი აღიარებს მას ან/და თანამშრომლობს გამოძიებასთან, სასამართლო უფლებამოსილია, დაადგინოს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაითვალოს პირობითად, თუ მსჯავრდებული წარსულში ნასამართლევ არ ყოფილა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახ მძიმე დანაშაულის ჩადენისთვის.

საქმეში პირებს ბრალად ედებოდათ დიდი ოდენობით ნარკოტიკული საშუალება ბუპრენორფინის უკანონო შეძენა-შენახვა (სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი). არსებითი განხილვის შედეგად, პირს მიესაჯა ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა 6 წლის ვადით,¹⁴⁹ ხოლო ანალოგიური ბრალდების საქმეზე სხვა პირს, რომელთანაც გაფორმდა საპროცესო შეთანხმება, სასჯელის სახედ და ზომად განესაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 5 წლის ვადით, რაც სრულად ჩაეთვა-ლა პირობითად იმავე გამოსაცდელი ვადით.¹⁵⁰

როგორც სასამართლო მონიტორინგი, ისე განაჩენების შესწავლა ადასტურებს, რომ ნარკოტიკული დანაშაულისთვის გათვალისწინებული მკაცრი სასჯელების გამო, არსებითად მსგავსი ბრალდების მიუხედავად, ბრალდებულები აშკარად შეუსაბამო და არათანასწორ მდგომარეობაში არიან, როდესაც პროკურატურა არ უფორმებს პირს საპროცესო შეთანხმებას და სასამართლო საქმეს არსებითად იხილავს. ასე დროს, სასამართლოს მხრიდან სასჯელის მინიმალური ოდენობის გამოყენების მიუხედავად, პირი მაინც გაცილებით მკაცრ დასჯას ექვემდებარება, ვიდრე ანალოგიურ დანაშაულში მსჯავრდებული პირი, რომელსაც საპროცესო შე-თანხმება გაუფორმდა.

ქვემოთ დიაგრამაზე იხილეთ შესწავლილ (სსკ-ის 260-ე მუხლის მე-3 ნაწილზე) საპროცესო შეთანხმებათა განაჩენების შედეგად დანიშნული სასჯელები.

დიაგრამა №42

შესაბამისად, როდესაც პროკურატურის მხრიდან არ ვლინდება კეთილი ნება და პირს არ უფორმდება საპროცესო შეთანხმება, ის სასჯელის თვალსაზრისით, სხვა პირებთან შედარებით, უფრო მკაცრად აგებს პასუხს და არსებითად უთანასწორო მდგომარეობაშია.

¹⁴⁹ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 16 მაისის №1-1364/15 განაჩენი.
¹⁵⁰ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის ოქტომბრის განაჩენი (საქმის ნომერი და კონკრეტული თვის რიცხვი საიას დაშტრიხული სახით მიეწოდა).

განაჩენების შესწავლამ ასევე აჩვენა, რომ პარლამენტის მხრიდან ნარკოტიკულ დანაშაულებზე საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების შესაბამისი ცვლილებების დაგვიანებამ პრაქტიკაში გარკვეული გაუგებრობა გამოიწვია.

კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილების თანახმად (საქმე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“), საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო 70 გრამამდე გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შეძენა/შენახვისთვის სანქციის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება. შემდგომ, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის განმწესრიგებელი სხდომის 2016 წლის 26 თებერვლის №3/1/708, 709, 710 განჩინებით, ძალადაკარგულად გამოცხადდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის პირველი ნაწილის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონის №2 დანართის 92-ე ჰორიზონტალურ გრაფაში განსაზღვრული ნარკოტიკული საშუალება გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით უკანონო შეძენა-შენახვისთვის.¹⁵¹

სანამ პარლამენტი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებს კანონმდებლობაში ასახავდა და 2017 წლის 26 ივლისს მცენარე კანაფისა და მარიხუანისთვის შემოიღებდა სპეციალურ ნორმას - სსკ-ის 273¹-ე მუხლს (მცენარე კანაფის ან მარიხუანის უკანონო შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა, გასაღება ან/და ექიმის დანიშნულების გარეშე მოხმარება),¹⁵² სასამართლოს უნდა გადაეწყვიტა, როგორ დაინიშნებოდა სასჯელი ასეთ საქმეებზე. სანქციის არარსებობის პირობებში გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისას რამე სამართლებრივი ნორმა, რომლითაც სასამართლო იხელმძღვანელებდა, კანონით არ იყო განსაზღვრული. საერთო სასამართლოს მოსამართლეებმა ეს მიიჩნიეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონის ხარვეზად, რომელიც კონკრეტულ შემთხვევაში ბრალდებულთა მდგომარეობას მნიშვნელოვნად აუმჯობესებდა და პირები სასჯელის გარეშე დატოვეს, თუმცა - სხვადასხვა პროცედურით. საიას მიერ შესწავლილი ამ პერიოდის განაჩენებიდან 18 შეეხებოდა მარიხუანას. აქედან 15 საქმეში მოსამართლემ მსჯავრდებულს არ დაუნიშნა სასჯელი, 3 შემთხვევაში კი - შეუფარდა და შემდგომ მისი მოხდისგან გაათავისუფლა.

¹⁵¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის განმწესრიგებელი სხდომის 2016 წლის 26 თებერვლის №3/1/708, 709, 710 განჩინება, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3224060#> [ბოლო ნახვა:04.03.2021].

¹⁵² ეს მუხლი მოიცავს სსკ-ის 273-ე და 260-ე მუხლებს მცენარე კანაფის/მარიხუანის ნაწილში და კანაფს/მარიხუანას შედარებით მსუბუქ რეგულაციას უწესებს, სხვა ნარკოტიკული საშუალებებისგან განსხვავებით.

ოჯახური დანაშაულები

შესავალი

საქართველომ 2014 წლის 19 ივნისს ხელი მოაწერა ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციას - ე.წ. სტამბოლის კონვენციას,¹⁵³ რომლის რატიფიცირება 2017 წლის 1-ლ სექტემბერს მოხდა. კონვენცია ხელშემკვრელ მხარეებს ავალდებულებს ოჯახში გამოვლენილი ძალადობის ფაქტების აღკვეთასა და პრევენციას, მსხვერპლის უფლებრივი სივრცის გაფართოებას, მისი უსაფრთხოების დაცვასა და რელიევატური საკანონმდებლო ცვლილებების გატარებას.

წლებია, საიასთვის პრიორიტეტულია ოჯახში ძალადობისა და ოჯახურ დანაშაულებზე დაკვირვება, რაც ორგანიზაციას ამ მიმართულებით სახელმწიფოს, ბრალდებისა და სასამართლო ორგანოების საქმიანობის შეფასების საფუძველს აძლევს. გატარებული საკანონმდებლო ცვლილებების პარალელურად, აღსანიშნავია პრაქტიკაში ოჯახში ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულების გამოვლენისა და მათზე რეაგირების თვალსაზრისით როგორც საგამოძიებო სტრუქტურებისა და პროკურატურის, ასევე სასამართლოს მიერ გაწეული ძალისხმევა, რამაც საგულისხმო შედეგები გამოიღო. თუმცა, ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებისა და საიას სასამართლო მონიტორინგის შედეგების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ამ მიმართულებით დღესაც შეინიშნება გარკვეული გამოწვევები.

ოჯახში ძალადობა გულისხმობს ოჯახის ერთი წევრის მიერ¹⁵⁴ ოჯახის სხვა წევრის მიმართ ძალადობას, სისტემატურ შეურაცხყოფას, შანტაჟს ან დამცირებას, რამაც გამოიწვია ფიზიკური ტკივილი ან ტანჯვა და რასაც არ მოჰყოლია სისხლის სამართლის კოდექსის 117-ე, 118-ე ან 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი.¹⁵⁵ ხოლო მე-11¹ მუხლის შესაბამისად, **ოჯახური დანაშაული** ნიშნავს ოჯახის ერთი წევრის მიერ ოჯახის სხვა წევრის მიმართ დანაშაულის ჩადენას.¹⁵⁶ ოჯახური დანაშაულისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა განისაზღვრება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით, ამ მუხლზე მითითებით.

2016-2020 წლებში კიდევ უფრო მოწესრიგდა ოჯახური ძალადობისა და ოჯახურ დანაშაულთან დაკავშირებული კანონმდებლობა. ძირითადი ცვლილებები მიმა-

¹⁵³ ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია, ე.წ. სტამბოლის კონვენცია. ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/document/view/3789678?publication=0> [ბოლო ნახვა:04.03.2021].

¹⁵⁴ სისხლის სამართლის კოდექსის მე-11¹ მუხლის შენიშვნის პირველი ნაწილის შესაბამისად, სისხლის სამართლის კოდექსის მიზნებისთვის, ოჯახის წევრად ითვლება: დედა, მამა, პაპა, ბებია, მეუღლე, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირი, შვილი (გერი), მინდობით აღსაზრდელი, მინდობით აღმზრდელი (დედობილი, მამობილი), დედინაცვალი, მამინაცვალი, შვილიშვილი, და, ძმა, მეუღლის მშობელი, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირის მშობელი, შვილის მეუღლე (მათ შორის, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი), ყოფილი მეუღლე, წარსულში არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირი, მეურვე, მზრუნველი, მხარდამჭერი, მეურვეობისა და მზრუნველობის ქვეშ მყოფი პირი, მხარდამჭერის მიმღები, აგრეთვე პირები, რომლებიც მუდმივად ეწევიან ან ეწეოდნენ ერთიან საოჯახო მეურნეობას.

¹⁵⁵ სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 126¹ (1).

¹⁵⁶ სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე, 115-ე, 117-ე, 118-ე, 120-ე, 126-ე, 133¹-ე, 133²-ე, 137-ე-141-ე, 143-ე, 144-ე-144²-ე, 149-ე-151¹-ე, 160-ე, 171-ე, 187-ე, 253-ე-255¹-ე, 381¹-ე და 381²-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენას.

როსული იყო ოჯახში ძალადობისთვის დაწესებული სასჯელების გამკაცრებისკენ. სისხლის სამართლის კოდექსის 126¹-ე მუხლის 1-ლი ნაწილისთვის სასჯელის ზომად, 1 წლის ნაცვლად, დადგინდა თავისუფლების აღკვეთა 2 წლის ვადით.¹⁵⁷ ოჯახში ძალადობის და ოჯახური დანაშაულების მუხლებს დამატებით სასჯელად განესაზღვრა იარაღთან დაკავშირებული უფლებების შეზღუდვა.¹⁵⁸ გარდა ამისა, დაწესდა რეგულაცია, რომლითაც შესაძლებელი გახდა უფრო მკაცრი სასჯელის შეფარდება დისკრიმინაციული ნიშნით, აგრეთვე, ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის მიმართ ჩადენილი დანაშაულებისთვის.¹⁵⁹

ცვლილებები შეეხო ასევე ოჯახის წევრთა დეფინიციას, რომლითაც კიდევ უფრო გაფართოვდა და დღევანდელი სახით ჩამოყალიბდა ოჯახის წევრის ცნება.¹⁶⁰ აგრეთვე, ოჯახურ დანაშაულს დაემატა არაერთგზისობის შემთხვევა.¹⁶¹

მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო ამ ტიპის დანაშაულებზე დროული რეაგირებისა და გამოძიების უფექტიანობის უზრუნველყოფის მიზნით შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის შექმნა. ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტი 2018 წლის 11 იანვარს ჩამოყალიბდა ოჯახში ძალადობის, ქალთა მიმართ ძალადობის, დისკრიმინაციული ნიშნით და სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის, ტრეფიკინგის, არასრულწლოვანთა მიერ და მათ მიმართ ჩადენილი დანაშაულის ფაქტებზე მიმდინარე გამოძიებისა და ადმინისტრაციული საქმისწარმოების მონიტორინგის განსახორციელებლად.¹⁶² შემდგომ კიდევ უფრო გაიზარდა დეპარტამენტის კომპეტენცია. მას ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტი ეწოდა. მისი რეაგირების ფარგლებში მოქცა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულებიც.¹⁶³

¹⁵⁷ იხილეთ 30/11/2018 – 3772-ის ცვლილება.

¹⁵⁸ იხილეთ 30/05/2018 – 2395-ის ცვლილება.

¹⁵⁹ კერძოდ, სსკ-ის 53¹-ე მუხლს დაემატა მე-3 ნაწილი, რომლის მიხედვით, სსკ-ის 53¹-ე მუხლის 1-ლი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებების არსებობისას, დანაშაულის ჩადენის დროს ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას, მოსახდელი სასჯელის ვადა, სულ მცირე, 1 წლით უნდა აღემატებოდეს ჩადენილი დანაშაულისთვის სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული სასჯელის მინიმალურ ვადას. იხ. 30/11/2018 – 3772-ის ცვლილება.

¹⁶⁰ იხ. 17/03/2020 – 5750-ის და 13/07/2020 – 6760-ის ცვლილებები.

¹⁶¹ იხ. 30/11/2018 – 3772-ის ცვლილება.

დადგინდა, რომ სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე, 115-ე, 117-ე, 118-ე, 120-ე, 126-ე, 126¹-ე, 137-ე–139-ე, 141-ე, 143-ე და 144-ე–144³-ე მუხლებით გათვალისწინებული ოჯახური დანაშაული არაერთგზის ჩადენილად ჩაითვლება, თუ მას წინ უსწრებდა ამავე კოდექსის 126¹-ე მუხლით ან რომელიმე სხვა ზემოაღნიშნული მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური დანაშაულის ჩადენა.

¹⁶² საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2018 წლის 12 იანვრის №1 ბრძანება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების შესახებ, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3999709?publication=0> [ბოლო ნახვა:04.03.2021].

¹⁶³ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2019 წლის 4 თებერვლის №11 ბრძანება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების შესახებ, ხელმისაწვდომია: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/adamianis-uflebata-datsvis-departamenti?sub=11451> [ბოლო ნახვა:04.03.2021].

ოჯახურ დანაშაულებთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემები

საიამ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროდან¹⁶⁴ და საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან¹⁶⁵ გამოითხოვა სტატისტიკური მონაცემები, 2016, 2017, 2018, 2019 წლებში და 2020 წლის 1-ლი იანვრიდან 31 ივლისის ჩათვლით პერიოდში (თითოეული წლის ცალკეული მონაცემი) რამდენ საქმეზე და რამდენი პირის მიმართ დაიწყო გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი დევნა ოჯახში ძალადობისა და ოჯახურ დანაშაულებზე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 126¹-ე მუხლით და მე-11¹ მუხლთან კომბინაციაში მყოფი ყველა მუხლით ან/და ამ მუხლებთან ერთობლიობით გათვალისწინებულ დანაშაულებზე.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სტატისტიკური მონაცემების თანახმად,¹⁶⁶ გამოძიების დაწყების მაჩვენებელი, 2016 წლიდან მოყოლებული, ყოველწლიურად იზრდება.

საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან მოწოდებული სტატისტიკური ინფორმაცია¹⁶⁷ კონკრეტული მუხლებით დევნის დაწყებასთან დაკავშირებით ასევე ადასტურებს ყოველწლიურად მზარდ მაჩვენებელს ამ ტიპის დანაშაულებზე.

ცხრილის სახით იხილეთ 2016-2020 წლებში ოჯახურ დანაშაულებსა და ოჯახური ძალადობის საქმეებზე გამოძიებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების მაჩვენებელი.

ცხრილი №1

ოჯახურ დანაშაულებსა და ოჯახური ძალადობის საქმეებზე გამოძიებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების მაჩვენებელი		
წელი	გამოძიების დაწყების მაჩვენებელი	სისხლისსამართლებრივი დევნის მაჩვენებელი
2016 წელს	2011 საქმე	1356 პირი
2017 წელს	2878 საქმე	1986 პირი
2018 წელს	5666 საქმე	3955 პირი
2019 წელს	6188 საქმე	4579 პირი
2020 წლის იანვარი-ივლისი	3535 საქმე	2762 პირი

¹⁶⁴ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის 2020 წლის 22 სექტემბრის განცხადება №გ-04/139-20.

¹⁶⁵ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის 2020 წლის 31 აგვისტოს განცხადება №გ-04/124-20.

¹⁶⁶ შენიშვნა: სამინისტროს საინფორმაციო-ანალიტიკურ დეპარტამენტში საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლებით გამოძიების დაწყებისა და რეგისტრირებული დანაშაულის შესახებ მონაცემები მუშავდება იუსტიციის სამინისტროსთან კოორდინირებით შექმნილი სისხლის სამართალწარმოების ერთიანი ელექტრონული სისტემის (Crimcase) სტატისტიკურ-ანალიტიკური მოდულის შესაბამისი რეპორტების მეშვეობით. ამ რეპორტებით მონაცემების დამუშავება წარმოებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ცალკეული მუხლების მიხედვით და არა - საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლთა ერთობლიობით; საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მიერ გამოყენებული მეთოდოლოგიის მიხედვით, სისხლის სამართლის სტატისტიკა გამოძიების დაწყების მაჩვენებლებს განიხილავს სტატიკურად, მხოლოდ პირველადი კვალიფიკაციის ფარგლებში, შემდგომი ცვლილებების დინამიკის გათვალისწინების გარეშე.

¹⁶⁷ საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2020 წლის 18 სექტემბრის წერილი №13/54082.

საგულისხმოა უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული ოფიციალური მონაცემებიც.¹⁶⁸

ცხრილის სახით იხილეთ საერთო სასამართლოების ოჯახში ძალადობის სტატისტიკა¹⁶⁹

ცხრილი №2

საქართველოს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მიერ სსკ-ის მე-11 ¹ (პასუხისმგებლობა ოჯახური ძალადობისთვის) და 126 ¹ -ე (ოჯახში ძალადობა) მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის საქმეებიდან განაჩენის გამოტანით დასრულდა		
წელი	საქმე	პირი
2018	2346	2384
2019	2642	2694
2020 წლის პირველი კვარტალი	518	521

სამივე წყარო ცალსახად ადასტურებს, რომ ბოლო წლებში ამ ტიპის დანაშაულების გამოვლენის მაჩვენებელი გაიზარდა, რაც სახელმწიფო ინსტიტუტების ადეკვატური რეაგირების შედეგია. სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი მიუთითებს კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ფაქტზე, რომ ოჯახში ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულის საქმეებზე, ძირითადად, დაზარალებულები არიან ქალები, მსხვერპლი ქალების რაოდენობა კი, საშუალოდ, 93%-ს შეადგენს.¹⁷⁰

დისკრიმინაციული მოტივი

დადებითი ტენდენცია შეინიშნება დისკრიმინაციული მოტივის გამოკვეთის მიმართულებითაც. 2016-2017 წლებში პროკურატურისა და სასამართლო ორგანოებისთვის სქესის ან/და გენდერული ნიშნით მოტივირებული დანაშაულების გამოკვლევა და შეფასება მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენდა. ზოგჯერ, როდესაც იკვეთებოდა, რომ დანაშაული, სავარაუდოდ, მოტივირებული იყო უთანასწორობით, ქალის როლზე არსებული შეხედულებითა და სტერეოტიპული დამოკიდებულებით, ბრალდების მხარე და სასამართლო ყურადღებას ნაკლებად ამახვილებდა.¹⁷¹ მონიტორინგმა გამოავლინა შემთხვევები, როდესაც ბრალდებუ-

¹⁶⁸ საერთო სასამართლოების ოჯახში ძალადობის სტატისტიკა, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/ojaxshizaladobisstatistika/> [ბოლო ნახვა:09.03.2021].

¹⁶⁹ აღსანიშნავია, რომ მონაცემები აჩვენებს მხოლოდ ცალკეულ მუხლებთან მიმართებით არსებულ სტატისტიკას და არ ეხება მუხლთა ერთობლიობით წარმოებულ საქმეებს, რაც კიდევ უფრო გაზრდიდა ამ ტიპის დანაშაულთა მაჩვენებელს.

¹⁷⁰ საერთო სასამართლოების ოჯახში ძალადობის სტატისტიკა, ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/ojaxshizaladobisstatistika/> [ბოლო ნახვა:04.03.2021].

¹⁷¹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №10 ანგარიში (2017), გვ. 34.

ლი განმარტავდა, რომ დაზარალებულს (ყოფილ მეუღლეს) შეურაცხყოფა მიაყენა, ვინაიდან განქორწინების შემდეგ შეუფერებლად იქცეოდა. მამამ ქალიშვილს ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენა იმიტომ, რომ სოციალურ ქსელში განათავსა ფოტო, რომელიც, მისი თქმით, გოგონას არ შეუფერებოდა. ერთ შემთხვევაში გამოვლინდა ბრალდებულის მესაკუთრული დამოკიდებულება ყოფილი მეუღლის მიმართ და ა.შ. ასეთ საქმეებში პირდაპირ იკვეთებოდა სქესის ნიშნით დისკრიმინაციის მოტივის მიმანიშნებელი გარემოებები, თუმცა, ბრალდების მხარე ამ კუთხით არ მსჯელობდა.¹⁷²

შემდგომ წლებში თანდათან შეინიშნება გარკვეული პროგრესი დისკრიმინაციული მოტივის გამოკვეთის კუთხით. თუკი საიას მონიტორინგის 2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლამდე საანგარიშო პერიოდში ასეთი მხოლოდ 2 შემთხვევა გამოვლინდა, შემდგომ წელს პროკურატურის მხრიდან დისკრიმინაციულ მოტივზე ხაზგასმა უკვე 9 საქმეში დაფიქსირდა.

ბოლო პერიოდში ამ მიმართულებით პროკურატურის გაუმჯობესებულ მიდგომებზე მეტყველებს თავად ამ უწყების მონაცემებიც. ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის საქმეებზე პირის ბრალდების შესახებ დადგენილებებში პროკურორების მხრიდან გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივის გამოვლენის მაჩვენებელი ყოველწლიურად იზრდება. 2017 წელს გენდერული მოტივი გამოიკვეთა 25 ბრალდებულის მიმართ, 2018 წელს - 111, 2019 წელს - 120, 2020 წელს კი - 178 შემთხვევაში, ხოლო დაზარალებულად ცნეს 184 ქალი.¹⁷³

გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებები ოჯახში ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულებისთვის

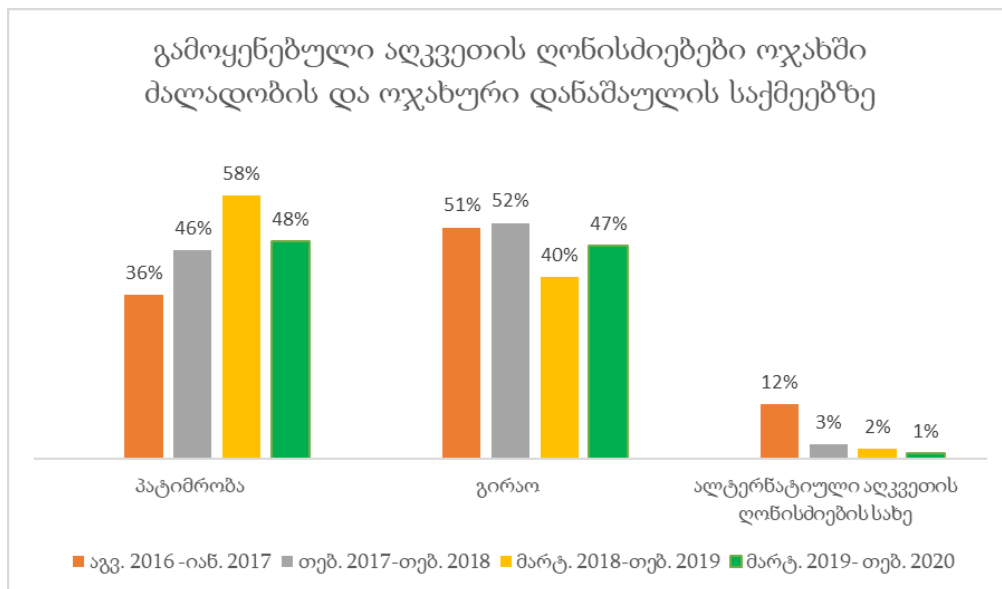
საიას სასამართლო მონიტორინგი აჩვენებს, რომ, სხვა კატეგორიის დანაშაულების მსგავსად, ოჯახში ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულების საქმეებზეც, ძირითადად, ორი სახის აღკვეთის ღონისძიება - პატიმრობა და გირაო გამოიყენება.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე ასახულია მონაცემები საიას სასამართლო მონიტორინგის 2016-2020 წლების საანგარიშო პერიოდში ოჯახში ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულის საქმეებზე გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ.

¹⁷² საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 109.

¹⁷³ გენერალური პროკურორის ანგარიში 2020, ხელმისაწვდომია: <http://pog.gov.ge/uploads/c7c23efb-generaluri-prokuraturis-saqmianobis-angarishi-2020-compressed.pdf> [ბოლო ნახვა:04.03.2021].

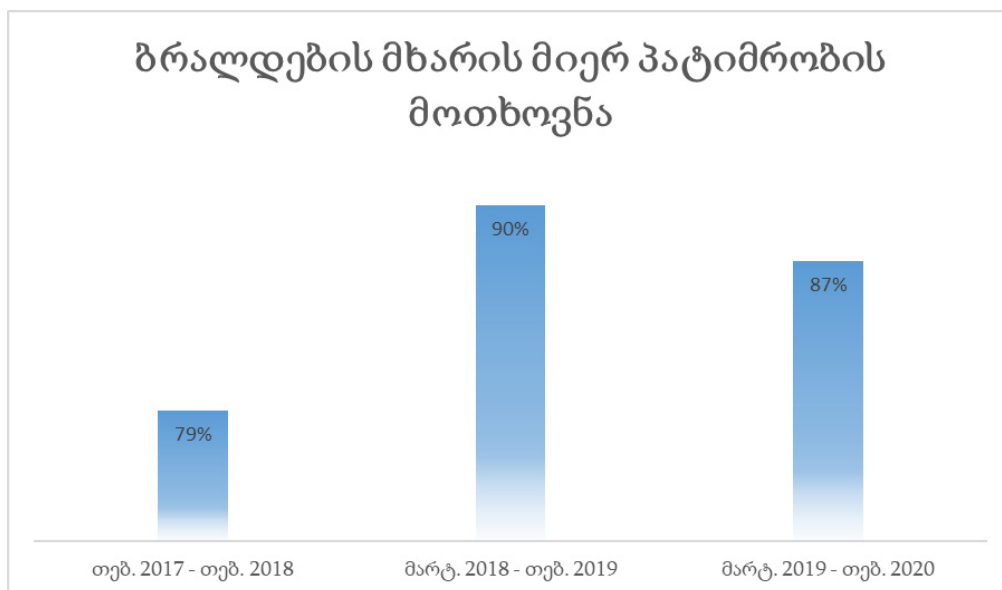
დიაგრამა №43

პროცესებზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ ბოლო წლებში ამ ტიპის დანაშაულებზე ბრალდების მხარე, ძირითადად, პატიმრობის მოთხოვნის შუამდგომლობით შედის სასამართლოში. გაიზარდა პროკურატურის მიერ მოთხოვნილი აღკვეთის ღონისძიების დასაბუთების სტანდარტიც.

დიაგრამაზე იხილეთ 2017 წლის თებერვლიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში ოჯახური ძალადობისა და ოჯახურ დანაშაულებზე ბრალდების მხარის მიერ აღკვეთის ღონისძიების სახით მოთხოვნილი პატიმრობის მაჩვენებელი.

დიაგრამა №44

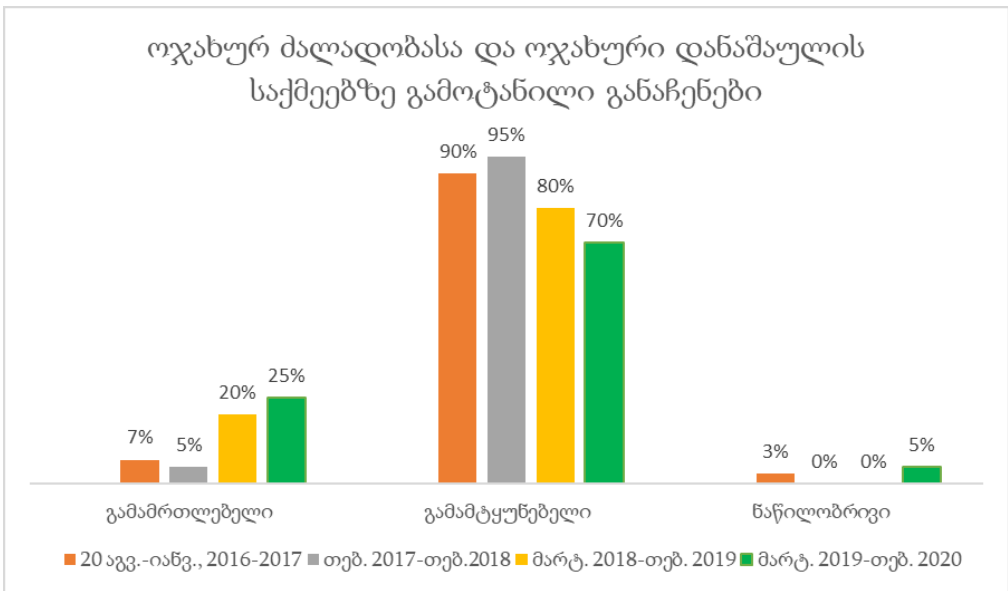
ოჯახურ დანაშაულებზე გამოტანილი განაჩენები/სტატისტიკა

ამ კატეგორიის დანაშაულის საქმეები, ძირითადად, გამამტყუნებელი განაჩენით სრულდება, თუმცა სასამართლო, უმეტესად, შედარებით ღმობიერი სასჯელის დაკისრებით შემოიფარგლება. ბოლო ორი წელია, საგრძნობლად გაიზარდა გამამართლებელი განაჩენის შემთხვევებიც, თუმცა ამას თავისი მიზეზი აქვს. კერძოდ, ხშირად დაზარალებული იყენებს მისთვის კანონით მინიჭებულ უფლებას და საკუთარი ოჯახის წევრის წინააღმდეგ არ აძლევს ჩვენებას. მტკიცებულებათა არასაკმარისობის გამო კი მოსამართლეს გამამართლებელი განაჩენი გამოაქვს.

ასეთ შემთხვევებში, მნიშვნელოვანია, რომ პროკურატურამ და სამართალდამცავმა სტრუქტურებმა იმუშაონ ეფექტიანად, მოიძიონ სხვა მოწმეები, სხვა მტკიცებულებები და არ იყვნენ დამოკიდებულნი მხოლოდ დაზარალებულის ჩვენებაზე.¹⁷⁴

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ ოჯახური ძალადობისა და ოჯახური დანაშაულის საქმეებზე 2016 წლის აგვისტოდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში გამოტანილი განაჩენები.

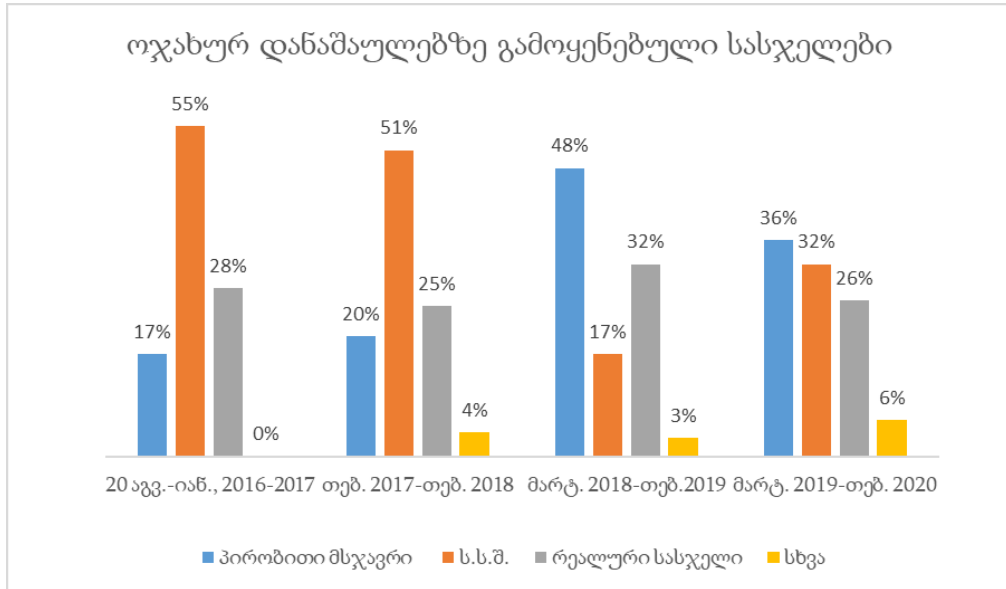
დიაგრამა №45

¹⁷⁴ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 110.

ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე იხილეთ ოჯახური დანაშაულის საქმეებზე 2016 წლის აგვისტოდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში გამოყენებული სასჯელები (მონიტორინგის შედეგები).

დიაგრამა №46

4-წლიან პერიოდში სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის შეფარდების მაჩვენებელმა შეადგინა 28%. ძირითადად, რეალური სასჯელის გამოყენება მოხდა ისეთ დანაშაულებთან დაკავშირებით, რომლებშიც ძალადობას სისტემატური ხასიათი ჰქონდა, მანამდე გამოცემული იყო შემაკავებელი ორდერი ან/და პირს რამდენჯერმე დაკისრებული ჰქონდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

საპროცესო შეთანხმება

წინა წლებში საპროცესო შეთანხმება ჩვეულებრივი პრაქტიკა იყო ამ ტიპის დანაშაულებზე, თუმცა ბოლო ანგარიშები აჩვენებს, რომ საგრძნობლად შემცირებულია საპროცესო შეთანხმებით ოჯახური დანაშაულისა და ოჯახში ძალადობის საქმეების დასრულება. გასული წლებისგან განსხვავებით, 2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საიას მონიტორინგი აფიქსირებს მხოლოდ 19 შემთხვევას,¹⁷⁵ რაც ამ საანგარიშო პერიოდში გაფორმებული საპროცესო შეთანხმებების 6%-ია.¹⁷⁶ შემდგომ წლებში მისი მაჩვენებელი უფრო და უფრო მცირდება. 2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საიას მონიტორინგი დაესწრნენ 534 ბრალდებულის საპროცესო შეთანხმების სხდომას. აქედან მხოლოდ 9-ს (2%) ედებოდა ბრალი ოჯახური დანაშაულის ჩადენაში (სსკ-ის მე-11¹ ან/და სსკ-ის 126¹-ე მუხლები).¹⁷⁷

¹⁷⁵ საიას სისხლის სამართლის პროცესები მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 80.
¹⁷⁶ 303 ბრალდებულიდან 19 (6%) შემთხვევაში პირი ბრალდებული იყო ოჯახური დანაშაულისთვის.
¹⁷⁷ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 92.

2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდი კი აჩვენებს, რომ ოჯახურ დანაშაულებთან მიმართებით პრაქტიკულად აღარ ფორმდება საპროცესო შეთანხმებები. კერძოდ, 523 საქმიდან (558 ბრალდებულის მიმართ) ოჯახურ დანაშაულში ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმება მხოლოდ 7 (1%) შემთხვევაში გაფორმდა.

საპროცესო შეთანხმებებთან დაკავშირებული ვითარება კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს, რომ პროკურატურას გამკაცრებული აქვს მიდგომები და ამ ტიპის დანაშაულში ბრალდებულ პირებთან მიმართებით ნაკლებად იყენებს საშეღავათო პირობებს.

დაზარალებულთა და საზოგადოების პოზიციები

მხოლოდ პროკურატურისა თუ სამართალდამცავების ძალისხმევა არ არის საკმარისი ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა სრულყოფილად დასაცავად. არანაკლებ მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხრიდან პრევენციული ღონისძიებების განხორციელება. რიგ შემთხვევაში თავად დაზარალებულთა და საზოგადოების წევრთა შემწყნარებლური დამოკიდებულება, რაც გამოწვეულია მათი არასაკმარისი ინფორმირებულობით და საგამოძიებო ორგანოებთან თანამშრომლობის შიშით, იწვევს დაუსჯელობის განცდას მოძალადეში და მისთვის წამახალისებელი ეფექტი აქვს.

ოჯახში ძალადობასთან საბრძოლველად მიღებული კანონების შესრულებას აბრკოლებს საზოგადოებაში არსებული შეხედულებები და ღრმად ფესვგადგმული პატრიარქალური სტერეოტიპები, რომლებიც გენდერული ნიშნით ძალადობის მიმართ შემწყნარებლურ დამოკიდებულებას განაპირობებს. შედეგად, ოჯახში ძალადობა ქვეყნის უმეტეს ნაწილში ძალზე პირადულ და არა საჯარო საკითხად მიიჩნევა.

პრაქტიკის ანალიზით ირკვევა, რომ ოჯახში ძალადობის მსხვერპლები სახელმწიფოს დახმარებას არ სთხოვენ, სანამ მდგომარეობა უკიდურესად არ გართულდება და სამართალდამცავების ჩარევა მათთვის სიცოცხლის გადარჩენისა ან ჯანმრთელობის დაზიანებისგან დაცვის ერთადერთი გზა არ აღმოჩნდება. ხშირად მსხვერპლის თავისუფალი ნება პარალიზებულია მრავალი ფაქტორით. კერძოდ, სიყვარულით განპირობებული მიმტვევებლობის, ნათესავების ზეწოლის, საზოგადოების რეაგირებისა თუ მოძალადის შიშის, შვილების ან საცხოვრებლის დაკარგვის საფრთხის გამო, მსხვერპლები ვერ ახერხებენ საკუთარი პოზიციის ბოლომდე დაფიქსირებას, რასაც ზოგ შემთხვევაში ისინი ლეტალურ შედეგებამდე მიჰყავს. მსხვერპლის და მისი შვილების უსაფრთხოებას ექმნება განმეორებითი და, შესაძლოა, ინტენსივობით უფრო მაღალი ხარისხის საფრთხე, როდესაც მათ, რთული სოციალურ-ეკონომიკური პირობების, შიშის თუ პრობლემის სერიოზულობის არასათანადო აღქმის გამო, კონფლიქტურ სიტუაციაში დაბრუნება უწევთ, თითქოს საკუთარი ნებით უარს ამბობენ, გაერიდონ ძალადობრივ გარემოს.¹⁷⁸

ქვემოთ მოცემულია სასამართლო მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილი კონკრეტული შემთხვევა, როდესაც ბრალდებულის მიმართ დაზარალებულის შემწყნარებლურმა დამოკიდებულებამ მისთვის კიდევ უფრო საზიანო შედეგი გამოიღო.

¹⁷⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2020 წლის 7 აპრილის №1/4119-19 განაჩენი.

- პირს ბრალი ედებოდა მეუღლის მიმართ არასრულწლოვანი შვილების თანდასწრებით ძალადობაში ორ ეპიზოდად (ფიქსირდებოდა როგორც ფიზიკური, ისე წლების განმავლობაში სისტემატური სიტყვიერი შეურაცხყოფის ფაქტები), ასევე სიცოცხლის მოსპობის მუქარასა და სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობაში. ბრალდებულმა დანაშაული სრულად აღიარა.
- იმის მხედველობაში მიღებით, რომ დაზარალებულმა მის წინააღმდეგ ჩვენება არ მისცა, გაუფორმდა საპროცესო შეთანხმება და, საბოლოოდ, სასჯელის სახედ და ზომად, დანაშაულთა ერთობლიობით, განესაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 9 თვის ვადით, რაც შემდგომ სასამართლომაც დაამტკიცა.
- მსჯავრდებულმა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებიდან მალევე დატოვა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულება. გამოსვლიდან ორი დღის შემდეგ კი ისევ მივიდა დაზარალებულის - ყოფილი მეუღლის სახლთან და ქვების სროლით ჩაამსხვრია სახლის ფანჯარა, რის შემდეგაც მიიმალა. მოგვიანებით ის სამართალდამცავებმა დააკავეს.¹⁷⁹

ოჯახში და ქალთა მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ საბრძოლველად აუცილებელია საზოგადოებრივი ცნობიერების კიდევ უფრო ამაღლება. ამასთან საგამოძიებო, ბრალდებისა და სასამართლო ორგანოებმა უნდა მოიპოვონ ნდობა, რათა დანაშაულის მსხვერპლებსა თუ უბრალო მოქალაქეებს, რომლებიც მათთან ითანამშრომლებენ, ჰქონდეთ განცდა, რომ მათ სახელმწიფო აპარატი იცავს.

¹⁷⁹ GYLA Criminal Court Monitoring Report №14 (2020), p. 71.

მძიმე სოციალური ფონით განპირობებული დანაშაულები

შესავალი

საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის ანგარიშების მნიშვნელოვანი მიგნება მძიმე სოციალური ფონით განპირობებული დანაშაულებია. ერთი მხრივ, ბრალდებულთა გაჭირვება დანაშაულის ჩადენის მოტივი გახდა, ხოლო მეორე მხრივ, სიღუბნეში კიდევ უფრო დაამძიმა მათი სამართლებრივი მდგომარეობა. ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალური ვითარება ტრაგიკულად აისახება გარკვეულ პირთა ქმედებებში. საქართველოში სიღატაკის გამო საარსებო შემწეობის მიმღებ მოქალაქეთა რაოდენობა წლიურად საშუალოდ 12-13%-ს შეადგენს.

ქვემოთ იხილეთ საარსებო შემწეობის მიმღები მოსახლეობის რაოდენობა სოციალური მომსახურების სააგენტოს ოფიციალური მონაცემების მიხედვით.¹⁸⁰

ცხრილი №3

საარსებო შემწეობის მიმღები მოსახლეობის რაოდენობა		
წელი	მოქალაქე	გამოსატული პროცენტებში
2016	47608	13%
2017	455813	12%
2018	435450	12%
2019	427373	11,5%
2020	510434	14%

საია დაესწრო სასამართლო სხდომებს, სადაც იკვეთებოდა, რომ ბრალდებულის მიერ ჩადენილი ქმედების ხარისხი, მოტივი და მიზანი გამომდინარეობდა სოციალური სიღუბნეში. თუმცა, ამგვარ დანაშაულებთან მიმართებით ბრალდებისა და სასამართლო ორგანოების მიდგომები ყოველთვის არ იყო ადეკვატური. მონიტორინგმა გამოავლინა კონკრეტული ფაქტები, როდესაც გადაწყვეტილებების მიღებისას მათ მხედველობაში არ მიიღეს ზემოხსენებული გარემოებები.

აღკვეთის ღონისძიების სხდომებზე გამოვლენილი ტენდენციები

საიას მონიტორები დაესწრნენ პირველი წარდგენის სხდომებს, სადაც ბრალდებულებს მათი მატერიალური მდგომარეობის გამო იმაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიება შეეფარდათ, ვიდრე მათი სათანადო ქცევის უზრუნველსაყოფად იყო საჭირო.

¹⁸⁰ სოციალური მომსახურების სააგენტოს ოფიციალური მონაცემები, ხელმისაწვდომია: http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=610 [ბოლო ნახვა: 10.03.2021].

საილუსტრაციო მაგალითები

- ბრალი ედებოდა ქურდობაში (სსკ-ის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი და მე-3 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი), კერძოდ, ნივთების ქურდობაში ორი სხვადასხვა ავტომობილიდან, ზიანი - ჯამში 120 ლარი. პროკურორმა იშუამდგომლა პატიმრობის გამოყენება, რაც დაასაბუთა იმ გარემოებით, რომ ბრალდებულმა ეს ქმედება ჩაიდინა პირობითი მსჯავრის ქვეშ, ანალოგიურ დანაშაულზე არის მსჯავრდებული და არსებობს ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკი. ბრალდებული იყო 18 წლის, უსახლკარო, ცხოვრობდა ქუჩაში და არ გააჩნდა შემოსავალი. მან აღიარა დანაშაული და მხარი დაუჭირა პროკურორის შუამდგომლობას პატიმრობის შესახებ, რომელიც სასამართლომ დააკმაყოფილა.
- ბრალად ედებოდა ეკლესიის ეზოში არსებული საქათმიდან 21 ქათმის მოპარვა (სსკ-ის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“, „ბ“ ქვეპუნქტები და მე-3 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი), თითოეულის ფასი - 20 ლარი, ზიანი - ჯამში 420 ლარი. პროკურორმა იშუამდგომლა პატიმრობის გამოყენება, რაც იმ გარემოებით დაასაბუთა, რომ პირი წარსულში იყო მსჯავრდებული ქურდობისთვის, არსებობდა მიმალვის და ახალი დანაშაულის ჩადენის საფრთხე. ბრალდებულის ადვოკატმა განმარტა, რომ პირს აქვს მძიმე სოციალური ფონი, აღიარებს დანაშაულს და მოითხოვს გირაო 1000 ლარის ოდენობით. სასამართლომ დააკმაყოფილა პროკურორის შუამდგომლობა.

დასახელებულ მაგალითებში, ბრალდებულთა მატერიალური მდგომარეობის გამო, მოსამართლეებმა ვერ შეძლეს მალალი ოდენობის გირაოს შეფარდება, თუმცა არსებული საფრთხეების განეიტრალება გირაოს მინიმალური ოდენობით მიზანშეწონილად არ მიიჩნეეს. ხოლო, რადგან ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობას კონკრეტული მოცემულობა არ იძლეოდა (პირადი თავდებობა არცერთ საქმეში წარმოდგენილი არ იყო, ხოლო გაუსვლელობისა და სათანადო ქვევის შესახებ შეთანხმების ღონისძიება, წარდგენილი ბრალდებულისთვის დაწესებული სასჯელის ოდენობის გამო, ვერ შეეფარებოდა¹⁸¹), მოსამართლე იძულებული გახდა, ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიება - პატიმრობა გამოეყენებინა.

ქვემოთ იხილეთ კიდევ ერთი მაგალითი, სადაც პროკურატურა და სასამართლო მხედველობაში არ იღებენ სოციალურ ფაქტორს და მათი მხრიდან ვლინდება არასათანადო შემწყნარებლობა მატერიალურად გაჭირვებული ბრალდებულის მიმართ.

¹⁸¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 202-ე მუხლის შესაბამისად, შეთანხმება გაუსვლელობისა და სათანადო ქვევის შესახებ ღონისძიების გამოყენება შეიძლება მხოლოდ იმ დანაშაულის საქმეზე, რომელიც სასჯელის სახით არ ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას 1 წელზე მეტი ვადით.

➤ პროკურორმა 2000 ლარის ოდენობით გირაოს გამოყენება მოითხოვა ქურდობის საქმეში. მისი განმარტებით, ბრალდებული ფარულად დაეუფლა საფულეს, რითაც დაზარალებულს მიაყენა **15 ლარის ზიანი**. პროკურორმა მხოლოდ მიმალვისა და დანაშაულებრივი საქმიანობის გაგრძელების საფრთხე დაასახელა, რასაც ასაბუთებდა მხოლოდ დანაშაულის ხასიათითა და მოსალოდნელი მკაცრი სასჯელით. დაცვის მხარემ მოითხოვა პირადი თავდებობის გამოყენება და სხდომაზე წარმოადგინა 4 თავდები, რომლებიც საკუთარ თავზე აიღებდნენ ბრალდებულის სათანადო ქცევას. პროცესიდან ისიც გაირკვა, რომ ბრალდებულმა დანაშაული ჩაიდინა მძიმე მატერიალური მდგომარეობის გამო, ხოლო მისი ოჯახი იყო სოციალურად დაუცველი. საბოლოოდ, მოსამართლემ პროკურორის არგუმენტები გაიზიარა და ბრალდებულს დააკისრა გირაოს გადახდა 1000 ლარის ოდენობით, რაც დაუსაბუთებელია, ვინაიდან პირადი თავდებობის გამოყენებითაც შესაძლებელი იქნებოდა აღკვეთის ღონისძიების მიზნების მიღწევა.¹⁸²

ქმედების მცირე მნიშვნელობის საქმეებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმება

პრაქტიკაში პრობლემაა, ქმედების მცირე მნიშვნელობის მიუხედავად, გამამტყუნებელი განაჩენების დადგენა და, ზიანთან შედარებით, არაპროპორციული სასჯელების გამოყენება.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, დანაშაულს არ წარმოადგენს ისეთი ქმედება, რომელიც ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედების ნიშნებს, მაგრამ, მცირე მნიშვნელობის გამო, არ გამოუწვევია ისეთი ზიანი, რომელიც აუცილებელს გახდიდა პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

მცირე მნიშვნელობის განსაზღვრისას უნდა შეფასდეს, შეიცავს თუ არა კონკრეტული ქმედება საზოგადოებისთვის ისეთ საფრთხეს, რომ ის მიჩნეული იყოს სოციალურად საშიშ მოვლენად - დანაშაულად.

სასამართლო მონიტორინგი ცხადყოფს, რომ ბრალდებისა და სასამართლო ორგანოები სათანადო გულისხმობებით არ ეკიდებიან სოციალური ფონით განპირობებულ დანაშაულებს. მათი რეაგირება უფრო მეტად ორიენტირებულია ბრალდებულთა დასჯასა და არა - მათ შემდგომ რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციაზე.

¹⁸² საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №11 ანგარიში (2017), გვ. 30-31.

- პირს ბრალი ედებოდა 21 ლარის ღირებულების ჯართის ქურდობის მცდელობაში (სსკ-ის მე-19, 177-ე მუხლის პირველი ნაწილი). პროცესზე გამოიკვეთა, რომ ბრალდებულს ჰქონდა მძიმე სოციალური მდგომარეობა, მანამდე არ ყოფილა ნასამართლევი, მის ყოველდღიურ საქმიანობას წარმოადგენდა ურიკით ბარგის გადატანა. საპროცესო შეთანხმება დამტკიცდა შემდეგი პირობებით: 6 თვე თავისუფლების აღკვეთა, რაც ჩაითვალა პირობითად და დაუდგინდა 1 წლიანი გამოსაცდელი ვადა.
- საქმის ფაქტობრივი გარემოებებით დგინდება, რომ ერთ-ერთი მეტროს მიმდებარე მაღაზიიდან ბრალდებული შეეცადა, მოეპარა სხვადასხვა სახის პროდუქცია, რომლის ჯამური ღირებულება შეადგენდა 7 ლარს (სსკ-ის მე-19, 177-ე მუხლის პირველი ნაწილი). მოსამართლემ მოითხოვა შესვენება, გავიდა სათათბირო ოთახში და დაბრუნების შემდეგ ბრალდებულს ჰკითხა, იყო თუ არა მისთვის 1000 ლარის ოდენობის ჯარიმა სამართლიანი სასჯელი იმისთვის, რაც ჩაიდინა (7 ლარის ღირებულების პროდუქციის ქურდობის მცდელობა). ამაზე ბრალდებულმა უპასუხა, რომ სურდა საპროცესო შეთანხმების დადება.

საიას შეფასებით, ამგვარ დანაშაულებზე სახელმწიფოს რესურსი არ უნდა იხარჯებოდეს და უფრო ჰუმანური პრაქტიკა უნდა დამკვიდრდეს. ზემოთ მოცემულ შემთხვევებში სასამართლოს შეეძლო, არ დაემტკიცებინა საპროცესო შეთანხმებები სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილზე (ქმედების მცირე მნიშვნელობა) მითითებით, ან წინასასამართლო სხდომაზე შეეწყვიტა სისხლისსამართლებრივი დევნა. სამწუხაროდ, მონიტორინგს ამგვარი შემთხვევები არ გამოუვლენია.

თავის მხრივ, დისკრეციული უფლებამოსილებიდან გამომდინარე, საპროცესო კოდექსის მიხედვით, პროკურორიც უფლებამოსილი იყო, უარი ეთქვა სისხლისსამართლებრივ დევნაზე, ან მიემართა დევნის ალტერნატიული მექანიზმის - განრიდებისთვის,¹⁸³ რომელიც პირის ნასამართლობას გამორიცხავს.

განრიდების გამოყენება

გამოძიების ეტაპზე განრიდების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს პროკურორი. თუმცა, შემდგომ, საქმის სასამართლოში წარმართვისას, მხარეები მიმართავენ სასამართლოს შუამდგომლობით ბრალდებულის განრიდების მიზნით საქმის პროკურორისთვის დაბრუნების თაობაზე. ამ შემთხვევაში სასამართლო უფლებამოსილია და არა - ვალდებული, რომ საქმე დაუბრუნოს პროკურორს, რომელიც ბრალდებულს შესთავაზებს განრიდებას.¹⁸⁴

იმის დასადგენად, რამდენად ხშირია პროკურატურის მხრიდან დევნის ალტერნატიული მექანიზმის - განრიდების გამოყენების შემთხვევები, საიამ საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან გამოითხოვა ინფორმაცია 2016-2019 წლებსა და 2020 წლის 31 ივლისის ჩათვლით პერიოდში (თითოეული წლის ცალკეული მო-

¹⁸³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 168¹.

¹⁸⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168²-ე მუხლის მე-4 ნაწილის შესაბამისად.

ნაცემი) რამდენ სრულწლოვან პირს გაუფორმდა განრიდება. პროკურატურისგან ორგანიზაციამ მიიღო პასუხი,¹⁸⁵ რომ მოთხოვნილი მონაცემების აღრიცხვას ისინი არ აწარმოებენ.

ასევე, იმის შესაფასებლად, რამდენად ხშირად გამოიყენება განრიდება საქმის სასამართლოში გადაგზავნის შემდგომ, თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, თელავის, რუსთავის საქალაქო და თელავის რაიონული სასამართლოებიდან მონიტორინგის ჯგუფმა გამოითხოვა ინფორმაცია 2016-2019 წლებსა და 2020 წლის 31 ივლისის ჩათვლით პერიოდში რამდენ საქმეზე და რამდენი პირის¹⁸⁶ მიმართ დაუბრუნა მოსამართლემ საქმე პროკურატურას განრიდებისთვის.

თბილისის საქალაქო სასამართლომ მოთხოვნილი ინფორმაცია არ გასცა იმ მიზეზით, ის რომ მოცემული სტატისტიკური მონაცემების აღრიცხვა/დამუშავებას არ აწარმოებს.¹⁸⁷

ცხრილის სახით იხილეთ 2016 წლიდან 2020 წლის 7 თვის მონაცემების ჩათვლით პერიოდში რამდენ შემთხვევაში დაუბრუნა სასამართლომ პროკურატურას საქმე განრიდებისთვის - 4 სასამართლოს მონაცემები.

ცხრილი №4

განრიდების მიზნით სასამართლოების მიერ პროკურატურისთვის დაბრუნებული საქმეები					
პროკურატურას დაუბრუნა სასამართლომ განრიდებისთვის	2016 წელს	2017 წელს	2018 წელს	2019 წელს	2020 წლის 7 თვის მონაცემით
ქუთაისის საქალაქო სასამართლო ¹⁸⁸	39 საქმე 51 პირის მიმართ	27 საქმე 30 პირის მიმართ	12 საქმე 13 პირის მიმართ	15 საქმე 16 პირის მიმართ	არცერთი საქმე
ბათუმის საქალაქო სასამართლო ¹⁸⁹	3 საქმე 3 პირის მიმართ	3 საქმე 3 პირის მიმართ	12 საქმე 12 პირის მიმართ	3 საქმე 3 პირის მიმართ	1 საქმე 1 პირის მიმართ
რუსთავის საქალაქო სასამართლო ¹⁹⁰	2 საქმე 2 პირის მიმართ	2 საქმე 2 პირის მიმართ	არცერთი საქმე	1 საქმე 1 პირის მიმართ	3 საქმე 3 პირის მიმართ
თელავის რაიონული სასამართლო ¹⁹¹	6 საქმე 7 პირის მიმართ	არცერთი საქმე	4 საქმე 5 პირის მიმართ	არცერთი საქმე	1 საქმე 1 პირის მიმართ

¹⁸⁵ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის 2020 წლის 18 სექტემბრის განცხადება №13/54082.

¹⁸⁶ გამოთხოვნილი ინფორმაცია შეეხება როგორც სრულწლოვან, ასევე არასრულწლოვან პირებს.

¹⁸⁷ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2020 წლის 4 სექტემბრის პასუხი №3901308.

¹⁸⁸ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2020 წლის 4 სექტემბრის პასუხი №9698-2.

¹⁸⁹ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2020 წლის 14 სექტემბრის პასუხი №616 გ/კ.

¹⁹⁰ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2020 წლის 11 სექტემბრის პასუხი №883/გ.

¹⁹¹ თელავის რაიონული სასამართლოს 2020 წლის 14 სექტემბრის პასუხი №358.

დადებითად უნდა შეფასდეს **სასამართლოს** მიერ პირთათვის განრიდებით სარგებლობის შესაძლებლობის მიცემის მაჩვენებელი.

მართალია, ბრალდების მხარე ზოგ შემთხვევაში იყენებს განრიდების მექანიზმს, თუმცა სასამართლოდან პროკურატურაში განრიდების მიზნით დაბრუნებულ საქმეთა მაჩვენებელი და სასამართლო მონიტორინგის შედეგები მეტყველებს იმაზე, რომ პროკურატურა ირჩევს მკაცრ სისხლისსამართლებრივ დევნაზე ორიენტირებულ მიდგომებს და ისეთ პირთა მიმართ, რომელთა განრიდების შესაძლებლობაც არსებობს, არ იყენებს მის დისკრეციას დაქვემდებარებულ ამ ჰუმანურ აქტს.

საიას შეფასებით, მძიმე სოციალური ფონით განპირობებულ დანაშაულებზე მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა აკისრია სახელმწიფოს, ხელისუფლების თითოეულ განმტოებას. ამიტომ, პროცესის მწარმოებელმა ორგანოებმა ყოველ კონკრეტულ საქმეზე ინდივიდუალური მიდგომით უნდა იხელმძღვანელონ და გადაწყვეტილებების მიღებისას, საჯარო ინტერესთან ერთად, მხედველობაში მიიღონ დანაშაულის ჩადენის მოტივი და ბრალდებულთა საშიშროების ხარისხი.

დასკვნა და რეკომენდაციები

დასკვნა

სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის ოთხი წლის შედეგებისა და შესწავლილი რელევანტური ინფორმაციების შეფასების შედეგად, გამოიკვეთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების განხორციელების საერთო სურათი - როგორც დადებითი ტენდენციები და ზოგიერთ საკითხთან მიმართებით გაუმჯობესებული მიდგომები, ისე წლების მანძილზე სისხლის სამართალწარმოებაში უცვლელად არსებული ხარვეზები. კანონმდებლობის, სასამართლოსა და პროცესის მონაწილეთა მხრიდან მომდინარე პრობლემები ხშირად გავლენას ახდენდა ბრალდებულ პირთა საპროცესო უფლებების ჯეროვან განხორციელებაზე.

სასამართლოში ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომებზე კვლავ პრობლემაა გირაოსა და პატიმრობის ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიებების გამოუყენებლობა. სასამართლო ძირითადად იყენებდა გირაოსა და პატიმრობას. მათ შორის, ისეთ შემთხვევებშიც, როდესაც ბრალდების მხარე ვერ ასაბუთებდა მათი გამოყენების აუცილებლობას, სასამართლო ბრალდებულებს არ ტოვებდა აღკვეთის ღონისძიების გარეშე. გამოწვევად რჩება ისიც, რომ სასჯელის ზომაზე დამოკიდებულების გამო სასამართლო ხშირად ვერ იყენებდა გაუსვლელობისა და სათანადო ქცევის შესახებ შეთანხმების ღონისძიებას. თუმცა, პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ზოგჯერ, შესაძლებლობის არსებობის პირობებშიც, სასამართლო ამ ღონისძიებას იშვიათად მიმართავდა.

ბოლო ორ საანგარიშო პერიოდში საგრძნობლად გაიზარდა პირველი წარდგენის სხდომაზე **დაკავებულის** სახით გამოცხადებულ პირთა რაოდენობა. ეს კიდევ უფრო დიდ პრობლემას ქმნის მაშინ, როდესაც კანონმდებლობის ბუნდოვანებიდან გამომდინარე, სასამართლო დაკავებულ პირთა მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით იყენებს გირაოს პატიმრობის უზრუნველყოფით. ეს კი ხშირად ბრალდებულებს, მატერიალური შესაძლებლობების არქონის გამო, ე.წ. „შეფარულ პატიმრებად“ აქცევს. დაკავებულთა მზარდ მაჩვენებელთან ერთად, პრობლემურია ასევე დაკავების კანონიერების საკითხის განუხილველობა სასამართლოს საჯარო სხდომაზე.

საიას მიერ საერთო სასამართლოებიდან გამოთხოვნილი ინფორმაციის ანალიზის შედეგად, კიდევ უფრო თვალსაჩინო გახდა, რამდენად დიდ პრობლემას წარმოადგენს სასამართლოს წინასწარი ნებართვის გარეშე იმ საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, რომლებიც ხელყოფს ადამიანის პირადი ცხოვრების უფლებას. განჩინებები უმეტესად შაბლონურია, ციტირებულია საპროცესო კანონმდებლობა, თუმცა ძირითად შემთხვევებში არ არის მითითებული წინაპირობები, რომლებიც საფუძვლად დაედო საგამოძიებო მოქმედებების გადაუდებლად ჩატარებას.

წინასასამართლო სხდომებზე, 2016-2017 წლებთან შედარებით, გაზრდილია დაცვის მხარის აქტიურობა მტკიცებულებების წარმოდგენისა და ბრალდების მხარის მიერ მტკიცებულებების დაუშვებლად ცნობის შესახებ შუამდგომლობების დაყენებისას. დადებითად უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლო შუამდგომლობების განხილვისას არ ავლენს მხარეთა მიმართ უთანასწორო დამოკიდებულებას. მნიშვნელოვანი პრობლემაა აღკვეთის ღონისძიების სახით შეფარდებული **პატიმრობის გადასინჯვა**. საიას აზრით, პირველი წარდგენის სხდომაზე შეფარდებული პატიმრობის გადასინჯვისას სასამართლო უფრო მაღალი სტანდარტით უნდა

ხელმძღვანელობდეს და მეტად ასაბუთებდეს ბრალდებულის პატიმრობაში დატოვების აუცილებლობას.

არსებითი განხილვის ეტაპზე ხშირია სხდომების დაგვიანებისა თუ გადადების შემთხვევები, რაზეც სასამართლო არაეფექტიანად რეაგირებს და შესაბამის სანქციებს არ იყენებს. მონიტორინგი ავლენს წლების განმავლობაში საქმეთა გაჭიანურების ფაქტებს, მათ შორის, კანონმდებლობით განსაზღვრული ვადის დარღვევის შემთხვევას.

ოჯახურ დანაშაულებთან დაკავშირებით სისტემურმა მიდგომამ გამოიღო საგულისხმო შედეგები. ამ მიმართულებით სახელმწიფოს მკაცრმა პოლიტიკამ, გატარებულმა საკანონმდებლო რეფორმებმა და შესაბამისი უწყებების, ძირითადად, ადეკვატურმა მიდგომებმა განაპირობა ამ კატეგორიის დანაშაულთა გამოვლენის მაჩვენებლის ზრდა. დადებითი ტენდენცია შეინიშნება დისკრიმინაციული მოტივის გამოკვეთის მიმართულებითაც, თუმცა რეალური მოცემულობის გამოსავლენად კიდევ უფრო მეტი მუშაობაა საჭირო. მნიშვნელოვანი ბერკეტი ოჯახურ დანაშაულებთან ბრძოლის კუთხით არის საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება.

ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით ბრალდების მხარის მკაცრი მიდგომები თითქმის არ შეცვლილა. სასამართლო უმრავლეს შემთხვევაში აკმაყოფილებს პროკურატურის მიერ მოთხოვნილ პატიმრობას, თუმცა ხშირად ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი შუამდგომლობები დაუსაბუთებელი ან არასათანადოდ დასაბუთებულია. საკონსტიტუციო სასამართლოს არაერთი გადაწყვეტილების მიუხედავად, კვლავ მწვავე პრობლემად რჩება ნარკოტიკული საშუალებების ოდენობების ე.წ. ნუსხის განახლება და არსებული სასჯელების გადახედვა, რათა ამ კატეგორიის დანაშაულებზე ბრალდებული/მსჯავრდებული პირები არ დაექვემდებარონ შეუსაბამოდ მკაცრ მიდგომებს. მსჯავრდებულთა რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის ხელშემშლელი ფაქტორია ასევე მსჯავრდებულთათვის ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული უფლებების ავტომატურად, ინდივიდუალური შეფასების გარეშე ჩამორთმევა. მნიშვნელოვანია, სასამართლოს მიენიჭოს დისკრეცია ხსენებული უფლებების ჩამორთმევისა და მისი ხანგრძლივობის განსაზღვრის თაობაზე.

ყოველწლიურად ფიქსირდება დანაშაულები, რომლებიც მოტივირებულია ქვეყანაში არსებული **მიძიმე სოციალური ფონით**. ისინი უმეტესად ქმედების მცირე მნიშვნელობით ჩადენილ დანაშაულებში გამოიხატება, თუმცა პირები ექვემდებარებიან სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. მონიტორინგმა გამოკვეთა ბრალდებისა და სასამართლო ორგანოების მხრიდან უფრო ჰუმანური მიდგომის საჭიროება, რათა ამგვარ საქმეებზე ინდივიდუალური რისკების შეფასების შედეგად ან საერთოდ არ დაიწყოს სისხლისსამართლებრივი დევნა, ან გამოყენებული იყოს დევნის ალტერნატიული მექანიზმი - განრიდება.

საია იმედოვნებს, რომ პერიოდულ ანგარიშებში ასახული რეკომენდაციების ნაწილის გათვალისწინების მსგავსად, ამ ანგარიშში დასახელებული ხარვეზები და გამოწვევებიც დროულად აღმოიფხვრება, რაც, საბოლოოდ, ადამიანის უფლებებზე უფრო მეტად ორიენტირებული მართლმსაჯულების განხორციელების შესაძლებლობას მოგვცემს.

რეკომენდაციები

საერთო სასამართლოებს

- მოსამართლეებმა ისარგებლონ მათთვის მინიჭებული დისკრეციული უფლებამოსილებით აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების დროს, ბრალდებულთა მიმართ არ გამოიყენონ აღკვეთის ღონისძიების ის სახე, რომელიც არ არის სათანადოდ დასაბუთებული.
- სათანადო საფუძვლების არსებობის დროს მეტად გამოიყენონ გირაოსა და პატიმრობის ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიებები.
- გირაოს თანხის ოდენობის შემცირების დროს მეტად გაითვალისწინონ ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობა.
- გირაოს პატიმრობით უზრუნველყოფის შემთხვევაში მაქსიმალურად გაითვალისწინონ პირის თავისუფლების უფლებაში ჩარევის თანაზომიერება.
- მოსამართლეებმა ბრალდებულებს მათთვის გასაგებ ენაზე განუმარტონ მათი უფლებები და მიაწოდონ ინფორმაცია ამ უფლებათა დაცვის გარანტიების შესახებ.
- სასამართლომ მეტი ყურადღება დაუთმოს ბრალდებულისგან წამებისა და არაჰუმანური მოპყრობის შესახებ ინფორმაციის მიღებას და, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, მყისიერად მოახდინოს შესაბამისი რეაგირება.
- სასამართლომ მკაცრი კონტროლი განახორციელოს საგამოძიებო მოქმედებების - ჩხრეკისა და ამოღების შუამდგომლობებზე. ინდივიდუალურად, საქმის კონკრეტული გარემოებების ანალიზის შედეგად, შეამოწმოს უკვე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერება და განსაკუთრებით მაღალი სტანდარტი დააწესოს მოსამართლის წინასწარი ნებართვით ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედებების კანონიერების შეფასებაზე.
- მოსამართლეებმა საჯარო სხდომაზე განიხილონ დაკავების კანონიერების საკითხი და უზრუნველყონ მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპის დაცვა.
- სასამართლოებმა მეტი ყურადღება დაუთმონ აღკვეთის ღონისძიების გადასინჯვის დროს ყველა ახლად გამოვლენილ გარემოებას და პატიმრობის ძალაში დატოვების საკითხის განხილვისას შეაფასონ, რამდენად არსებობს ამის აუცილებლობა მოცემულ შემთხვევაში.
- მოსამართლემ განახორციელოს მკაცრი სასამართლო კონტროლი ჩხრეკა-ამოღების შუამდგომლობებზე, ყოველ ჯერზე შეაფასოს მისი ჩატარების რელევანტურობა და პროპორციულობა, არ დაუშვას ადამიანის პირადი ცხოვრების უფლების არამართლზომიერი ხელყოფა.
- სასამართლომ განახორციელოს სათანადო კონტროლი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე. მოსამართლეები მეტი ყურადღებით მოეკიდონ საქმის საჯაროდ და სრულყოფილი პროცედურული წესებით განხილვას, რათა საპროცესო შეთანხმების სხდომამ არ მიიღოს ფორმალური ხასიათი.
- პროცესის გაჭიანურების თავიდან ასაცილებლად, მნიშვნელოვანია, სასამართლომ სხდომაზე მხარეთა დაგვიანებისა თუ არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობის შემთხვევებზე მოახდინოს რეაგირება კანონით გათვალისწინებული სანქციის ფარგლებში.

საქართველოს გენერალურ პროკურატურას

- პროკურორებმა მეტი დრო დაუთმონ ბრალდებულის პიროვნების, მისი მხრიდან რეალურად მომდინარე საფრთხეების შესწავლას, ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობის შეფასებას და აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების დროს იხელმძღვანელონ არა მხოლოდ ჩადენილი ქმედების სიმძიმით, არამედ ყველა ზემოთ ხსენებული გარემოებით.
- პროკურორებმა მაღალი სტანდარტით დაასაბუთონ კონკრეტული აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების მიზანშეწონილობა და მკაცრი ღონისძიების მოთხოვნის შემთხვევაში დაასაბუთონ, რატომ ვერ უზრუნველყოფს აღკვეთის ღონისძიების მიზნების შესრულებას ნაკლებად მკაცრი ზომის შეფარდება.
- ბრალდების მხარემ მეტი დრო დაუთმოს ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მოძიებას და გირაოს ოდენობის განსაზღვრის დროს, დანაშაულის სიმძიმესთან ერთად, იხელმძღვანელოს ბრალდებულის მატერიალური შესაძლებლობებით.
- საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ შექმნას სახელმძღვანელო პრინციპები აღკვეთის ღონისძიების შესახებ და, იმავდროულად, დანერგოს პროკურორებისთვის რეგულარული და სავალდებულო ტრენინგები აღკვეთის ღონისძიების დასაბუთებელი მოთხოვნის შესახებ.
- უზრუნველყოს მაღალი სტანდარტის დანერგვა დაკავების აუცილებლობასთან მიმართებით.
- აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების დროს არსებული საფრთხეების არარსებობის შემთხვევაში დააყენონ შუამდგომლობა პატიმრობის ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებით შეცვლის თაობაზე.
- არსებითი სხდომების გადადებისა და გაჭიანურების თავიდან ასაცილებლად, პროკურორებმა გასწიონ მეტი ძალისხმევა, რათა ბრალდების მხარის მოწმეები დროულად წარდგინდნ სასამართლოს წინაშე.
- ქალთა მიმართ ძალადობის საქმეებზე პროკურატურამ ყველა შესაძლო საშუალებით გამოიკვლიოს, ხომ არ იყო დანაშაული ჩადენილი შეუწყნარებლობის საფუძველზე. ასეთის არსებობის შემთხვევაში კი სასამართლოს სხდომაზე ისაუბროს დანაშაულის დისკრიმინაციულ მოტივზე;
- პროკურატურა მოტივირებული იყოს, მეტად ჰუმანური მიდგომა გამოიჩინოს ქმედების მცირე მნიშვნელობის საქმეებზე, გამოიყენოს დისკრეციული უფლებამოსილება და ისარგებლოს დევნის ალტერნატიული მექანიზმით - განრიდებით.

საქართველოს პარლამენტს

- აუცილებელია საკანონმდებლო ცვლილებები სსსკ-ის 199-ე მუხლის პირველ ნაწილში და ძირითადი აღკვეთის ღონისძიებების სახეების რაოდენობის გაზრდა.
- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდეს ცვლილებები და აღკვეთის ღონისძიების სახეს - შეთანხმება გაუსვლელიობისა და სათანადო ქცევის შესახებ - მოეხსნას სასჯელსა თუ დანაშაულის კატეგორიაზე დამოკიდებულება.
- კანონმდებლობაში მოდიფიცირდეს ჩანაწერი „გირაო პატიმრობის უზრუნველყოფით“ იმგვარად, რომ მოსამართლისთვის ის იყოს „აღმჭურველი“ და

არა - მავალდებულებელი, ამასთან, არასაპატიმრო გირაოს გამოყენება შესაძლებელი იყოს დაკავებულ ბრალდებულებთან მიმართებითაც.

- კანონმდებლობით მოწესრიგდეს დაკავების კანონიერების განხილვის მექანიზმები და პროცედურები. განისაზღვროს მოსამართლის ვალდებულება, პირველი წარდგენის სხდომაზე ყოველთვის შეამოწმოს დაკავების კანონიერება, როგორც წინასწარი ნებართვის არსებობის, ისე გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში.
- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდეს ცვლილება, რომლითაც შესაძლებელი გახდება დაკავების შესახებ სასამართლოს განჩინების გასაჩივრება ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოში.
- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდეს ცვლილება, რომლითაც სავალდებულო გახდება დაკავების პროცესისა და ჩხრეკა-ამოღების ვიდეოგადაღება. სამართალდამცავი ორგანოები აღიჭურვონ ისეთი ტექნიკური საშუალებებით, რომელთა გამოყენების დროს დაცული იქნება პირთა პერსონალური ინფორმაცია.
- კანონმდებლობით მოწესრიგდეს სისხლის სამართლის კოდექსის ნარკოტიკული დანაშაულის თავი და, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად, დაწესდეს ადეკვატური, თანაზომიერი სასჯელები.
- ნარკოტიკულ დანაშაულთან ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონში შევიდეს ცვლილება და ამ დანაშაულში მსჯავრდებულ პირებს ავტომატურად და სავალდებულოდ აღარ ჩამოერთვათ ხსენებული კანონით განსაზღვრული უფლებები, არამედ ეს საკითხი, ვადებთან ერთად, გადაწყვიტოს თავად მოსამართლემ.

საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციას

- საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციამ, რეაგირების თვალსაზრისით, მეტი ყურადღება გამოიჩინოს ადვოკატთა პროფესიული ეთიკის კოდექსის დარღვევის შემთხვევების მიმართ.
- დაინერგოს ადვოკატის ღონისძიების შესახებ რეგულარული და სავალდებულო ტრენინგები. ეს დაეხმარება ადვოკატებს, მეტი ინტენსივობით მოითხოვონ ალტერნატიული ადვოკატის ღონისძიების სახეების გამოყენება ან/და ბრალდებულის ადვოკატის ღონისძიების გარეშე დატოვება.
- საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციამ უზრუნველყოს ადვოკატთა მუდმივი კვალიფიკაციის ამაღლება, რათა ადვოკატებმა საქმის განხილვის ყველა ეტაპზე მეტად კვალიფიციურად, აქტიურად და დამაჯერებლად დაიცვან პირთა უფლებები.

საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს

- გაიწეროს სახელმძღვანელო პრინციპები ადვოკატის ღონისძიების შესახებ, რომლითაც სასამართლო განხილვები და გადაწყვეტილების მიღების პროცესი წარიმართება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად. სახელმძღვანელო მითითებები უნდა იყოს მკაფიო და დეტალური, რათა გარანტირებული იყოს ეროვნული კანონმდებლობისა და საერთაშორისო სტანდარტების ერთგვაროვანი გამოყენება მთელ ქვეყანაში.

დანართები

დანართი №1

საიას სასამართლო მონიტორინგის შედეგები წინასასამართლო სხდომებზე არსებული პრაქტიკის შესახებ

2016 წლის მარტიდან 2017 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში ბრალდების მხარემ 273 შემთხვევაში დააყენა შუამდგომლობა მტკიცებულებათა დასაშვებობის თაობაზე, რასაც დაცვის მხარე 266 (97%) შემთხვევაში სრულად დაეთანხმა, 2 (4%) შემთხვევაში - ნაწილობრივ, ხოლო 1-ში არ დაეთანხმა. დაცვის მხარემ 47 (17%) შემთხვევაში წარმოადგინა შუამდგომლობა მტკიცებულებების დასაშვებად ცნობის შესახებ, რასაც ბრალდების მხარე 32 (68%) შემთხვევაში სრულად დაეთანხმა, 9-ში (19%) - ნაწილობრივ, ხოლო 6-ში (13%) არ დაეთანხმა.¹⁹²

2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში ბრალდების მხარემ 426 შემთხვევაში დააყენა შუამდგომლობა მტკიცებულებების დასაშვებობის თაობაზე. 426 წინასასამართლო სხდომიდან, სადაც მტკიცებულებების დასაშვებობის საკითხი განიხილებოდა, ადვოკატი ჰყავდა 283 (66%) ბრალდებულს. დაცვის მხარემ 377 (89%) შემთხვევაში სრულად დაუჭირა მხარი მტკიცებულებების დასაშვებად ცნობას, 35 (8%) შემთხვევაში ნაწილობრივ დაეთანხმა ბრალდების მხარეს; 14-ში (3%) სრულად არ დაუჭირა მხარი პროკურორის შუამდგომლობას. დაცვის მხარემ მხოლოდ 88 (21%) შემთხვევაში წარმოადგინა მტკიცებულებები სასამართლოში და მოითხოვა მათი დასაშვებად ცნობა. აქედან ბრალდების მხარე 68 შემთხვევაში (77%) სრულად დაეთანხმა დაცვას მტკიცებულებების დასაშვებობაზე, 12-ში (13%) ნაწილობრივ დაუჭირა მხარი, ხოლო 8 (10%) შემთხვევაში დააყენა შუამდგომლობა დაცვის მხარის მტკიცებულებების დაუშვებლად ცნობაზე. როგორც ზემოაღნიშნული მონაცემები აჩვენებს, წინა საანგარიშო პერიოდთან შედარებით, მცირედით გაზრდილია დაცვის მხარის აქტიურობა მტკიცებულებების დასაშვებობის მოთხოვნის ნაწილში.¹⁹³

2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში ბრალდების მხარემ 420 შემთხვევაში დააყენა შუამდგომლობა მტკიცებულებების დასაშვებობის თაობაზე. ადვოკატი ჰყავდა 323 (77%) ბრალდებულს. დაცვის მხარემ 201 (48%) შემთხვევაში სრულად დაუჭირა მხარი მტკიცებულებების დასაშვებად ცნობას, 32 (8%) შემთხვევაში დაეთანხმა ნაწილობრივ, ხოლო 187-ში (44%) სრულად არ დაუჭირა მხარი პროკურორის მიერ წარდგენილ შუამდგომლობას. დაცვის მხარემ 141 (34%) შემთხვევაში წარმოადგინა მტკიცებულებები სასამართლოში და მოითხოვა მათი დასაშვებად ცნობა. აქედან ბრალდების მხარე 90 შემთხვევაში (64%) სრულად დაეთანხმა დაცვის მხარეს მტკიცებულებების დასაშვებობაზე, 7 (5%) შემთხვევაში ნაწილობრივ დაუჭირა მხარი, ხოლო 44-ში (31%) დააყენა შუამდგომლობა დაცვის მხარის მტკიცებულებების დაუშვებლად ცნობის თაობაზე.¹⁹⁴

2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში ბრალდების მხარემ 470 წინასასამართლო სხდომაზე დააყენა მტკიცებულებათა დასაშვებობის საკითხი. განხილვის დროს ადვოკატი ჰყავდა 387 (82%) ბრალდებულს. დაცვის მხარემ 184 (39%) შემთხვევაში სრულად დაუჭირა მხარი მტკიცე-

¹⁹² საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №11 ანგარიში (2017), გვ. 69-70.

¹⁹³ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 94.

¹⁹⁴ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 58-59.

ბულებების დასაშვებად ცნობას. 39 (8%) შემთხვევაში ნაწილობრივ დაეთანხმა, 247-ში (53%) კი სრულად არ დაუჭირა მხარი პროკურორის შუამდგომლობას. დაცვის მხარემ 141 (34%) სხდომაზე წარმოადგინა მტკიცებულებები სასამართლოში და მოითხოვა მათი დასაშვებად ცნობა. აქედან ბრალდების მხარემ 94 (66%) შემთხვევაში სრულად სადავო გახადა დაცვის მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები, 12 (9%) შემთხვევაში ნაწილობრივ ცნო სადავოდ, ხოლო 35 (25%) შემთხვევაში დაეთანხმა.¹⁹⁵

¹⁹⁵ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 44.

დანართი №2

საიას მონიტორინგის შედეგები ჩხრეკა-ამოღებასთან დაკავშირებით

2016 წლის მარტიდან 2017 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში ჩხრეკის და ამოღების 78 შემთხვევიდან მხოლოდ ერთი იყო სასამართლოს წინასწარი ნებართვით ჩატარებული. დანარჩენი 77 (99%) ჩატარდა სასამართლოს ნებართვის გარეშე, რაც სასამართლომ სრულად ცნო კანონიერად.¹⁹⁶

2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში 426 წინასასამართლო სხდომიდან 245 შემთხვევაში წარმოადგინა პროკურორმა ჩხრეკისა და ამოღების ოქმი და მოითხოვა საქმეში მტკიცებულებად დართვა. აქედან 90 შემთხვევაში უცნობია, რა წესით მოხდა ჩხრეკის და ამოღების ჩატარება. თუმცა, ბრალდების მხარის შუამდგომლობებით ან პროცესზე გამოვლენილი გარემოებებით დადგინდა, რომ 155 შემთხვევიდან მხოლოდ 13 (8%) ჩატარდა სასამართლოს წინასწარი ნებართვით, ხოლო 142 (92%) - გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით. სასამართლომ მტკიცებულებად არ დაუშვა და არ დააკმაყოფილა პროკურორის 2 (1%) შუამდგომლობა ამოღების შესახებ.¹⁹⁷

2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში 420 წინასასამართლო სხდომიდან პროკურორმა 198 შემთხვევაში წარმოადგინა ჩხრეკისა და ამოღების ოქმი და მოითხოვა საქმეში მტკიცებულებად დართვა. აქედან 26 შემთხვევაში უცნობია, რა წესით მოხდა ამ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება. თუმცა, ბრალდების მხარის შუამდგომლობებით ან პროცესზე გამოვლენილი გარემოებებით დადგინდა, რომ 172 შემთხვევიდან მხოლოდ 21 (12%) ჩატარდა სასამართლოს წინასწარი ნებართვით, ხოლო 151 (88%) - გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით. ამ საანგარიშო პერიოდში სასამართლომ მტკიცებულებად არ დაუშვა და არ დააკმაყოფილა პროკურორის 1 შუამდგომლობა ჩხრეკის შესახებ. 23 შემთხვევაში სასამართლო სხდომაზე მონიტორმა ვერ გამოარკვია, რა გადაწყვეტილება ჰქონდა მიღებული სასამართლოს.¹⁹⁸

2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში 470 წინასასამართლო სხდომიდან პროკურორმა 191 (41%) შემთხვევაში წარმოადგინა ჩხრეკისა და ამოღების ოქმი და მოითხოვა საქმეში მტკიცებულებად დართვა. აქედან 24 შემთხვევაში უცნობია, რა წესით ჩატარდა ეს საგამოძიებო მოქმედება. ბრალდების მხარის შუამდგომლობიდან დადგინდა, რომ ჩხრეკა-ამოღების 167 შემთხვევიდან მხოლოდ 17-ზე (10%) იყო გაცემული სასამართლოს წინასწარი ნებართვა, ხოლო 150 (90%) ჩატარდა გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით. ამ მოტივით ჩატარებული 143 (95%) ჩხრეკა-ამოღების შუამდგომლობა სასამართლომ დააკმაყოფილა, ხოლო 7-თან (5%) დაკავშირებით სასამართლოს გადაწყვეტილება უცნობია. ჩხრეკა-ამოღება გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით 53 (35%) შემთხვევაში ჩატარდა ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით, 29 (19%) - საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთან გამოძიების დროს, 40 (27%) - სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულზე, ხოლო 28 (19%) - სისხლის სამართლის კოდექსის სხვა თავებით გათვალისწინებულ შემთხვევებზე.¹⁹⁹

¹⁹⁶ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №11 ანგარიში (2017), გვ. 43.

¹⁹⁷ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 97.

¹⁹⁸ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 61.

¹⁹⁹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 37.

დანართი №3

საიას მონიტორინგის შედეგები ნარკოტიკულ დანაშაულებზე

2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საიას მონიტორები დაესწრნენ აღკვეთის ღონისძიების 97 სხდომას, რომლებიც ნარკოტიკულ დანაშაულებს შეეხებოდა.²⁰⁰ აქედან 31 (32%) სხდომა ეხებოდა სსკ-ის 273-ე ან 273¹-ე მუხლებით ინკრიმინირებულ ქმედებებს. 2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში მონიტორები 111 პირველი წარდგენის სხდომას დაესწრნენ 123 ბრალდებულის მიმართ. აქედან 23 პირს ბრალი ედებოდა სსკ-ის 273-ე ან 273¹-ე მუხლებით ინკრიმინირებული ქმედების ჩადენაში.²⁰¹ 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საიას დაესწრო პირველი წარდგენის 136 სხდომას 147 ბრალდებულის მიმართ, რომლებსაც ბრალი ედებოდა ნარკოტიკული დანაშაულის ჩადენაში. აქედან მხოლოდ 9 პირს ედებოდა ბრალი სსკ-ის 273-ე ან 273¹-ე მუხლებით ინკრიმინირებული ქმედების ჩადენაში.²⁰²

2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში პროკურორმა პატიმრობა მოითხოვა 31 შემთხვევაში, აქედან 29-ში (94%) სასამართლომ შუამდგომლობა დააკმაყოფილა. საგულისხმოა, რომ სხვა დანაშაულებზე სასამართლო 75% შემთხვევაში აკმაყოფილებს პროკურორის შუამდგომლობებს.²⁰³ შემდგომ საანგარიშო პერიოდში სასამართლომ 48 (100%) შემთხვევაში დააკმაყოფილა პროკურატურის შუამდგომლობა აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენებასთან დაკავშირებით, ხოლო ამ წელს იგივე მაჩვენებელი სხვა დანაშაულებზე 81%-ს შეადგენდა. ამასთან, 100 პირიდან 86 (86%) წარდგა დაკავებულის სახით, საიდანაც 45 მათგანს პატიმრობა შეეფარდა, ხოლო 41-ს - გირაო პატიმრობის უზრუნველყოფით.²⁰⁴ 2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით საანგარიშო პერიოდში 71 შემთხვევაში მოთხოვნილი პატიმრობიდან სასამართლომ დააკმაყოფილა 67 (94%). ამავე საანგარიშო პერიოდში სხვა დანაშაულებზე პროკურორის მიერ მოთხოვნილი პატიმრობის მაჩვენებელი 73%-ს შეადგენდა. 143 ბრალდებულისა და დაკავებულის სტატუსით წარდგა 127 (89%) მათგანი, რაც არცთუ მცირე მაჩვენებელია. სასამართლომ გირაო გამოიყენა 71 შემთხვევაში, აქედან 56 (79%) - პატიმრობის უზრუნველყოფით.²⁰⁵

საპროცესო შეთანხმებაზე არსებული პრაქტიკა

2017 წლის მარტიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში ნარკოტიკული დანაშაულისთვის 91 ბრალდებულს გაუფორმდა საპროცესო შეთანხმება. აქედან 51 მათგანს ბრალი ედებოდა სსკ-ის 260-ე-272-ე მუხლებით (ყველა ნარკოტიკული დანაშაული, გარდა მცირე ოდენობით უკანონო დამზადება, შექმნა, შენახვისა) ინკრიმინირებული ქმედების ჩადენაში, ხოლო დანარჩენ 40 ბრალდებულს - სსკ-ის 273-ე და 273¹-ე მუხლებით (ნარკოტიკული ნივთიერების მცირე ოდენობით შექმნა, შენახვა, მოხმარება) გათვალისწინებულ დანაშაულში.

²⁰⁰ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 48.

²⁰¹ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 99.

²⁰² საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 79.

²⁰³ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №12 ანგარიში (2018), გვ. 49.

²⁰⁴ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №13 ანგარიში (2019), გვ. 101.

²⁰⁵ საიას სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგის №14 ანგარიში (2020), გვ. 80.

2018 წლის მარტიდან 2019 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში საიამ მონიტორინგი გაუწია 171 სასამართლო სხდომას, რომელზეც ნარკოტიკული დანაშაულისთვის ბრალდებულისთვის საპროცესო შეთანხმების გაფორმება განიხილებოდა. აქედან 117 ბრალდებულს ბრალი ედებოდა სსკ-ის 260-ე-265-ე მუხლებით ინკრიმინირებული ქმედების, ხოლო დანარჩენ 54-ს - სსკ-ის 273-ე და 273¹-ე მუხლებით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენაში.

2019 წლის მარტიდან 2020 წლის თებერვლის ჩათვლით პერიოდში 153 ბრალდებულთან გაფორმდა საპროცესო შეთანხმება. აქედან 115 პირს ბრალი ედებოდა სსკ-ის 260-ე-267-ე მუხლებით ინკრიმინირებული ქმედების ჩადენაში, ხოლო დანარჩენებს - სსკ-ის 273-ე და 273¹-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულში.